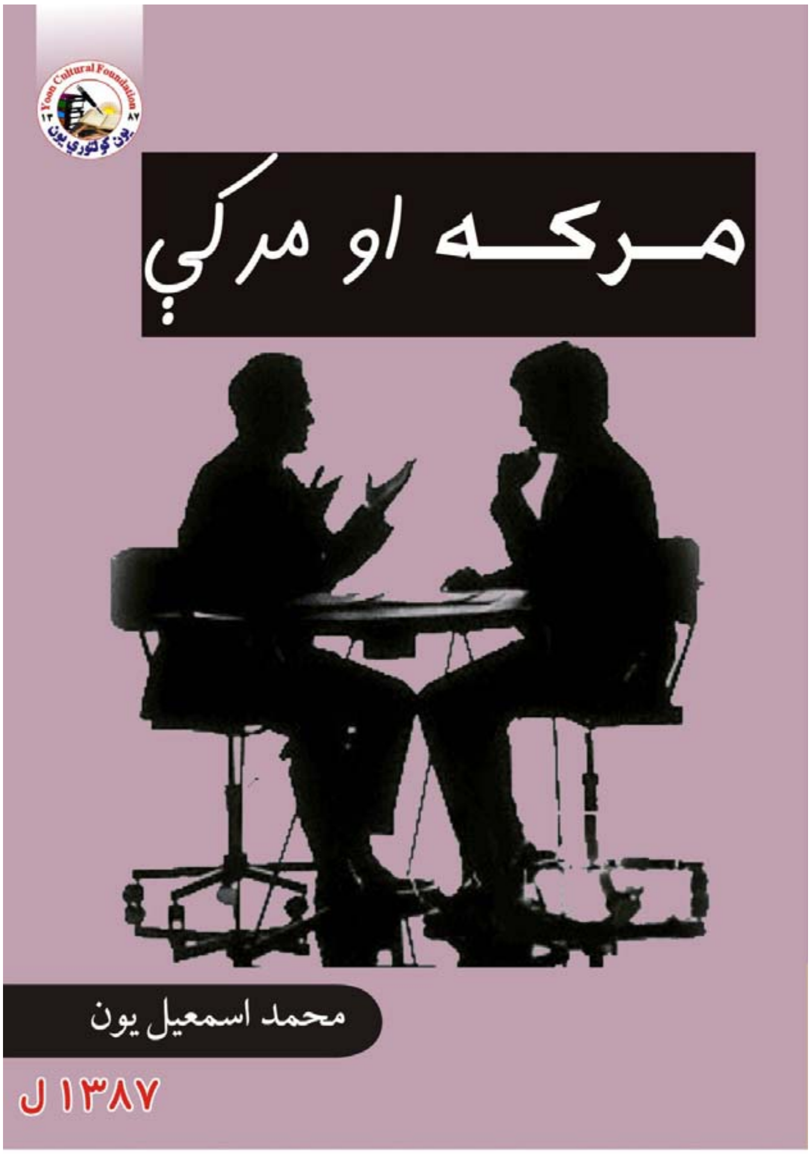

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکه

او

مرکې

محمد اسمعیل یون

۱۳۸۷ لمریز کال

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب پېژندنه

د کتـــاب نـــوم:	مرکه او مرکې
لیـــکـــــــوال:	پوهیالی محمد اسمعیل یون
خـــپـــرنـــدوی:	یون کلتوري یون
چـــاپـــشمـــېر:	۱۰۰۰ ټوکه
لـــومـــړی چاپ:	۱۳۸۷ل کال
د لیـــکـــوال پرله پسې نومره:	(۲۵)
د خـــپـــرنـــدوی پرله پسې نومره:	(۲۵)
کـــمـــــپوزر:	ضیاءالرحمن ضیاء

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیولیک

گڼه	سرلیک	مخ
۱	پر دې اثر یو څو لنډې خبرې	الف
۲	سریزه: مرکه او مرکې	۱
۳	زه د هېواد فرهنګ ته ډېرې...	۱۸
۴	نه بدلېږمه افغان یم څو چې یم	۲۸
۵	پوهاند زیار د پښتو لیکني او...	۴۵
۶	فرهنګیالی روغتیا پال	۶۳
۷	ژوندی اکاډمی هم مهاجره شوه	۸۴
۸	په کاڼو کې غمی	۹۹
۹	د پښتو ژبې د غوړېدو په تحریک...	۱۲۸
۱۰	د چنارونو او نښترو شاعر	۱۳۹
۱۱	عبدالباري جهاني له ورکې مېنې...	۱۵۵
۱۲	تر څو چې قانون حاکم نه شي د ... ۱۶۸	
۱۳	افغانستان یوې ملي ستراتیژۍ ته...	۱۸۵
۱۴	د محمد اسمعیل یون لنډه پېژندنه	۲۰۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر دې اثر يو څو لنډې خبرې

يـون صـيب تـه دې الله (ج) خيـر ورکـړي چـې ددې کتـاب د تنظيم له لارې يې پخوانۍ خاطرې بيا راژوندۍ کړې.
ددې مرکـو زيـاتره يـې پـه هيلـه مجلـه کـې خپـرې شـوې وې. (هيله) د هغه وخت په سختو شرايطو کې د ملي ګټو د ساتلو يو مورچل او د ملي ارمانونو يوه تر ټولو محبوبه خپرونه وه.
په دې کتاب کې د بېلابېلو هغو کسانو مرکې راغلي دي، چې په خپلو مسلکونو او برخو کې د سر کسان دي. (يوازنی کس يکې زه يم چې د مرکې زياته برخه مې تر خپل طبي مسلک ډېره پر ټولنيزو او ملي مسايلو متمرکزه ده. خو د هغه وخت شرايط همداسې وو، چې د هېواد د سرنوشت په باب له فکر کولو او څه ويلو نه څوک هم نه شو غافلېدای.)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کتاب کې د نورو ښېګڼو تر څنګ یوه ډېره د ارزښت خبره دا ده چې د کتاب مرکې تنوع (رنګارنګي) لري او د هر ذوق لرونکی لوستونکی پکې یو څه پیدا کولای شي.

د کتاب سریزه د مرکه لیکنې په برخه کې یو ډېر ښه او مرستندویه بحث دی او د ځوانو لیکوالو او ژورنالستانو لپاره د یو ښه لارښود او مرستندوی حیثیت لرلای شي.

زه خپلې خبرې ځکه نه اوږدوم چې د کتاب خپلې خبرې زما تر هغو ډېرې ارزښتمنې دي. له یون صیب نه تر منني وروسته ستاسو درنو ورونو او خویندو نه هیله کوم چې دا کتاب د یو مهم اثر په توګه ولولئ او له نورو سره یې هم شریک کړئ.

په درنښت

ابراهیم شینواری

کابل،د ۱۳۸۷ کال د مرغومي ۲۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه:

مرکه او مرکې

مرکه په عامه اصطلاح خبرو اترو ته وايي، د ژورنالیزم په نومونه هم خبرې اترې مرکه ګڼل کېږي، خو په ژورنالیزم کې هدفمنو خبرو اترو ته مرکه ویل کېږي. مخکې تر دې چې مرکه د ژورنالیزم د یوه ژانر په توګه مطرح شي، په پښتو ژبه او پښتني ولسي ژوند کې په همدې او یا دې ته نږدې مانا کارېدله. جرګه او مرکه زموږ د کلتور او ټولنیز دود یو مهم عنصر دی، ډېرې شخړې او ستونزې په همدې جرګو او مرکو حلېږي.

د جرګو او مرکو قوت په دې کې دی، چې هلته د خبرو اترو زمینه برابرېږي او له دې لارې د شخړې غوټه خلاصېږي. دواړه لوري یو بل ته خپل دلایل او منطق وایي او د دې دلایلو د انطباق په نتیجه کې د ستونزې حل راوځي. افغانان او په تېره بیا پښتانه افغانان د خپل نوي ژوند برخلیک د همدې جرګې او مرکې له لارې پیلوي، کله چې یوه کورنۍ د خپل ځوان زوی د ژوند برخلیک ټاکي، نو لومړی فکر پر همدې کوي چې چا ته، څه وخت او څرنګه مرکه ور ولېږي، پر مرکچي هم ډېر فکر کوي، داسې یو ځوک انتخابوي، چې ډېر مخور، ژبور، تجربه کار او د منطق په وسله سمبال وي، لکه له یو مهم شخص یا چارواکي سره چې د یوې ممې مرکې لپاره یو ډېر پوخ، مسلکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ژبـور ژورنالیست ګومـارل کېـږي. د مرکچـي لـه غـوره والـي څخه هدف دادی چې د مقابل لوري تمایل راخپل او پـه پـای کې د هغــه رضــایت حاصــل کــړي. د ســختو شــخړو او ســتونزو د غوڅولو لپاره د جرګه وال او مرکچي غوراوي ته ډېره پاملرنـه کېږي، ددې علت دا وي چې دواړو خواوو تـه دقیـق معلومـات وړانـدې کـړي او د منطق پـه زور د شـخړې حـل راوباسـي. لـه دې څرګنـدونو څخـه مـې هـدف دا و چـې مرکـې یـا خبـرې اتـرې پـه طبیعي ډول زموږ د ژوندانه په ټولنیز ډګر کې وې، خو کله چې ډله ییزې رسنۍ رامنځتـه شوې او هغـو بيـا پرمختـګ وکـړ، نـو مرکه هم ورسره د ژورنالیزم د یـوه ژانـر پـه توګـه مطرح شـوه او د ژورنالیزم او د هغه د وسایلو د بنې په ودې او بـدلون سره مرکـې هم بېلابېل اړخونه پیـدا کـړل، خـو د مرکـې اصـلي محتـوا چـې د خبرو اترو له لارې د هدفمنو معلوماتو ترلاسه کول دي، پـر خپـل ځای پاتې ده. مرکې ته په انګرېزۍ کې انټرویو (Interview) او پـه عربـۍ کـې (مصـاحبه) ویـل کېـږي چـې د ټولـو محتـوا همغـه یوشـان (خبـرې اتـرې) دي. د ژورنـالیزم لـه نظـره لـه مرکـې څخـه موخــه دا ده چــې هــم لوســتونکو، اورېــدونکو، لیــدونکو او کتونکو تـه د یـوې پېښـې یـا مسـالې پـه اړه د معلومـاتو او هـم د پېښې د سپیناوي سبب شي. مرکه معمولاً د ټولنې د بېلابېلو ډګرونــو لــه مهمــو شخصــیتونو ســره کېــږي، خــو پــر مهمــو شخصیتونو سربېره د ټولنې لـه عـادي اشخاصـو او د پېښـو لـه عینــي شــاهدانو ســره هــم مرکــې کېــږي او د هغــوی مرکــې یــا څرګنـدونې د پېښـو د رڼاوي او سـپیناوي سبب کېـږي. پـه یـوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهمه مسلکي، علمي، تخنیکي، سیاسي او ټولنیزه موضوع کې طبعاً د همغې برخې له مطرح اشخاصو سره مرکې ترسره کېږي، ځکه چې همدا ډول اشخاص د موضوع د وضاحت ظرفیت لري، د ځینو ټولنیزو پېښو، اقتصادي پرمختګونو، جنګي حوادثو او طبیعي پېښو، د قربانیانو په اړه د عامو خلکو نظرونه او مرکې هم د زیات ارزښت وړ دي، په همدې خاطر مرکې د خپلې محتوا له مخې بېلابېلې بڼې غوره کوي، لکه خبري مرکه، تحلیلي مرکه، علمي، سیاسي، ادبي او نورې مرکې. د ژورنالیزم د وسایلو د کارونې له امله هم د مرکې بڼې توپیر کوي، د بېلګې په توګه د اوربدنیو (راډیویي) رسنیو لپاره ګړنۍ مرکه ډېر ارزښت لري، دا مرکه که د محتوا له پلوه هر ډول وي، خو باید په ګړنۍ بڼه ځکه ترسره شي، چې د مرکوال شخص غږ ډېر ضروري وي. په دې حالت کې ژورنالیست ته په کار دي چې په خپلې غږیزې وسیلې خپل ځان ښه ډاډمن کړي او مخکې تر دې چې مرکې ته لاړ شي، خپله غږ ثبتې وسیله ښه چک کړي، د مرکې پر مهال هم باید خپل او د مقابل لوري غږ په لومړیو او وروستیو شېبو کې څو ځله چک کړي، چې غږ رښتیا هم ثبت شوی دی که نه او که ثبت دی نو څه ډول ثبت شوی دی؟ ښه به وي چې په دې برخه کې یو دوه خاطرې هم راوړم:

د بي بي سي یوه خبریال راته خپله کیسه کوله، ویل یې چې بي بي سي راته دنده وسپارله چې پېښور ته سفر وکړم او د نشنل عوامي پارټۍ له مشر، خان عبدالولي خان سره مرکه وکړم،

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېښور ته راغلم، له ولي خان څخه مې وخت واخیست، ښه په خوند مې ورسره مرکه وکړه او بېرته لندن ته لاړم، کله چې کمپیوټر ته کېناستلم او غوښتل مې د ولي خان مرکه له ټایپ څخه کمپیوټر ته ولېږدوم، نو مرکه اصلاً ثبت شوې نه وه، دې خبریال وویل، دا زما د ژوند او مسلکي کار په تاریخ کې تر ټولو بده خاطره وه. دی یو مسلکي او پیاوړی ژورنالیست و، پر خپل ځان او کار ډېر ډاډمن و، خو په ژورنالیزم کې پر حافظې او پر تخنیکي وسیلې له چک پرته باور په کار نه دی او که څوک یې کوي دا ډول ستونزې به ورته راولاړوي.

زه خپله خاطره هم لیکم: د طالبانو نظام تر ړنګېدو وروسته ما غوښتل په افغانستان کې د افغان هندوانو او سکانو د ټولنیز ژوندانه په اړه یو راډیویي راپورتاژ جوړ کړم، له پېښوره جلال اباد ته راغلم او غږ ثبتوونکې وسیله (ټیپ) مې هم له ځانه سره راوړې، په ننګرهار کې مې د خپلو لیکوالو ملګرو په مرسته د ننګرهار مېشتو افغان هندوانو یو مشر پیدا کړ، په جلال اباد ښار د هندو د بزازۍ په دکان کې مې ورسره په ډېر خوند مرکه وکړه، هندو مونږ ته د ګوړې ښه چای راوړ او په ډېر طبیعي ډول مو مرکه وکړه، د مرکې په پیل کې مې خپل او د هندو غږ هم چک کړ بیا مو مرکه پیل کړه، د مرکې تر خلاصون وروسته مو په مینه رخصت واخیست. د مرکې پر سهار مې پېښور ته د تګ پلان و، یو ځل مې زړه کې وګرځېدل چې راځه دا مرکه یو ځل

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا چک کړه، ټیپ مې چک کړ، نورې ټولې مرکې په کې راغلې وې، خو د هندو مرکه په کې نه وه، ډېر زیات خپه شوم، بیا له خپلو ملګرو سره د هندو دوکان ته لاړو او په بېښنې سره مې بیا ترې د مرکې هیله وکړه، هندو زموږ غوښتنه ومنله، خو دا ځل مرکه هغسې خوندوره او طبیعي رانغله لکه څنګه چې د مخه وه.

ددې دوو خاطرو له یادونې څخه مې مقصد دا و چې په ژورنالیزم کې له یوې خوا پر حافظې ډېر باور په کار نه دی، له بلې خوا پر تخنیکي وسیلې هم له چک پرته باور په کار نه دی. نو د اوربېدنیو رسنیو لپاره غږیزه مرکه ضروري ده او د هغو ثبتوونکو وسایلو چک او دویم ځلي ازمېښت.

د چاپي رسنیو لپاره هم غږیزه مرکه تر یوه حده ضروري ده، خو ددې رسنیو لپاره اساسي ضرورت د مرکې لیکنۍ بڼه ده، غږیزه مرکه هم وروسته په لیکنۍ بڼه اوړي، ځکه اکثره وخت خبریالان د مرکې لپاره ځان سره ټیپ وړي او بیا وروسته مرکه له غږه لیک ته اړوي، کله کله مرکوال ته مخکې تر مخکې لیکلې پوښتنې ورکوي او هغه یې په لیکنۍ بڼه ځوابوي، خو ددې ډول مرکې یوه ستونزه دا ده چې له پوښتنې بله پوښتنه نه شي پیدا کولای، خبریال مجبور دی پر همغو پوښتنو بسنه وکړي، چې مخکې تر مخکې یې مرکوال ته ورکړې دي. لیکنۍ مرکې کله کله په دې ډول هم وي، چې خبریال له مقابل لوري پوښتنې کوي، هغه یې ځوابونه ورکوي او دی یې لیکي، په

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې حالت کې کله کله خبریال ټول ځوابونه نه شي ليکلای، ځینې مهم ټکي ترې پاتې کېدی شي او زړه کې وايي دا به د حافظې په قوت وروسته ولیکم، په دې ډول کله کله تر چاپ وروسته د مرکچي او مرکوال ترمنځ ناندرۍ رامنځته کېږي، په داسې حالت کې پر حافظې ډېر باور په کار نه دی. په هر ترتیب د چاپي رسنيو لپاره د مرکې لیکنۍ بڼه په کار ده.

په لیدنیو رسنیو کې چې هم اورېدل کېږي او هم لیدل کېږي، هلته د مرکوال تصویر او غږ دواړو ته جدي اړتیا ده، که یو له دې دوو برخو څخه کم وي، مرکه نیمګړې ده، لکه که غږ وي، خو ژوندی تصویر ورسره نه وي، نو د مرکې نیم ارزښت کم شو او یا تصویر وي خو د هغه خبرې د خبریال له خوا ویل کېږي او تصویر د هغه شخص ورسره ښکاره کېږي، دا مرکه هم نیمګړې ده، البته په لیدنیو رسنیو کې کله کله د مرکوال خبرې د ژباړې د ضرورت په حالت کې ژباړل کېږي او له تصویر سره یوځای کېږي، خو په نورو حالاتو کې طبعاً غږ او تصویر دواړو ته ډېر ضرورت دی.

په کتنیو رسنیو کې لکه بېلابېلو ویبپاڼو او د انټرنیټ نورو اسانتیاوو کې چې مرکه هم لیدل کېږي، هم لوستل کېږي، هم کتل کېږي او هم اورېدل کېږي، د مرکو له پورته ټولو ډولونو څخه کار اخیستل کېدی شي، خو ددې لپاره که څوک غواړي په انټرنیټ کې یوه مرکه په بشپړ ډول خپره کړي، نو هم باید غږیزه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بڼه ولري، هم انځوريزه او هم ليکنۍ، که څوک غواړي د يو چا د مرکې تصويري بڼه وګوري، هم کولای شي، که اورېدنۍ يې اوري هم بايد زمينه ورته برابره وي او که ليکنۍ يې لولي هم بايد اسانتيا ورته موجوده وي. ځينو خبري اژانسونو، نړيوالو راډيويي او تلويزيوني چينلونو له انټرنيټ څخه همدغه ګټه پورته کړې ده. د ساري په توګه د بي بي سي راډيو، خبرونه، تاسو د انټرنټ په مټ هم لوستلای، هم اورېدلای او هم ليدلای کتلای شئ، نو په دې ډول انټرنيټ ټولې هغه اسانتياوې لرلای شي، چې د رسنيو نورې برخې يې په ځانګړي ډول لري.

مرکه د ګډونوالو د شمېر له مخې هم توپير کوي، يو په يو (له يوه شخص سره د يوه شخص مرکه)، له يوه شخص سره د څو کسانو مرکه؛ لکه پريس کنفرانسونه او ځينې نورې خبرتيايي غونډې چې يو شخص معلومات ورکوي او نور پوښتنې کوي، له څو شخصيتونو سره د يوه خبريال مرکه لکه ګردې مېزونه چې په هغو کې يو خبريال له څو شخصيتونو سره مرکې کوي) او ځينې نورې مرکې.

خو مرکه که هر ډول وي هدف يې د معلوماتو زياتول او د موضوع سپينول دي، په هر ډول مرکه کې ژورناليست ته بويه چې تر هر څه د مخه پر موضوع حاکم وي او له هر هغه چا سره چې مرکه کوي بايد نوې خبره ترې راوباسي، د موضوع په اړه بايد خپله هم معلومات ولري او د يوه مسلکي شخص په توګه له

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکوالو څخه پوښتنې وکړي، که خپله ژورنالیست پر موضوع حاکم نه وي او د مرکوال پر وړاندې په کمزوري دریځ کې وي، نو دا مرکه ښه او مطلوبه نتیجه نه ورکوي.

په همدې خاطر اوس په نړۍ کې د اختصاصي ژورنالیزم موضوع ډېره مطرح ده، ډېر ځله مو له بي بي سي او نورو معتبرو راډیوګانو څخه اورېدلي چې د بي بي سي او یا...راډیو د اقتصادي، سیاسي، ټولنیزو او سیاسي چارو خبریال، دا په دې مانا چې ژورنالیست پر ژورنالیزم سربېره د علومو په یوه بله برخه کې هم تخصص لري او کله چې د داسې موضوعګانو په باب بحث مطرح کېږي، نو د همغې تخصصي برخې خبریال د مرکې لپاره ورځي. په افغانستان کې لا ژورنالیزم د ودې په حال کې دی او موږ ډېر کم داسې ژورنالیستان لرو، چې د ژورنالیزم ترڅنګ په یوه بله برخه کې هم تخصص ولري. البته اوس یو ګڼ شمېر لیکوالو او د نورو مسلکونو خاوندانو د ځینو اقتصادي ملاحظاتو له امله ژورنالیزم ته مخه کړې، خود افغانستان رسنۍ لا دې مرحلې ته نه دي رسېدلي، چې په هره څانګه کې خپل مسلکي ژورنالیست ولري او یا دې هغه د مسلک پر بنسټ همغې مسلې ته وړاندې کړي؛ له یوه ژورنالیست څخه د خبرو او مرکو د بېلابېلو ډولونو لپاره کار اخیستل کېږي.

د مسلکي تخصص ترڅنګ یو ژورنالیست ته د مرکې ځینې نور مهم ټکي هم په کار دي، چې باید په پام کې یې ونیسي، په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکه کې د تر بحث لاندې موضوع ښه او هر اړخیزه شننه او له دې څخه مخکې تر مخکې د ځان ښه خبرونه، مرکې ته پوره چمتوالی، د مرکوال پر فکري لیدلوري پوهېدل، د تخنیکي وسایلو ارزونه او ځینې نور مسایل ضروري دي. د دې ترڅنګ د مرکې پر مهال ژورنالیست ته په کار دي چې تر ژورنالیستیکو اخلاقو پښه وانه ړوي، رهبرې شوې، لمسوونکې پوښتنې او په قصدي ډول د مقابل لوري تر اغېز لاندې راوستل، د ثبت، برېښنا او تخنیکي وسایلو داسې کارونه چې د مرکې پر مهال د مرکوال ذهن بلې خواته واړوي، د ژورنالیزم له اخلاقو سره سمون نه خوري، ژورنالیست ته په کار دي چې خپل ناپېیلتوب وساتي او په داسې مهارت له مرکوال څخه خپلې مطلوبې خبرې راوباسي چې هغه یې د اظهار پر وخت پر ځان د فشار احساس ونه کړي.

د علمي، تخنیکي او ځینو معلوماتي مرکو پوښتنې دومره جانبي عوارض نه لري، خو د سیاسي، ټولنیزو، قومي او تاریخي مسایلو په اړه بحث او مرکې طبعاً ډېرې حساسې دي، هغه هم په داسې یو حالت کې چې یوه ګردي مېز ته د مختلفو نظرونو خاوندان راټول شوي وي، په دغسې ډله ییزه مرکه او بحث کې د ژورنالیست ناپېیلتوب ډېر ضروري دی. په افغانستان کې اوسنۍ رسنۍ په تېره بیا تلویزیوني رسنۍ د ژورنالیزم د ناپېیلتوب اصل ته ډېره پاملرنه نه کوي، موږ په

(c) ketabton.com: The Digital Library

تلویزیونو کې داسې مرکې لیدلي، اوریدلي او خپله هم ورسره مخامخ شوي یو، چې هلته ژورنالیست یا د خپرونې جوړونکی خپله د یوه طرف په توګه مطرح وي. (اریانا) تلویزیون تر ډېره حده د ناپېیلتوب اصل مراعتوي. (لمر) او (شمشاد) تلویزیون هم دې ته ورته دریځ لري، خو څرنګه چې شمشاد او لمر تلویزیونونه تر ډېره بریده پښتو تلویزیونونه دي، نو پر شمشاد د پښتو پالنې تور پورې دی او لمر که څه هم پښتو تلویزیون دی، خو څرنګه چې دا تلویزیون هم د طلوع تلویزیون د چاروواکو له خوا سمبالېږي، نو ځکه خو پر لمر تلویزیون د طلوع د اثراتو تور پورې کېږي. شمشاد تلویزیون په مرکو کې په مشخص ډول ژورنالیست د طلوع هغه په شان د کوم ډېر څرګند او مشخص دریځ خاوند نه برېښي او یا لږ تر لږه په مرکه کې ځان ډېر دریځوال نه ښیي. خو طلوع، نور، نورین، تمدن او فردا تلویزیونونه د طرف پر ناروغۍ اخته دي. نور، نورین، تمدن او فردا تلویزیونونه خو ځکه بې طرفه نه دي چې په مشخصو اشخاصو او تنظیمونو پورې تړلي دي او د همغو ډلو او اشخاصو د عمومي نظریاتو او لیدلوریو څرګندونه کوي، خو طلوع تلویزیون چې ځان یوه ازاده رسنۍ ګڼي په واقعیت کې د ازادۍ اصل نه مراعتوي، اکثرو لیدونکو به د دوی خپرونې په تېره بیا د ((ګفتمان)) خپرونه چې اکثره ګرمو سیاسي او نورو پارونکو مسایلو ته ځانګړې شوې، کتلې وي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې خپرونه کې له ورايه ښکاري چې د ناپېيلتوب اصل نه مراعتېږي، نه يوازې ژورناليست لورى نيسي، بلکې کوم کسان چې د بحث لپاره رابلل کېږي د هغوى غوراوى هم د ناپېيلتوب له مخې نه وي. اکثره وخت دوه درې، څلور او ان پنځه کسان له يوې خوا وي، يو يا دوه له بلې خوا او ژورناليست هم د همغې خوا پلوي کوي، چې دوى مخکې تر مخکې هماهنګ کړي وي. ځينو کسانو ته مخکې تر مخکې د بحث موضوع ورکول کېږي او کېدى شي داسې هم شوي وي چې پوښتنې مخکې تر مخکې ورته ويل شوې وي او هغې خوا ښه تيارى نيولاى وي، خو دا بله خوا چې تلويزيون والا قصداً غواړي کمزورې وښودل شي، د موضوع په اړه معلومات هم مخکې تر مخکې نه ورکول کېږي او يا که ورکول کېږي نو وخت په کې کم وي، بله بې عدالتي دا وي چې د يوه لوري کسانو (د تلويزيون خوښې لوري کسانو) ته ډېر وخت ورکول کېږي او مقابل لوري ته کم، که وخت پر يو تن د عدالت له مخې په مساوي ډول ووېشي بيا هم هغه غرضي لورى څو ځله زيات وخت اخلي، نو دلته د طلوع تلويزيون پر وړاندې څو پوښتنې پيدا کېږي: که په يوه بحث کې درې څلور تنه حتمي د يوه نظر خاوندان وي، نو بيا ښه ده چې ددې کسانو له جملې څخه يو تن را دعوت شي او يو تن هم له هغه بل لوري څخه، چې وخت پر دواړو په مساويانه ووېشل شي او هر يو خپل دليل ووايي او که

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوه لوري، د ډېر شمېر کسانو ګډون بیا هم حتمي وي، نو ښه بیا دا ده چې مقابل لوري ته دومره وخت ورکړل شي چې د ټولو پوښتنو ته ځواب ورکړي.

زه او قدرمن استاد حبیب الله رفیع څو ځله له همداسې چلند سره مخامخ شوي یو، یو د دریو او یا څلورو پر وړاندې، خو د لوی خدای(ج) په فضل څرنګه چې زموږ خبره حق وه، نو د منطق او عدالت له مخې مو ورته ماته ورکړې ده، هر وخت چې ما په طلوع تلویزیون کې مرکه کړې او لیدونکو لیدلې، نو په سلګونو تلیفونونه راته د مننې او کورودانۍ په خاطر راغلي دي، ددې علت دادی چې زه د طلوع تلویزیون د بې انصافۍ پر وړاندې ودرېدلای یم، ما څو ځله د طلوع چلوونکو ته ویلي چې که موږ دې بحثونو ته راغواړئ، نو یا باید د دواړو لورو مرکوالو شمېر مساوي وي او یا هم که له هغه بل لوري زیات کسان راځي نو موږ ته دومره وخت راکړئ چې د هر یوه پوښتنو او نامشروع تردید ته ځواب ورکړو. هر کله چې په دې بحثونو کې د افرادو او وخت تساوي په پام کې نیول شوي او ژورنالیست تر یوه بریده ناپېیلي پاتې شوی، نو هغه بحث اتومات زموږ په ګټه تمام شوی، حتی داسې بحثونه هم موږ ګټلي چې یو د څلورو پر وړاندې مطرح وو، دا ډول بحثونه بیا په ډېر زور د سانسور له زندۍ خلاص شوي. له دې څرګندونو څخه مې مقصد دا و؛ هغه رسنۍ چې زموږ په ټولنه کې د ازادو

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسنیو په نامه فعالیت کوي، په واقعیت کې هغه شان ازادې نه دي، چې ادعا يې کېږي.

په دې اثر کې چې تاسو ته د کومو مرکو د لوستلو بلنه درکوم، دا ما په تېرو لسو پنځه لسو کلونو کې له بېلابېلو شخصیتونو په تېره بیا له فرهنګي شخصیتونو سره کړي دي. دا مرکې اکثره د فرهنګـي هـدفونو او معلومـاتو پـه بـاب شـوي دي. سیاسـي موخې نه لري او یا هم سیاسي هدفونه يې ډېر کم دي، مـا پـه دې مرکو کې د ژورنالیزم عامې ځانګړنې مراعت کړي خو د مرکې ټول تخنیکي اصول په کې ځکه نه دي مراعت شوي چې دا مـا د خپلو ځانګړو فرهنګي ضرورتونو پر بنسټ کړې وې، هغه وخت زما هدف دا هم نه و چې دا مرکې به زه د یوه ځانګړي اثر په توګـه چاپوم، خو اوسمهال چې زه د خپل تېر کړي فرهنګي کـار پـر بیـا ارزونـې، اوډنـې او راټولـونې بوخت یـم، پـر دې مرکـو مـې چـې کتنه وکړه، نو ډېرې په زړه پورې راته ښکاره شـوې، ددې مرکـو د چاپ ضرورت پـه دې کـې نـه دی چـې دا مرکـې مـا کـړي، بلکـې مهمه اړتیا يې دا وه چې پـه دې مرکـو کـې ددې مرکوالـو لـه خـوا چې زمـوږ د هېـواد مطرح فرهنګـي څېـرې ګڼـل کېـږي، ډېـر مهـم مسـایل بیـان شـوي دي. دا مسـایل دومـره ژور، مهـم او پـه زړه پورې دي، چې نـه یـوازې اوسـمهال زمـوږ د ځـوان پښـت پـه درد لګـي، بلکې راتلونکی پښت هم ترې ډېره ګټـه اخیسـتلای شـي. زمـا لپـاره ددې کـار بـل علـت دا و چـې زه غـواړم د خپلـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرهنګیالیو د فکر هغه مجموعه چې په دې مرکو کې خوندي شوې، لاپسې خوندي کړم، بل هدف مې دا و چې دا مرکې لکه څنګه چې مې اشاره وکړه، ډېرې ګټورې دي، نه غواړم زما تر مړینې وروسته، بل څوک اړ شي د هغو د بیا د راټولونې سترړیا وګالي، پر ژوند هېڅ باور نه شته، هر لیکوال ته بویه خپل تېر هغه فرهنګي کار، چې په بیا چاپ ارزي په خپله سره راټول او د مجموعي چاپ له لارې یې له تیت وپرک حالته وژغوري او خوندي یې کړي، اوس خو دود دا دی؛ زموږ هر لیکوال چې له دې فاني نړۍ سترګې پټې کړي له همغې شېبې بیا تر کلونو کلونو زموږ نور لیکوال د هغو د کړو کارونو پر بشپړولو مصروف وي او بیا یې هم نه شي بشپړولای او نه یې هم پوره خوندي کولای شي، نو هر لیکوال ته په کار دي چې لږ تر لږه تر پنځه کلن فرهنګي کاري بهیر وروسته خپل تېر کړی کار راټول، چاپ او خوندي کړي او د خپل کار، زیار راتلونکي نسل ته پرې نږدي.

دا مرکې چې تاسو ته وړاندې کوم اکثره یې له نن (۸-۱۲) کاله دمخه د هیلې مجلې په بېلابېلو ګڼو کې چاپ شوي او اکثره یې نږدې پر شلمه پوښتنه پای ته رسېږي، (شل) عدد ما قصداً د مرکو د پایته رسېدو لپاره ټاکلی، (شل) یوازې د ریاضي یو عدد نه دی، (شل) په پښتو کې دکره او بشپړ کار مانا هم ورکوي، دا کار ما شل کړ، یا ما خو شل کړه، دا دنیا چا شل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې نه ده او داسې نور، کله چې خپله ما دا مرکې راټولولې، نو خورا په تکلیف یې کړم، ما فکر وکړ هغه مرکې چې ما خپله کړي او خپله مې په مجله کې چاپ کړي او مجله مې هم خپله چاپ کړې، نو د هغو بیا راټولول ما ته دومره ستونزمن شول، نو بل چا ته به دا کار څومره ستونزمن تمام شوی وای؟ له دې څخه مې دا نتیجه واخیسته؛ ښه به وي هر لیکوال خپل کړی کار خپله سره راټول کړي او هغه لیکنې او فرهنګي کار چې پر بیا راټولولو او چاپ نه ارزي، ښه به وي چې لیکوال د خپل وصیت یا یادښت په ډول نورو لیکوالو ته ووایي چې زما دغه کار په بیا راټولولو نه ارزي، وخت پرې مه ضایع کوئ او که کوم داسې کار چې پر راټولولو او بیا چاپ ارزي او لیکوال یې په خپله د بیا چاپ او راټولونې جوګه نه وي، هغه دې ځوانو لیکوالو ته ولیکي، په دې ډول به زموږ راتلونکی نسل د چا د اثارو په راټولولو کې له ستونزو سره نه مخامخېږي.

ما د خپل تېر کړي فرهنګي د انسجام لړۍ پیل کړې او غواړم له خپل تېر کار څخه ځان ببغمه کړم، په دې مرکو کې چې د تېر کړي کار یوه برخه ده، ما هېڅ ډول لاس نه دی وهلای، یوازې کوم ځای کې چې کومه چاپي او املایي تېروتنه وه، هغه مې سمه کړې ده، نور مې هر څه پر خپل شکل پرې ایښي او د دې مرکو اصالت مې ساتلای دی، درانه لوستونکي کولای شي چک یې کړي ما له ځینو نورو اشخاصو سره هم مرکې کړې وې،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په نورو خپرونو کې په متفرقه توګه خپرې شوي ، خو اوس
لاسته رانغلې، خو کومې چې مې ترلاسه کړې، هغه دادی
ستاسو مخې ته ږدم، هیله ده زما دا وړاندیز چې هر لیکوال دې
خپل تېر کارونه خپله منظم او خوندي کړي، د نورو لیکوالو د
هڅونې سبب شي او وسني لیکوال د راتلونکو لیکوالو
کارونه زیات او درانه نه کړي.

د همدې ارمان د بري په ارمان
په درنښت
پوهندوی محمد اسمعیل یون
ارګ،دجمهوري ریاست ودانۍ،کابل- افغانستان
د ۱۳۸۷ل کال د مرغومي (۳) مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه د هېواد فرهنګ ته د ډېرې زياتې هيلې، اميدونه او انتظارونه لرم

عبدالمالک بېکسيار د هېواد يو پياوړی ليکوال او شاعر دی، کلونه کېږي چې له هېواد لرې په ډنمارک کې د مهاجرت ژوند تېروي. عبدالمالک بېکسيار د ژور ملي شعور او فکر خاوند دی. هيله

مجله يې په همدې نيت پيل کړه چې د هېواد ملي فرهنګ ته خدمت وکړي. دا مرکه د هيلې مجلې د لومړي کال په دويمه ګڼه کې چې د ۱۳۷۶ل کال له غبرګولي- چنګاښ سره سمون خوري نشر شوې او د هغه وخت د حالاتو ځرګندونه کوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر هر څه د مخه راته د دې مقولې له مخې چې ((چا ځان وپېژاند نو هغه خپل خدای ج وپېژاند)) لومړی ځان په څو کرښو کې معرفي کړه او بیا به پر نورو خبرو بحث کوو ؟

نوم مې عبدالمالک بېکسیار، د بري پښتونخوا اوسېدونکی او په پښتو ژبه او ادب کې مې د لیسانس تر درجې پورې زده کړه کړې ده.

د شاعرۍ له غم لړلې او فکر وړې دنیا سره دې له کومه وخته راهیسې د ژوند مزي وتړل شول؟

له ۱۳۵۹ل کال راپه دېخوا په دې لټه کې یم چې شعر ولیکم او له ۱۳۶۲ل کال راپه دېخوا مې د شعر په نامه پارکې د هېواد په مطبوعاتو کې خواره شوي دي.

تر اوسه دې په دې برخه کې څومره بریالي ګامونه پورته کړي دي، له خپلې شاعرۍ راضي یې؟

د بریاوو خبره به لوستونکو ته پرېږدو چې هغوی خپل قضاوت ور باندې وکړي او که ستا د پوښتنې موخه د کار کمیت وي نو د سوچونه او کړلېچونه تر نامه لاندې مې د شعرونو لومړی جونګ په همدې شپې ورځو کې په پېښور کې خور شو او که چېرې لوستونکو په خلاصه تنده ومانه نو د (سنځل ګل په شپو کې) بل د شعرونو جونګ راسره چاپ ته تیار پروت دی چې غواړم چاپ یې کړم او له

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعر څخه د رضایت چې کومه خبره ده هغه دا چې ته خپله هم شاعر یې او یو شاعر هم له خپله شعره راضي نه وي.

د ځوانۍ په ښه ګرمه مرحله کې له هېواده په مهاجرت محکوم شوې او بیا ډېرو لیرو وطنونو ته لاړې، دې اوږده سفر ستا په فکري ژوند کې څه ډول بدلون راووست؟

د ګران هېواد له تودې غېږې څخه لرېوالي او بیا په بېلابېلو هېوادونو کې پردیس ژوند، له هېواد، خلکو او ولس سره زما مینه لا نوره ژوره او اورنۍ کړه او همدې لرېوالي او پردېسۍ زه د هېواد، خلکو، ازادۍ او نېکمرغۍ په اصلي مانو وپوهولم.

هغه څوک چې په هېواد کې اوسېږي هغه له جګړې نه نیولې د نورو بېلابېلو عواملو له کبله خپل لړمون خوري او فریاد کوي او هغه څوک چې غرب ته تللي، د هغوی ځینې کسان هم په اصطلاح یو ډول ناشکري ښکاره کوي، ستا په نظر د دغو متضادو ټولنو ترمنځ د ژوند او فکر توپیرونه یو له بله څومره ښېګڼې او بدګڼې لري؟

ستا له دغې پوښتنې سره ماته د (یو خوا پانړ، بل خوا پړانګ) متل را یاد شي. زموږ هېوادوال څه د هېواد دننه او څه بهر د سولې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارامۍ په ارمان دي او که خدای کول دغه ارمان ته به د طالبانو د اسلامي تحریک په رڼا کې رسو.

هغه کسان چې په تېرو څو کلونو کې غرب ته په ډېره سختۍ لکه د صراط له پله نه چې تېرېږي ورتېر شوي او هلته استوګن دي. څه فکر کوئ چې هغه به کله بېرته هېواد ته راستانه شي؟

سره له دې چې دغه پوښتنه په بېل بېل کس پورې اړه لري مګر بیا هم د هغې مینې، علاقې او همدردۍ له مخې چې افغانان یې له خپل هېواد سره لري زه دا په ډاګه ویلای شم چې که په ګران هېواد افغانستان کې واقعي سوله، امن او ډیموکراسي تامین شي نو یوه زیاته برخه پردېس افغانان به د هېواد غېږې ته راستانه شي.

په غرب کې مېشته افغانان په عمومي ډول د خپل هېواد د فرهنګ د حال او راتلونکي په باب څه فکر کوي؟

په غرب کې مېشته افغانان د ډېرو خلکو د غلطو ګومانونو پر خلاف د هېواد دفرهنګ د حال او راتلونکي په باب زیات اندېښمن دي.

په غرب کې د افغانانو د فرهنګي فعالیتونو په باب لنډه رڼا واچوه!

(c) ketabton.com: The Digital Library

غرب ته د افغانانو د مهاجرت لومړی لسيزه يوه بې غږه، ځوړه لسيزه وه او که څه کېدل هم د شخص او يا ډلې په نامه وو، مګر نن سبا د خدای(ج) په فضل افغانان لګيا دي په پردېسۍ کې د مېشته کامونو او ولسونو په منځ کې خپل مقام او لوری ټاکي، يو زيات شمېر فرهنګي او ټولنيز فعاليتونه روان دي او هره ورځ د دغو فعاليتونو لمن لا نوره هم پسې پراخېږي.

دغه فعاليتونه د جرايدو، مجلو، اخبارونو، راډيوګانو، تلويزيونونو، ادبي او فرهنګي غونډو او نورو په بڼه ترسره کېږي.

لکه څنګه چې درانه لوستونکي به هم خبر وي ستاسو په هلو ځلو او مالي لګښت دلته په پېښور کې د ((هيله)) په نوم مجله چاپ شوه چې لومړۍ ګڼه يې خلکو زياته خوښه کړه، لکه څنګه چې زه خبر يم د دې مالي لګښت ستا له لوري پرې شوی، که هلته نور افغان فرهنګيان ستا اقتصادي متې در ټينګې نه کړي نو دا دومره مالي بار به ستا ځاني ژوند له مالي پلوه ستړی نه کړي؟

په دغه کار کې له ما سره په ډنمارک کې يو زيات شمېر فرهنګيان، فرهنګپال او ملي شخصيتونه مرستندوی دي، دا چې د لومړۍ ګڼې مالي لګښت يې ما پر غاړه اخيستی وو زما د خپلې ځاني علاقې پر اساس و او کېدی شي دا سې هم وشي چې موږ هر يو په وار سره د

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوې یوې ګڼې مالي لګښت پر غاړه واخلو، بله دا چې افغانان هېڅکله هم خپل خدمتګاران ښېنوا نه پرېږدي، زما په ګومان افغان ولس ته کار نه دی شوی تاسې وګورئ د تاریخ په اوږدو کې چې چا دغه ملت ته ان یو ګام هم پورته کړی، نو بیا یې تر پېړیو پېړیو قدرداني شوې او عزت یې شوی او لا کېږي.

په همدې اوسنۍ زماني مقطع کې د هېواد فرهنګ ته هیله من یې که نهیلی؟

زه د هېواد فرهنګ ته ډېرې زیاتې هیلې، امیدونه او انتظارونه لرم او دا کومه تصادفي خبره نه ده چې زموږ د دغه ناخیزه فرهنګي زیار نوم ((هیله)) شو.

ځینې کسانو او ډلو غوښتل چې پښتني فرهنګ او پښتو ژبه د اور او نابودۍ په سیند لاهو کړي. تاسو ددې ډول اشخاصو او ډلو نیتونه او ناوړه هیلې څنګه ارزوئ؟

تر کومه ځایه چې د پښتو ژبې خبره ده نو دا د یوه ژوندي څلوېښت ملیونیزه ملت ژبه ده چې د نابودۍ هیله یې د ځینو اشخاصو سوچه حماقت او لېونتوب بولم او بس.

لکه څنګه چې څرګنده ده پښتنو په افغانستان کې په تېرو دوو سوو کالو کې په عین حاکمیت کې محکومیت هم تېر کړی دی، که څوک را باندې ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

په قهر نه شي اکثره پښتانه واکمن چې په دې دورو کې تېر شوي هغه په خپله ژبه ګونګیان وو. په دې مانا چې په دربار کې یې نه پښتو ویله، نه یې لیکله او نه یې کاروله، البته ځینو پښتنو واکمنو چې په دې برخه کې د خپل زړه وینې خوړلي د هغو درناوی او د کار د ارزښت احترام به هېڅکله هم زموږ د ولس له زړه نه ونه وځي، تاسو څه فکر کوئ چې د پردیو ژبې او فرهنګي ښکېلاک او حاکمیت ته به څه وخت د پای ټکی ایښودل کېږي؟

د پردیو ژبو فرهنګي ښکېلاک او حاکمیت ته به هغه وخت د پای ټکی ایښودل کېږي، چې پښتو د کار وبار، ژوند، تعلیم او دربار ژبه شي، په دغه هکله د هیلې د لومړۍ ګڼې له یوې مقالې څخه دا جملې را اخلم: ((زه په دې نه یم چې پښتو (۵۰۰۰) کاله تاریخ لري او که ۵ ورځې، خو زموږ ژبه ده پر موږ ګرانه ده او موږ یې په ارګ کې غواړو)) پاتې شوه د تېرو چارواکو خبره چې دومره مې زړه ترې ویزاره دی چې نه غواړم د هیلې پاڼې یې په نومونو او کړنو ولړم.

د طالبانو اسلامي تحریک په اړه څه فکر کوئ، دوی افغانستان له کومو لویو تراژیدیو څخه خلاص

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړاو ددې په مقابل کې د دوی نیمګړتیاوې کومې دي؟

د طالبانو اسلامي تحریک چې زه یې په ننګ او ناموس را اوچت شوی غورځنګ بولم، هېواد یې د غلو ، داړه مارو ، وطن پلورو او سمتي او ژبنیو جونونیانو له داسې یوه تاړاکه وژغوره چې تصور یې ان په انساني فکر محال و او هغه کومې کوچنۍ نیمګړتیاوې چې لا هم موجودې دي انشاءالله امو ته ددغه غورځنګ تر رسېدو به پای ته ورسېږي.

که خدای مه کړه طالبان په او سني وخت کې د همدې جوړ شوي ملي ضد ائتلاف له خوا ماته وخوري نو د پښتنو ژوند ته به په افغانستان کې څه پېښ شي؟

داسې به انشاء الله هېڅکله نه کېږي او که خدای مه کړه وشوه نو هغه د خوشال بابا خبره:

چا یې پلو له مخه پورته نه کړ
پښتو لا هغسې بکره پرته ده

د هېواد په هره سیمه، دره او بانډه کې په سلګونو نور دغه شان غورځنګونه ویده دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له طالبانو څخه د یو روښنفکره افغان په توګه د ملي ژبې (پښتو) او افغاني فرهنګ د ودې لپاره څه هیلې، وړاندیزونه او غوښتنې لرې؟

د روښنفکر له کلمې څخه په هغه انډول چې په افغانستان کې کارول کېږي زما کرکه ده، خو د یوه افغان په توګه له طالبانو څخه دا غوښتنې لرم:

چې حق باید حقدار ته وسپارل شي او لکه د تېرو حکومتونو د دروغجنې ورورۍ او مساوات تر نامه لاندې د هېواد د مطلق اکثریت (پښتون) کام فرهنګي او ژبني امتیازات د بې تفاوتۍ په ډنډ لاهو نه کړي.

پښتو ژبې ته چې د پېړیو په اوږدو کې ورته څه التفات نه دی شوی خپله خاصه پاملرنه وکړي او د یوه ژوندي څلوېښت ملیونیزه تېر د ژبې او د ګران هېواد افغانستان د ملي ژبې په توګه یې درناوی پرځای کړي. په دې هکله یوه خاطره را یاده شوه او هغه دا چې په جرمني کې مې یوه سپین ږیري هېوادوال ته وویل چې کله به له خیره وطن ته ځو؟

نو په ځواب کې یې راته وویل:

کله چې نور راته د کابل په کوڅو کې څوک ((افغان غول)) نه وایي.

اوس هم ببرته د ادب نړۍ ته! لکه څنګه چې ما ستا شعرونه لوستي اکثره په ملایمه، نرمه، پسته او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوږه شاعرانه ژبه لیکل شوي، په شعر کې له اغزنې او قهرجنې ژبې څخه کار نه دی اخیستل شوی، ستاسو د دې بري راز په څه کې دی؟

زه نه پوهېږم چې دا بری دی او که ما ته خو زه فکر کوم د دې وجه به دا وي چې زه په خپله همدغه شان یو انسان یم او زما په نظر شعر په خپله همدغه شان یو مولود دی او باید وي.

بله وجه یې کېدی شي دا هم وي چې زه د سکوت او زندان د زمانې شاعر یم او د هغې زمانې د شعرونو غټه تقاضا همدا وه ځکه چې له دې بغیر یې بیا د چارواکو له نازک خاطر سره ټکر کاوه او د دغه ټکر سزا بیا دا وه:

چا وې چې ډلګۍ د لېونو څه شوه
ځینې یې ړانده شوه ځینې ژبه پرې

او سنی ځوان ادبي بهیر څه ډول ارزوئ او د پرمختګ او نوښت لپاره یې څه وړاندیزونه لرئ؟

اوسنی ځوان بهیر له هغو مشکلاتو او کړاوونو سره سره چې ورپېښ دي تر ډېره د انسان زړه ته داډ وربښي. خو باید له یاده ونه باسو چې سوچه ادب او نږه شعر ته زموږ واټن د پخوا په تناسب یو ګام هم نه دی رالنډ شوی، لیکوال او شاعران مو هماغه د پخوا په شان د شهرت او کتابونو چاپولو په مسابقه لګیا دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپل شخصي ادبي ژوند يوه ترخه او يوه خوږه خاطره راته ووايه؟

خوږه خاطره همدا اوس ياد ته نه راځي، ترخه خاطره دا چې تر ډېره عمره وروسته همدا تېر کال زه په دې وپوهېدم چې زما پلار محترم زما د شاعرۍ مخالف دی.

د ازاد شعر په باب ستاسو خيال څه دی، پښتو کې د هغه حال او راتلونکی څه ډول ګورئ؟

زه ازاد شعر ته خاص عقيدت لرم او په پښتنو کې ورته يوه ښېرازه راتلونکی وينم او هيله من يم ازاد شعر په پښتونخوا کې داسې ريښې وکړي لکه غزل.

او وروستۍ او شلمه پوښتنه مې دا ده چې د خپل هېواد او ولس د ښېرازۍ لپاره دې کومې هيلې په زړه کې وي هغه راته په لنډيز سره څرګندې کړه؟

زه هيله من يم چې ډېر ژر به موګران هېواد افغانستان د سولې او نېکمرغۍ په لمن کې سا واخلي، د بيا ودانۍ کار يې په ډېره چټکۍ پيل او په علمي، ادبي، سياسي او فرهنګي ډګرونو کې له نړيوال کاروان سره همګام او پردېس افغانان بېرته خپل وطن ته راستانه شي او په لړې راتلونکې کې مې دا هيله ده چې افغانستان خپلې طبيعي پولې راخپلې او د يوه هوسا او سرلوړي افغانستان د جوړېدو پر لوري ټول افغانان لاسونه سره ورکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه بدلېږمه افغان یم څو چې یم
زه د ګران افغانستان یم څو چې یم

استاد حبیب الله رفیع د افغانستان لوی لیکوال او څېړونکی دی. په ۱۳۲۴ل کال د افغانسان د وردګو ولایت د سید اباد په ابدره نومي ځای کې زېږېدلی دی. په دیني مدرسو کې تر زده کړو وروسته یې په کابل کې د دارالتالیف د تاریخ ټولنې، فوکلور ټولنې، پښتو ټولنې د پښتو څېړنو او د افغانستان د علومو اکاډمۍ د غړي په توګه دنده سرته رسولې ده. یو وخت یې د ((پوهنه)) ، ((اریانا))، ((زېری)) او ((فوکلور)) خپرونو کې د مهتمم، مرستیال او مدیر په توګه هم دنده اجرا کړې ده. تر مهاجرت وروسته یې په اسلام اباد کې د افغانستان د جهاد ثقافتي شورا او په پېښور کې د افغانستان د جهادي څېړنو د مرکز، د افغانستان د کلتوري ټولنې، د افغانستان د تاریخ ټولنې او د افغانستان د مرستو مرکز د غړي په توګه کار کړی دی. دغه راز یې ((افغان جهاد))، ((قلم))، ((سپېدې))، ((افغانستان))، ((تلوسې)) او ((تعاون)) په مجلو کې د لیکنې ډلې د غړي او مدیر په توګه دنده ترسره کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاد رفیع (۱۱۰) ټوکه منظوم، منثور، تخلیقي او څېړنیز اثار لري چې د بېلابېلو علمي موسسو له خوا چاپ شوي دي. او نور هم پر علمي او څېړنیزو کارونو بوخت دی. مور دهیلې مجلې په دې (۱۳۷۸ل کال ۲) ګڼه کې له ښاغلي حبیب الله رفیع سره مرکه کړې چې ستاسو پام ورته را اړوو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجازه راکړئ تر هر څه وړاندې ستاسو په ژوندون کې د نوي بدلون (بهر ته تګ او بېرته راتګ) په اړه پوښتنه وکړم، د دې کار بنسټیز لامل څه و؟

ماته په تېرو شلو کلونو کې بهر ته د تلو ګڼ چانسونه میسر وو، تر هر ځای وړاندې ناروې ته د تلو زمینه راته برابره وه، په ۱۳۲۵کال د مصر په راډیو کې د مصر د دولت له خوا رسماً د پښتو نطاق ټاکل شوی وم، خو تر دوو میاشتو وروسته بېرته راستون شوم، په ۱۳۲۸ کال امریکا ته یوه میاشت رسمي مېلمه وم او دوستانو راته ویل چې پاتې شه، زه بېرته راغلم، البته کاناډا ته مې د تلو توسن دا و چې په پېښور کې دوه درې کاله زما دوه زامن سره له دې چې لوړې نومرې یې درلودې د لوړو زده کړو له کولو نه بې برخې شول، زه د هغوی د زده کړو په خاطر ولاړم او د خپلو کارونو د کولو لپاره بېرته راغلم.

په لویدیزه ټولنه کې دې ځان څنګه احساس کړ؟

زما له نظره انسان هغه کب دی چې د خپل کلتور په سیند کې ژوند کوي، نو څوک چې د خپل کلتور له سیند نه ووزي له همداسې یوه حالت سره مخامخ کېږي، ما همداسې حالت درلود د پخوانو تجربو له مخې مې همداسې حالت ته د څه وخت لپاره ځان چمتو کړی و.

سره له دې چې تاسو د خپلو څرګندونو له مخې په لویدیزه ټولنه کې خوښ نه وئ، نو بیا ولې مو هلته تګ غوره کړ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

فکر کوم ددې پوښتنې ځواب به دوو پورتنیو ځوابونو کړی وي.

په لویدیځ کې مېشتېدنه او د هغه ځای تابعیت منل د خپلې ټولنې پر راتلونکې باندې د بې باورۍ او نهیلۍ په مانا نه دي؟

یوه هېواد ته تلل او د یوه هېواد تابعیت منل دوې بېلې پوښتنې دي، ډېر داسې افغانان شته چې پنځلس شل کاله وړاندې بهر ته تللي، خو د بل هېواد تابعیت یې نه دی منلی او زه خو اصلاً ټول عمر دا تصور هم نه لرم، چې افغاني تابعیت پرېږدم.

نه بدلېږمه افغان یم څو چې یم زه د ګران افغانستان یم څو چې یم

د کاناډا په باب باید دا هم درته څرګنده کړم چې هغه هېواد د مهاجرو ټولنه ده او د حکومت او قانون جوړولو کار یې هم د مهاجرو په لاس کې دی، هغوی داسې قانون جوړ کړی چې هر کاناډا ته تللی کس کولای شي د خپل اصلي تابعیت په ساتلو سره کاناډایي تابعیت هم ولري. زه په مونټریال کې اوسېدم، دا د فرانسویانو سیمه ده او د کیوبک په ایالت کې لس ملیونه فرانسویان ژوند کوي تر دې چې دوی د خپل ایالت لپاره خپلواکۍ هم غواړي خو دوی ځان ته فرانسوي کاناډیز وایي او د خپل اصلي تابعیت له ساتلو سره کاناډایي شوي دي. دا یوه یادونه وه زه اصلاً ددې نیمه تابعیت ترلاسه کولو نیت هم نه لرم او له همدې امله په ټریول ډاکومنټ (سفري سند) مسافرت کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو ته ښه څرګنده ده چې زموږ په ټولنه کې اوس د پوهې او هنر خاوندان او یا قلموال د استهلاک، اختناق، سکوت، شاتګ او د ډول، ډول فزیکي خطرونو له ګواښ سره مخامخ دي، خو که لوید یځ ته لاړ شي مانیز او کلتوري ژوند یې مسخه کېږي خو د فزیکي ژوند د ښېرازۍ امکان یې شته، نو ستاسو په اند په دې دواړو لارو کې باید کومه یوه غوره شي؟

دا سمه ده خو اصلي خبره دا ده چې دا شل کلن ناورین خو عام ولس پر ځان نه دی نازل کړی ددې په راوستلو کې خو د همدې لوستو او روزل شویو کسانو لاس و چې عام ولس یې په سرو لنبو واړاوه، هره ډله خپله تجربه پرې کوي، بیا دوی تښتي او ولس په اور کې پرېږدي، خلقیانو او پرچمیانو به چې د امپریالیزم جهانخوار په کلمو خوله شلوله نن د همغه امپریالیزم په غېږ کې خپل عیش او عشرت کوي، اخوانیان چې غربي ټولنه به یې د فساد ځاله بلله نن همهغې د فساد ځالې ته ورزغلي او داسې نور روښنفکران او روښنفکرنمایان هم. یاد مې دي له ارواښاد پوهاند ډاکټر سید بهاءالدین مجروح نه بي بي سي پوښتنه وکړه: ته چې په پېښور کې ژوند او کار کوې د خطر احساس درسره نه شته؟ هغه په ځواب کې ورته وویل: زه ددې خوار ولس په پیسو روزل شوی یم که د مرګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خطر وي هم زه به د دوی په ځنګ کې وم او د دوی لپاره به کار کوم، تاسو ولیدل چې همداسې وشول او د خپل ملت په ځنګ کې یې قرباني ورکړه. ګڼ شمېر هغه افغانان چې ملي احساس یې ژوندی دی په خارج کې هم آرام نه دي او متاسفانه له راز راز روحي فشارونو سره لاس او ګرېوان دي. زما نظر دادی چې زموږ ټولنه د بدلون او د وضعې د تغیر لپاره خپلو روزل شویو زامنو ته اړتیا لري نو بهر ته د تلو د هڅې پر ځای باید د حالاتو د بدلېدو لپاره هڅه وکړو:

چې په لړه ګرمۍ شا کاندي وګل ته
له دې بې وفا شبنمه ولې نه مرم؟

پورتنۍ پوښتنه عامه ده خو بې انصافي به وي که موږ د یو شمېر هغو لویدیځمېشتو افغان فرهنګیانو او فرهنګپالو خدمتونه هېر کړو چې د ځو کلونو په بهیر کې یې ترسره کړي دي. دا لیکوال اصلاً د فکري بلوغ او پوخوالي په پړاو کې هلته لېږدبدلي نو ځکه خو یې ذهني مقاومت زیات دی خو د دوی بل نسل ته د مسخه کېدو زیات ګواښونه شته.

تاسو د دوی او د دوی د راتلونکي پښت په باب څه نظر لرئ؟

زه په دې برخه کې ستاسو په شان خوشبین یم، دوی کار کړی خو انفرادي اویستوی دی، له دوی نه هیله دا وه چې یو لوی نړیوال سیاسي، کلتوري او اقتصادي بهیر یې را روان کړی وای او د افغانستان د وضعې د بدلون لپاره یې د نړیوال فشار په توګه کار ترې اخیستی وای، خو متاسفانه د دوی اکثره فرهنګي کارونه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېواد کې د تعصبونو د زیاتولو او د ژبنیو ، سیمه ییزو او نورو ناروغیو اور ته د پوکي وهلو په ستنیو ولاړ دي او اکثره یو له بل سره لاس او ګرېوان دي. دوی زموږ روڼ څواک دی او باید د هېواد د نجات لپاره په ټوله نړۍ کې ارتباطي کړۍ جوړې کړي او دا لړۍ تر هېواده راوغځوي. پاتې شو راتلونکی پښت، په دې باب ما یوه مفصله څېړنه کړې چې دلته یې نه تکراروم او په لنډیز وایم چې یوه پېړۍ د دریو نسلونو پلار ، زوی او لمسي لپاره ټاکل شوې، زموږ غمېزه اوس ۲۱ کلنه ده چې دولس کاله نور پرې تېر شي د اوسنیو پلرونو نسل به خپل ځای کړوسیانو ته تش کړی وي او په بهر کې لوی شوي کړوسیان به یوازې دومره پوهېږي چې زما پلار افغان و او مسلمان و ، بس.

اوس په پېښور او لویدیځ کې د یو شمېر افغان فرهنګیانو ترمنځ د فرهنګي ملګرتیا او کارونو لپاره د اړیکو یو هوایي پل جوړ شوی او د دوی په مالي مرسته دلته د یاد وړ کتابونه چاپېږي، که دا لړۍ همداسې دوام ومومي نو پښتو ادب او د هېواد فرهنګ ته به یې د ګټې څومره والی څنګه وي؟ او بل که چېرې د لویدیځمېشتو مالي مرستې پر همغه مناسب ځای ونه لګول شي نو عواقب به یې څه وي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تپه تياره کې يوه کمزورې رڼا هم د موخې مخه څرګندولی شي. زموږ کلتور اوس په همداسې تياره کې را ايسار دی نو دا ډېر ګټور کار دی او زموږ د وران شوي او تالا شوي فرهنګ په سپېره شوې ورشو کې نوي بوټي دي چې پوره پاملرنه، څارنه او پالنه غواړي او که خدايه مه کړې دا مرستې بې ځايه ولګــــــولې شي او د شخصي دوستۍ او دښمنۍ او خويشخورۍ په چورليز کې ولوېږي نو بيا به ډېر ژر دا نوي نيالګي وچ شي او دا پل به ونړېږي.

ډېره ښښنه غواړم. زموږ ځينې ليکوال د پردې تر شا پر تاسو دا اعتراض او نيوکه کوي چې استاد حبيب الله رفيع د افغانستان يو ستر، هڅاند او زيار کښ ليکوال دی او موږ ترې د ډېرو سترو او لويو لويو کارونو هيله لرو چې تر ده پرته يې شايد د ګوتو په شمېر کسان تر سره کړای شي، خو په خواشينۍ سره چې استاد رفيع پر ډېرو کوچنيو شيانو مصروف دی چې هغه ډېر عادي ليکوال او ناظمان هم تر سره کولای شي لکه د وربښمو هغه چينجي چې په شمېر پوهېږي، ترانې او نښانې، چرس، نسوارو، پوډر او نورو شيانو ته نظمونه او داسې نور... تاسو خپلو مينه والو، لېوالو، پرتاسو حسابوالو او انتقاد کوونکو ته څه ځواب لرئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو پوهېږئ چې پر هېواد يو ورانوونکی سېلاب او توپان راغی چې هر څه يې ولړزول او وران يې کړل، په دې لړ کې زه هم ددې توپان د سرخسـنی وم چې دا يوويشت کالـه مې سـرګردانه ساتي. مـا پـه هېواد کې يو لـوی کتـابتون درلـود چې پـه لسګونو زره کتابونـه او مجلې او داسې آثار چې زما د څېړنو په درد يې خوړل پـه کې وو خو زه چې يوويشت کال مخکې له هېواده راوتلم له دې ټولو آثارو نه مې يـوازې يـوه کـوچنۍ تـذکره راسره وه چې پـه خپـل جيـب کـې مـې کښېښوده او راووتلم نو ددې منظم کتابتون له لاسه وتلو سره زمـا د منظمو څېړنو لړۍ وشلېدله، دلته هم د روزۍ وسيله د کمشـنرۍ پـه سپېشل الاونس (ځانګړې تنخوا) او د تنظيمونـو پـه نوکرۍ کې وه خو ما چې له خپلې خولې سره مسلات وکړ د يوه اجازه يې هم رانـه کړه، د بازار مزدوري مې هم له لاسه نه کېده، خو د پېښور، د پښتو اکيډمۍ د هغه وخت مشر پروفيسور محمد نواز طاهر راتـه وويـل: زمـوږ قلمـي نسـخې پـه دوړو او ګردونـو کـې پرتـې دي، دا وګـوره، کارډونه يې وليکه، موږ به د خپلو محدودو امکاناتو پـه رڼا کې پـه کارډ دوې روپۍ درکوو، زما لپاره دا کار د زړه د خوښې کار و او پـه دې توګه مې د يوه محدود جيب خرڅ امکانات ترلاسه کړل او بيا پـه قلـم، افغـان جهـاد، سپېدې او تعـاون مجلو کـې د کـار زمينـه راتـه برابره شوه او د خپل ژوند ګاډی مې روان کړ. په دې ترتيب د ژوند سرګردانۍ او د کتـابتون لـه لاسـه وتلو د منظمـو څېړنو زمينـه رانـه واخيستله خو بيا مې هم چې څه لـه لاسـه کېدل هغـه مې کـول، ملي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مفکوره د نبي او کينې افراط د فشار له امله تر سخت تهديد لاندې وه خو ما له تهديد سره سره دا لاره پالله او پالم به يې.

راغلو دې ته چې زه ولې ماشومانو ته کتابونه ليکم، زما له نظره ورو ته د کتابونو ليکل وړو کار نه، بلکې ډېر لوی کار دی او دې ته زه هغه وخت متوجه شوم چې ځلوېښت کاله وړاندې مې په کابل کې د مصر په ثقافتي مرکز کې درس وايه، هلته د ماشومانو لپاره، په لسګونو زره کتابونه، مجلې، فلمونه او نور تفريحي وسايل موجود وو خو زموږ ماشومان په مطلق ډول محروم وو او يوازې د کوچنيانو ږغ او د وړو انيس هغه وخت په کابل کې خپرېدل زه هم هغه وخت وهڅېدلم او د ماشومانو آثار به مې له عربي څخه ژباړل او په افغاني خپرونو کې خپرول او دا اوسني چاپ شوي آثار مې لکه تمه، وو نه وو، د وړو هېنداره او نور د هغه وخت دي او دا زه خپله دنده ګڼم چې موږ خپلو ماشومانو ته پر درسي کتابونو سربېره بايد نور بوختوونکي آثار هم ولرو نو ځکه د ماشومانو لپاره د اثارو ليکل يوه لويه ملي اړتيا ګڼم او ان که ما له نورو کارونو نه باسي هم زه به دې کار ته ادامه ورکوم او هيله لرم داسې ورځ راشي چې زموږ محروم ماشومان په خپله ژبه کې له خپلې سويې سره سم خوارونه، خوارونه کتابونه ولري.

همدې پورتنۍ پوښتنې ته ورځېرمه يوه پوښتنه داده چې دا هم وخت نا وخت مطرح کېږي او د پرتلنې بڼه لري هغه دا چې ستاسو مينه وال او لېوال وايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې مور د څېړنې په برخه کې پر رفيع صاحب او هېوادمل صاحب زيات حساب کوو. هېوادمل صاحب په پېښور کې د څو کلونو په بهير کې د نورو کارونو ترڅنګ دوه ستر کارونه ترسره کړل؛ ((په هند کې د پښتو ادبياتو د ايجاد او ودې پړاوونه او د پښتو نثر اته سوه کاله)) اثار يې چاپ کړل، خو استاد رفيع دې ته ورته کارونه ونه کړل او يا يې کړي چاپ کړي يې نه دي، تاسو په دې باب څه نظر لرئ؟

د خپلو څېړنو د منظمې لړۍ د شلېدلو په باب مې بره معلومات درکړل، خو زما او د ګران هېوادمل صاحب پر تلنه ناشونې ده، دی چې يو کار شروع کوي کلکه ملا ورته تړي او د کار تر پای ته رسولو پورې ملا نه پرانيزي خو زه بيا بوالهوس يم، يو کار شروع کړم هغه لا سر ته نه وي رسېدلی چې بيا بل کار ته لاس وغځوم، په دې ترتيب ګڼ کارونه کوم خو ټول نيمګړي پراته وي، ډېر کارونه هېوادمل صاحب د لرګي په زور راباندې ترسره کړي دي خو بيا هم په تېرو شلو کلونو کې بېخي بې کاره نه وم يو شمېر کارونه مې کړي چې ځينې چاپ او ځينې ناچاپ دي. په متنونو کې مې د ((دبير دانش)) په نامه د کليلې د منې يوه پښتو ژباړه په دوولس سوه مخونو کې تهيه او پښتو اکيډمۍ خپره کړه چې پراخه مقدمه او ګڼ تعليقات لري. د اخوند احمد ((ورک زوی څنګه پيدا شو؟))، د خوشال بابا

(c) ketabton.com: The Digital Library

((فالنامه)) او ((وصيت نامه)) هم هغه متنونه دي چې چاپ شوي. همدا راز د پښتو اکيډمۍ قلمي نسخې او د پښتونخوا او دنيا په کتابتونو کې پښتو قلمي نسخې دوه پېړ کتابونه دي چې چاپ ته چمتو دي، ((افغاني خپرونې)) يو بل تاريخي تحليل دی چې د چاپ انتظار باسي او همدا راز په افغانستان کې د ښځو د زده کړو ، د عصري زده کړو او لويې جرګې په باب مې داسې رسالې ليکلي چې هېوادمل صاحب راته چاپ کړې دي د افغانستان لنډه کی تاريخ پنځوس زره کاله په پنځوس پاڼو يو بل اثر دی چې ځوانانو ته ليکل شوی او همداسې د تمدن سوغات هم د رواخلئ او نورې ګڼې رسالې خو بيا هم لکه تاسو چې وويل د منظم څېړنيز کار لړۍ مې شلېدلې ده او د خپلې ژبې او فرهنګ لپاره لېونۍ تلوسه لرم چې ډېر کار وکړم خو:

کله زه، کله مې يار، کله ريبار سست
ځکه شو زما د مينې کاروبار سست

لکه څنګه چې مو ړ او ځينو نورو ليکوالو ته څرګنده ده، تاسو د خپلو ليکنو او آثارو د خپراوي تر څنګ د ګڼ شمېر نورو ليکوالو آثار هم خپاره کړي او خپروئ يې، د دې آثارو سمون، ايډيټ، توري لوستنه او چاپ خورا زيات زحمت غواړي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما په اند دا کار یوه لیکوال ته ډېر زیان رسوي. تاسو ته دې کار څومره زیان اړولای او دا مسئله څنګه ارزوئ؟

دا رښتیا هم ګران کار دی خو زما دوستان تر دې هم راباندې ګران او زورور دي، نه نه شم ورته ویلای ځکه دوی ته څرګنده ده چې زه د کتاب د سمولو او چاپ په برخه کې نهایي احتیاط نه کار اخلم نو ځکه رانه غواړي چې کتابونه یې ورته چاپ کړم او هم د مړو مشرانو او استادانو پر ځان حق ګڼم چې آثار یې چاپ او ټولنې ته وړاندې کړم، ته پوهېږې چې دمیني د نړۍ هر څه خوندور وي، دا زما مینه ده، ماته په خپله ژبه د یوه کتاب زیاتون که زما وي یا د بل چا یو ډول ارزښت لري نو ځکه زه دا ټول کار بولم او ځان ته یې زیان نه ګڼم !

اوس، اوس پر کومو فرهنګي کارونو بوخت یاست او راتلونکی فرهنګي پلان مو څه دی؟

اوس مې د افغانستان د فرهنګي خدمتونو اداره فعاله کړې او هیله لرم له دې لارې خپل فرهنګ ته د خپلو او د نورو درنو لیکوالو د آثارو د خپرونې له لارې څه نا څه خدمت وکړم. زما په خپلو ځانګړیو کارونو کې د پښتو نه، لس تاریخي متنونه شامل دي چې چاپ ته یې له سریزو او نښلونو سره تیاروم چې په اکثرو کې یې نوي تاریخي حقایق او خبرې شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يــو ليكــوال څنګــه كــولاى شــي د فرهنګــي او اقتصادي لېوالتيا ترمنځ انډول وساتي، فرضاً كه اقتصادي لېوالتيا زياته شي د ليكوال فرهنګي كار او د هغه اخلاقي شخصيت به څومره زيانمن كړي؟

دا په زړه پورې پوښتنه ده، يو ليكوال چې فرهنګي كار ته لاس اچوي لومړى هدف يې بايد فرهنګي خدمت او د خپل فرهنګي كار ارزښت او د كيفيت لوړوالى وي، د پيسو ترلاسه كول يې بايد ضمني اړخ وي او كه فرهنګي كار د پيسو ترلاسه كولو لپاره كوي نو بيا ښه داده چې يوه بل مستقيم تجارتي كار ته لاس وا چوي ځكه په دې صورت كې يې كار كيفي اړخ له لاسه وركوي او اخلاقي شخصيت يې زيانمن كېږي.

پــه فرهنګــي كــار كــې صــداقت او جرئــت څنګــه ارزوئ؟

فرهنګي كارونه داسې كارونه دي چې تر پردې لاندې نه كېږي هر څوک چې هر څه كوي د ټولنې له سترګو نه پټېږي زما له نظره د صداقت او جرئت ترڅنګ لېونى مينه هم غواړي او ملي بصيرت هم.

په ځينې ملي مسايلو او ليكنو كې له ډېر احتياط نه كار اخلئ دا احتياط د مضر احتياط له كبله دى او

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـه نـه د یـوه پـوخ سـنجول شـوي فکـر او عقیـدې لـه مخې؟

ستاسو پوښتنه ډېره واضحه نه ده خو څرنګه چې په دې برخه کې مو په خوله ډېر بحثونه سره کړي نو ځکه غواړم په ډېر وضاحت ځواب درکړم او هیله لرم چې په چاپ کې څه ترې کم نه شي.

یون صاحب ستاسو د ژوند لیک له مخې تاسو یو کلن واست چې ما د ملي سیاست او ملي ایډیالوژۍ په ډګر کې قدم ایښی او دادی پوره دوه دېرش کاله وتلي چې پردې لاره روان یم، په دې لاره کې نه زه ویربدلی یم او نه مې مضر احتیاط کړی، ما په **۱۳۴۸**ل کال کې دا ټوټه لیکې وه:

منم وژلی مې شي خو چوپ کېدلی نه شم
لـه خـپل مـلي مرامـه هېڅ تېرېدلی نه شم
د خپـل مـلت پـه مـخ کې قـرباني فخر ګڼم
سر مـې بخښلی شمـه، حق مې بخښلی نـه شم

چې بیا څو ورځې وروسته بندي شوم، یو ځل بیا هم د زندان مېلمه شوم، کمونستانو هم په همدې جرم(؟) زنداني کړم او دلته په پېښور کې مې هم دا شل کاله د همدې ملي مفکورې په درلودلو د ښیو افراطینو له خوا شپې ورځې ترخې وې او په هېواد کې ستمي حکومتونو هم په کاږه نظر راته کتل. زما له نظره افغانستان د ټولو قومونو ګډ کور دی، د افغانستان ملت له ټولو قومونو نه جوړ دی، زه هر هغه څوک چې د افغانستان ملي ګټې، ملي خپلواکي او ملي وحدت ورته ګران وي افغان بولم، زه من حیث القوم د افغانستان یو قوم هم خاین او پردی نه بولم او من حیث الفرد هر څوک چې خیانت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي که پښتون وي، تاجک وي، ترکمن وي، ازبک وي، هزاره وي یا بل څوک خاین دی. په تېرو کلونو کې چې چا د ژبني، سمتي او قومي انتساب په نامه انسان وژنې او جنایتونه کړي سره له دې چې دوی دا کارونه د یوه قوم د نمایندګۍ په نامه کړي خو زه دوی د قوم نماینده ګان نه ګڼم او نه د دوی جنایت یوه قوم ته منسوبوم، زما له نظره پښتو د افغانستان ملي ژبه ده او زه یې د پښتو د یوه لیکوال په صفت خدمت کوم، همدا راز دري هم د هېواد یوه رسمي ژبه ده او زه هیله لرم چې دري لیکوالان یې خدمت وکړي، همدا راز زه د بشري حق له مخې غواړم چې د هېواد د نورو ګڼو ولسي ژبو ویونکي ماشومان په خپلو مورنیو ژبې خپلې لومړنۍ زده کړې وکړي او سیمه ییز راډیو، تلویزیون او اخبار د دوی په ژبو خپرونې ولري. زه د پوهاند سلطان شاه همام دا نظر هم غندم چې پښتانه افغانستان ته د هند له سیول نومي کلي نه راغلي او د تاجیکانو د وطن اشغالوونکي یې بولي او د ښاغلي سمسور افغان دا وړاندیز هم ردوم چې تاجیکان د پښتنو په سیمو کې وېشل او د دوی ژبه ورکول غواړي، همدا سې د ډېرې تبعیضي نظر یې شته چې زه یې د ګران هېواد په زیان ګڼم او په واز کومي یې تردیدوم زه مضر احتیاط نه کوم، بلکې له افراط او په افغانستان کې له هر راز ویشاکي فکر سره مخالف یم او دا لاره ما په پاخه سنجش او د مالي او ځاني قربانیو په بدل کې ځان ته ټاکلې او:

((په دې لاره به روان یم څو چې یم !))

او په همدې ورځو کې مې ان شاء الله د ((ملي زاویه)) په نامه یو کتاب راوتونکی دی چې دا مسایل په کې څېړل شوي او زما د **۳۲** کلونو وړاندې مقالې هم په کې شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په فرهنګي کار کې ستاسو د هڅونې او ملاتړ له پلوه له پښتنو څخه خوښ یې او که نا خوښ؟

په دې لاره کې د افرادو له نظره له ورینو تندیو سره هم مخامخ شوی یم او له وړینو تندیو سره هم، د ځینې کسانو له خوا دښمنۍ هم را سره شوې، مخه مې هم نیول شوې. روا حقوق مې هم رانه تروړل شوي او د سیمه ییزو تعصبونو ښکار شوی هم یم، بالمقابل مهربانه او زړه سواند دوستان او استادان مې هم درلودل چې هڅولی او نازولی یې یم او من حیث المجموع پښتنو او افغانانو زما کار ستایلی او زما عاجزانه او مخلصانه کار ته یې د قدر په سترګه کتلي دي.

لویې فرهنګي او ملي هیلې دې کومې دي؟

محرومیت او د نعمت زوال د سړي لوږه او تنده ډېره زیاتوي زما لویې ملي او فرهګي هیلې ډېرې زیاتې دي، لویه ارزو مې داده چې هېواد ارام او بشپړ امنیت په کې راشي او د وران وطن د ودانولو کار په بیړه او چټکتیا پیل شي، د پوهنې لمن په ټول هېواد کې خوره شي او د فرهنګ د ودې لپاره لویې ادارې په کار ولویږي او ټول هېوادوال په داسې انرژۍ او مینه کار وکړي چې د جګړې ناولې نخښې نښانې ډېر ژر له هېواد نه ورکې شي او موږ هم په دې یوویشتمه پېړۍ کې د نړۍ د هېوادونو په نړۍ کې د سیالۍ ځای ولرو، دا خو لویې ملي او فرهنګي هیلې دي خو وړې او عملي هیلې مې دادي چې هر افغان له موجودو امکاناتو نه په اعظمي توګه استفاده وکړي او د فرهنګ د ورانې شوې موسسې په دېوال کې که یوه وړه خښته ایښودلای شي هم، کښېږدي.

ښښنه غواړم یوه بله مسلک ډوله پوښتنه چې حل یې له تاسو نه هیله کېدی شي، په ټولیز ډول یوه لیکنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید کومې کچې ته ورسېږي چې د یو ((اثر)) په نوم یاده شي. ایا لس مخیزه، پنځلس مخیزه لیکنه او نور... په هره منځپانګه چې وي او په کتابي بڼه چاپ شي نو اثر ورته ویلای شو او که نه د یو اثر یا کتاب لپاره کوم ځانګړی نورم په پام کې نیول کېږي؟

هسې خو په لغوي لحاظ هره چاپي کتابچه اثر بلل کېږي او موږ او تاسو یې وینو چې په کتابښودونو کې راځي خو حقیقت دا دی چې یو اثر باید تر لیکلو وړاندې د یوه مشخص هدف لپاره لیکل شوی وي، د ټولنې د ستونزو یوه غوټه پرانیستلی شي او په سلو مخونو کې لږ تر لږه پنځه مخه نوې خبرې ولري، که په یوه اثر کې د ټولنې اړتیاوې او خصوصاً نوې والی نه وي او تش تکرار وي تر مادي موجودیت پرته یې زما له نظره معنوي ارزښت نه شته، موږ ډېر وینو چې یوه ډېره لنډه مقاله تر ډېرو لویو او پنډو اثارو ارزښتمنه او ګټوره وي ځکه چې نوې خبرې، وړاندیزونه او بحثونه لري.

روان فرهنګي بهیر څنګه ارزوئ؟

روان فرهنګي بهیر زما له نظره ښه او ګړندی دی، ځکه شل کلن ناورین وژونکې فرهنګي تنده رامنځته کړې او په ځانګړې توګه بهر ته تللي فرهنګیان چې د خپلې استوګنې په هېوادونو کې فرهنګي چټک بهیرونهویني هڅېږي چې د دوی ژبه او فرهنګ هم باید له سکون نه راووزي او یون وکړي نو ځکه دا یون ګړندی دی خو د فلټر کولو عملیه یې غړنده ده، دا کار هم باید له کلتوري هڅو سره عیار شي او د مسوولانه برخورد او فرهنګي ګډو هڅو له لارې دا بهیر پیاوړی، غښتلی او منلی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو ژبې او ادب ته باید د چیغو او نارو سورو پرځای څه وشي؟

نارې سورې ډېرې زیان اړونکي دي، ځکه نارې سورې د ژبې او ادب دښمنان راویښوي او د روانو عملي کارونو لپاره خنډ کېږي. یو شوک چې په پټه خوله ډېر لږ کار هم کولای شي تر له نارو سورو سره مله لوی کار نه لوی او ګټور دی.

د ځوانو لیکوالو د سالم پرمختګ او هڅونې لپاره کومې لارښوونې او وړاندیزونه لرئ؟

ځوان لیکوال باید مطالعې او اوربدنو ته زیات ارزښت ورکړي، د لیکلو په رامنځته کولو باید ځان ته مغرور نه شي چې ګواکې ډېلی یې فتح کړې دی، تل باید هڅه وکړي او د خپل هر کار په باب داسې قضاوت وکړي چې کار مې نیمګړی دی او باید د بشپړتابه هڅه یې وکړم. د ملي اړتیاو، وړتیاو او ملي ګټو په رڼا کې لیکل وکړي او خپلو هېوادوالو ته داسې نسخې وړاندې کړي چې شته تېپونه پرې پټې شي نه دا چې نور تپونه ترې وزېږي. زما له نظره ځوان نسل د انقلاب نسل دی چې له دې ډلې څخه ځوان لیکوالان هم دي، تېرو شلو کلونو دومره پېښې لیدلي چې تېرو زرو کلونو نه دي لیدلي، نو ځکه دوی په لږ عمر کې له ډېر څه سره اشنا شوي او باید له دې هر څه نه پند او عبرت واخلي او د خپلې ټولنې په ګټه یې د خپل لیک په لمنه کې راونغاړي.

په مینه او مننه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهاند زیار د پښتو لیکني
او ژبني معیار مخکښ

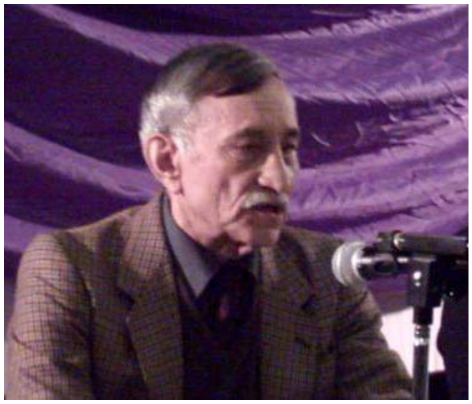

دغه مرکه ما له نن ځخه نږدې شل کاله مخکې (هغه وخت چې زه د پوهنتون د دریم ټولګي محصل وم) له استاد زیار سره کړې وه او د همغه وخت د غوښتنو او ظرفیتونو ځرګندونه کوي. دا مرکه (استاد زیار د پښتني فرهنګ یو ځلاند ستوري) کتاب کې چې پر ۱۳۷۲ ل کال په لاهور کې چاپ شوی، خپره شوې ده. دا دی ددې مرکو په لړ کې دا هم خپروو:

۱- پوښتنه: ښاغلی استاد زیار! ما ځو ځایه ستا د ژوند لیکونو په ترځ کې چې ستا د چاپ شویو کتابونو پر دوو تنو (پښتیو) او ژوندون مجلې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۶۷ل کال په ۴ ګڼه کې خپاره شوي دي، ستا د خپلواکو څېړنیزو ،ژباړیزو او زېږندویزو (تخلیقي) اثارو شمېر ۱۳۰ او لیکنو (مقالو) هغه ۱۱۰۰ ښوول شوي، خو زما د لړو ډېرې پلټنې له مخې لومړی شمېر تر ۱۳۰ ټوکو هم تېری کوي، خو ستا د بېلابېلو لیکنو ټول شمېر مې د ورځپاڼو، جریدو او مجلو د کلکسیونونو د نشتوالي او نیمګړتیا له کبله پوره نه شو کړای په دغه برخه کې ستا غبرګون څه دی؟

ځواب: څنګه چې زما د بېلابېلو لیکنو(مقالو) شمېر هم زیاتره په ژورنالیستیک فعالیت پورې اړه لري او په تېره بیا دا چې له ۱۳۳۸ ل کال څخه مې تر **۱۳۴۵**ل کال پورې د هېواد ورځپاڼې د خبریال په توګه زښتې ډېرې لیکنې خپرې شوي، نو دا کومه هېښنده خبره نه ده، چې د کلکسیونو نشتوالی او نیمګړوالی یې تا دغې پوښتنې ته اړ باسي. زه پوره باور لرم چې که دغه کلکسیونونه په لاس درغلي وای، هرو مرو دې زما ((شمېر)) ته د منني سر خوځاوه. ځکه ښه مې په یاد دي، چې د ۱۳۳۸ل کال له ژمي بیا د ۱۳۴۱ل کال تر پایه د هېواد ورځپاڼې یوه ګڼه هم بې زما له لیکنې خپره شوې نه ده. آن داسې وخت راغلی، چې په بېلابېلو پور نومو(لکه مزینه وال، اخترخېل...) مې پکې تر درو لیکنو هم خپرې شوي دي؛ یو راپورتاژ، یوه مرکه او یا هم ورزشي او هنري تبصره، که نه یو ښاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبر خو به مې بې نومه هم پکې خپرېده. نو که په منځنۍ کچه مې یو ازې په هېواد ورځپاڼه کې د کال ۳۰۰ لیکنې خپرې شوي وي، نو یو ازې په نوموړو درو کلونو کې د ژورنالیستیکو لیکنو شمېر نهو سوو ته رسېږي او همزمان ورسره په نورو ورځپاڼو او مهالنیو کې هم لږ تر لږه ۵۰ لیکنې ورسر باری شوي دي او دغه راز ژورنالیستیک فعالیت مې لږو ډېر تر دې دمه را رسېږي.

زه دا باټې نه وهم چې گوندې زما ټولې ۱۱۰۰ لیکنې دې یو مخیزه علمي او څېړنیزې وي، دغه راز په پورتني شمېر کې زما ځینو هغو لیکنو هم غبرگون (دو بیلکیت) موندلی، چې په علمي سیمینارونو او غونډو کې مې اورولې او بیا وروسته په اړوندو غونډو (مجموعو) کې چاپ شوي دي او یا لکه ژبني هغه چې یوه زیاته برخه یې په ((لیکلار)) او ((ویبي پوهنه)) کې راغلې ده.

نو واړه واړه مطلبونه لکه سریزې، یادښتونه، کتنې، ارزونې یا تقریظونه هم په پورتني شمېر کې راځي، چې پر ځینو علمي تېزسونو او داستاني غونډونو مې کښلي دي او دا هم باید ووایم چې زما د لیکنو شمېر په دوه مخکې کلو اړه لري او نورې لیکنې مې همداسې رواني دي.

هرگوره، زما ادبي زېږندویۍ (تخلیقات) تر نوموړي شمېر دباندې دي، چې تا هم ورته ځانته جلا څېرکی ورکړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- پوښتنه: ستا د((ملي ریکارډ)) خبره ښايي پر ځينو کسانو دومره ښه ونه لګي، په دغه باب موڅه نظر دی؟

ځواب:((اختر څه پټ مېږه نه دی)) ترڅوچې پوهاند حبيبي ژوندی و ،داحق مې ځانته نه ورکاوه،ځکه هغه ديوافغاني ليکوال او پوهاند په توګه په ټول افغاني فرهنګي تاريخ کې نه يوازې د مقالو او کتابونو د څومره والي له پلوه يو ملي ريکارډ ټينګ کړی و، بلکې په ځينو علمي څانګو ، لکه تاريخ ليکنه او متن پوهنه کې يې څرنګوالی (کيفيت) هم په برخه و، خو تر ده وروسته په ټوله پازوالۍ (مسوليت)، په نورو مړو او ژونديو ليکوالو او څېړنوالو کې په څه د پاسه ۱۳۰ خپلواکو اثارو او ۱۱۰۰ مقالوسره ځان د ((ملي ريکارډ)) څښتن بولم، که څوک يې نه مني، ((دا ګز دا ميدان!))، ((که شپه تياره ده ، منې په شماردي)) په دې کې شک نه شته چې زما په خپلواکو ((کتابي)) اثارو کې ۱۰۴ توکه هغه ډګر څېړنې (فيلډ ريسرچونه) هم راځي،چې د هېواد د ۱۰-۱۴ ژبو پر ۱۰۴ ګړدودونو مې ترسره کړي دي او دچا خبره يوازې څېړنيزه او ډيتايي ښه لري، همداسې مې څرمه (ضمني) فولکورکې څېړنې هم در واخله! خو بيا هم دا په زغرده ويلای شم، چې ما د دغو اومو توکو د علمي اوډون په لومړني پړاو کې هغه مهال کارنده برخه اخيستې چې د برن پوهنتون د شپږ کلنې زده کړيزې استوګنې په ترڅ کې مې له خپل استاد پروفيسور ژارژ ردار او دوکتور شارل کيفر سره يوځای کړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده او هر ټوک به يې تر بشپړ اوډون وروسته زما په نامه له چاپه راوځي(د افغانستان د ژبپوهنې اتلس د پروژې په باب خو مې پر خپل ځای کې څرگندونه کړې ده). له بلې خوا مې په خپلو ورځنيو ليکنو، څېړنو او کتابونو کې هم له پورتنيو ډيتاوو څخه تل گټه اخيستې او زما د ژبنيو او فولکوريکو څېړنو يوه غوره سر چينه بلل کېږي.

که ځينې را سره رخه لري او د ((ملي ريکارډ)) خبره پرې بده لگي، نه يې ته خوله ترلای شې او نه زه. دغه رخه يوازې له دې سرچينه نه اخلي چې گوندې د چا خبره اړوندو کسانو ته زور ورکوي، بلکې له هغه نا بانديوالي تومنه اخلي چې دوی يې زما له خوا د ((پښتو ليکنې معيار)) او ((ازاد شعر)) له راپيل کړي غورځنگ او بيا نه ايلېدونکي انتقادي لوښې سره لري. له اروابناد حبيبي سره زما د پرتلې په باب ستا بله پوښتنه هم دلته ځواب موندلای شي.

۳- پوښتنه: له ډېرو ښاغلو مې اورېدلي دي چې ته د ځانگړې سياسي او فرهنگي تگلارې له کبله تل ((چپي)) پاتې شوی يې او همدا نا رامه او نه ايلېدونکې چپي دريځ دې د لوړو دولتي څوکيو لپاره خنډ گرځېدلی دی، ايا دا خبره سمه ده؟

ځواب: زه به دا هم زياته کړم، کله چې په ناڅاپي توگه يوې لوړې څوکۍ ته رسېدلی هم يم، د همدغه دريځ له کبله ترې نه يوازې بېرته ژر لرې شوی يم، بلکې جزا مې هم ليدلې ده، يا زندان ته تللی يم او

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهر ته د خپلې ګروهې او دريځ، يا په بله وينا له ټاکلو ژوند آرونو (پرنسيپونو) لپاره مې د ځوکۍ، بلکې د ژوند پروا هم ساتلې نه ده.
زه به هېڅکله دا سې شرايطو ته سر ښکته نه کړم چې زما د ځانګړې سياسي او فرهنګي تګلارې او ټاکلي دريځ په بيه پريوځي.
ښايي ډېر فرهنګپالان لږو ډېر دغه راز نه ايلېدونکی دريځ ولري، مګر ما په کړن کې زباته کړې ده او چا ته مې شک او خوخشه پرې اېښې نه دي. له بلې خوا په ټوله مانا د ټولنې او ژوند درښتينې څېرې په ځلونه کې زما ناړامه او بې پروا ((زړورتيا ، او ريښتينتابه) بس دي، چې د وخت واکمنان رابانده کومه پوړۍ او ځوکۍ ونه لوروي.

۴- پوښتنه: لکه څنګه چې تا ويلي دي ((ليکوالي زما د ژوند يو نه جلاکېدونکی ټوک دی)) همدا اوس زما د منګ په انډول ستا روغتيايي حالت ښه بريښي، ايا کېدی شي، دا خبره د عمر تر پايه پورې پر ځان ومنئ !؟

ځواب: هسې خو هر څوک دا هيله لري، په پوره روغتيا سره يو اوږد ژوند په مخ کې ولري او خپلې نيمګړې هيلې او ارمانونه د بري تر بريده ورسوي، مګر له ما سره د روغتيا او ژوند اوږدتيا هيله د همدې لپاره ملګرې ده چې وکړای شم، د ژوند تر وروستۍ سا پورې لږ تر لږه نوموړی شمېر اثار په چاپ ورسوم او د خپل پښتني، افغاني او بيا يې د جهاني فرهنګ تاريخ ته وسپارم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر ګوره، له دې سره به زما ټوله کارژمني خړوبتیا و نه مومي او غواړم د دغه او ډوني (تدویني) کار تر څنګه په درو ګونو (څېړنیزو، ژباړیزو او زېږندوییزو) ډګرونو کې هم خپل نه ستړی کېدونکی کارو زیار پر مخ یوسم. په ځانګړي ډول په ناپیلې (منثورې) زېږندیزې برخه کې همدا او س بې شمېره اډانې (طرحې) او یادښتونه له ځان سره کښلي لرم چې په کور ناستی، سره ورته د لنډ، منځنۍ او اوږد داستان (رومان) په بڼه رښتیاینه وښنم، هغه هم په دې آړ (شرط) چې تر هغې مې د ((پښتو لیکني معیار)) او هم ((پښتو ازاد شعر)) غورځنګ یو غوښ بشپړتیایي پړاو ته رسولی وي، دا اګاهانه او نا اګاهانه ((مخالفینو)) غوږونه دې کاڼه وي !.

۵- پوښتنه: ځینې کسان وایي: ((استاد زیار په خپله علمي، ادبي او همدا رنګه سیاسي تګلاره کې له ښندې (افراط) څخه کار اخلي)) ته په دې کې څه وایې؟

ځواب: په یوه وروسته پاتې ټولنه لکه افغاني او په تېره پښتنې ټولنه کې هر نوی ټولنیز او فرهنګي بدلون او غورځنګ هرو مرو له نابانده سره مخامخېږي او ذهنیتونه راپاروي که به څه هم د دغې نابانده او پارونې آر لاملونه (اصلي عوامل) ساده نالوستي پرګنې نه، بلکې تش په نامه ((روښاندان)) وي، چې د خپلو ارتجاعي ګټو په پار د دغو پرګنو له ساده ګۍ او نالوستۍ ناوړه ګټه اخلي. د ساري په توګه د ثور او ښتون ضد پارونې له آره له همدغه راز

(c) ketabton.com: The Digital Library

شـاتگ پـالو او ځانسـاتو((روښـاندانو)) څخـه سـرچينه اخلـي او فرهنگـي بـدلون يـا اوښـتون خـو چـې د ټـولنيز اوښـتون يـو نـه جـلا کېدونکی ټوک بلل کېږي، بيا په ځانگړي او سيده ډول د همدوی پـه خپل لاس له خنډ وځنډ سره مخامخېږي، لـه کلـو راهيسـې چـې مـا د ((پښـتو ليکنـي معيـار)) د رامنځتـه کولـو لپـاره غـږ پورتـه کـړی او ټـولې هانـدو هڅـې مـې ورتـه را ګومـارلې دي، د وخت پښـتو ټـولنې ټيکه والو راپسې د مخالفت ببرغ را پورته کړی او هماغومره پلويان يې د ځان ملگري کړي، لکه څومره چې ما د ځان ملگري کړي دي، نودا څرگنده وه چې هغوی دغه غورځنگ د خپلې ټيکې لپاره خطر انگېره او څه يې چې له لاسه کېدل، ډډه يې ترې ونه کړه.

د دوی همدومره پروپاگند بس و، چې د ((ژبنـي معيـار)) جـاج لـه ((ژبني تصفيې(پيوريزم))) سره پـه سپسـته يـې توگـه گـډ کـړي او د وخت واکمن ځواکونـه او ځان ساتي توکونـه اگاهانـه يـا نـا اگاهانـه زما او زما د لارو پر ضد راوپاروي. (د دغې ربړې په باب زما اړونـد ليکنـې او کتابونـه هـم پـه پـام کـې ونيسـئ، همدا سـې دنـوي او ازاد پښتو شعر هاندوهڅې هم دراخله چې پـه راورسـتو څـو کلونـو کې مې ورته اوږه ورته کړې ده او ته يې گوره چې تـر پايـه پـورې مـې څومره ځوان استعدادونه ملگرتيا کوي او يـوازې څـو زوړ خوښـي مې مخې ته ودرېږي. د پښتو ټولنې د وخت ټيکـه وال چـې لـه لـږو ډېر واک و ځواک سره د افغانستان د علومو اکاډمۍ ته پـه ميـراث پـاتې دي. سره له دې چې د شعر او شاعرۍ سره دومره سر و کار هم نه لـري، خـو بيـا هـم لـه دغـو زوړ خوښـيو سـره خپـل پخـواني گرومونـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(کمپلکسونه) ګډوي. نو ته سوچ وکړه چې که دغه راز کسان راته ((افراطي)) ونه وايي، نور به راته څه ووايي. په سياسي برخه کې هم د هر راز ((افراط)) تور بيا هم تر بل هر چا زيات له همدغو څخه آره اخلي او تصادفي نه ده چې دوی بېلا بېلې سياسي ډلې ټپلې سره اچوي، ما له تا سره او تا له ماسره او خپله د ((اپولوتيستانو)) په توګه د خير پر غونډۍ کېني. پاچا خان (عبدالغفار خان) چې په خپل ژغورنده سياسي غورځنګ کې د ((عدم تشدد)) لار نيولې وه، بيا هم ګوډاګيانو ورته همدغه ټکی پلمه کاوه.

زه له دې هم منکر نه يم چې نژدې شل کاله ((د افغانستان د خلکو ديموکراتيک ګوند)) غړی پاتې شوی يم او د دوران سازې ايډيولوژۍ يو سخت پلوی، مګر کله چې دغه ګوند دولتي ځواک په واک کې راوست، له لومړۍ ورځې يې په بېلاريو پيل وکړ او زه يې هم په زندان وسپارلم. تر شل مياشتني زنديو او زندانونو وروسته چې د ګوند شړل شوې څانګه ((پرچم)) ډګر ته راغله او له ((خلق)) څانګې سره يې په سمه سميا (فيفټي فيفټي) کې د درېيم ځلې نيم بنديوالی وکړ، زما پر سترګو هم يو څه رڼا راغله او ازاده ساه مې واخيسته. د لومړي ځل لپاره مې د خپلو کتابونو په چاپولو لاس پورې کړ او ۳-۴ کاله مې يوه نيمه څوکۍ هم وچلوله. دلته پرچميانو ((امينيانو-تره کيانو)) ضد سياست د ټولو پښتنو پر وړاندې را واخيست او د انتي پشتونيزم او پرو تاجکيزم بازار يې تود کړ. ما وليدل چې نورې دواړې ډلې راته د زغم وړې نه دي، ((نه آشه ښه ده نه ګله، دوی دې وخوري يو تر بله)) او په برلين کې مې د استادۍ په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلمه خپله استوگنه غوره وګڼله. پر **۱۳۲۵** ل کال مې له راستنېدو سره چې دوکتور نجیب الله د ګوند و دولت مشرتابه ته رسېدلی و، بیا هم په ګوند کې خپل غړیتوب وساته، خو کومه ورته ځپه چې د مخه راپیل شوې وه، نوره هم پسې تونده شوه او ورسره د شتو ټولونې سیالي دبډو او چور، غلا او خیانت، جاسوسۍ، هېواد پلورنې او په پای کې د هېواد د ټوټه کېدو پلان پخپله د مشرتابه د غړو له خوا شور وزور وموند، نور راته په ګوند کې پاتې کېدل په همدغو جرمونو کې شریکېدل وبرېښېدل او دهمدغو لاسوندونو په راوړنه مې خپله استعفا وړاندې کړه.مګر د ((ایډیولوژۍ)) د مثبتو او انساني اړخونو پلوي به مې د ژوند تر پایه کومه وټه ونه مومي.

له دې کبله بې سیاسته ژوند، په ژوند کې نه شمېرم او هنر او ادب هم د ژوند د یوه ټوک په توګه په سیاست پورې تړلی بولم.

۲ پوښتنه: پر تا باندې تل دا انتقاد هم دی، چې ستا لیکلار ډېره ګرانه ده او په اسانه پرې څوک نه پوهېږي ایا دا انتقاد تر کومه ځایه سمون لري؟

ځواب: لکه پاس مې چې وویل، ما پخپله د ((یوې، یوازنۍ، نګه، بشپړه، کره لیکنۍ پښتو)) یا لنډ ډول ((معیاري پښتو)) غورځنګ راپیل کړی دی، نو باید زما لیکلار د همداسې پېښو یوه ځرګندویه بېلګه وي او جوته ده چې زما لیکنۍ پښتو د نورو غوندې یوه لنډه تنګه سیمه ییزه پښتو نه ده، بلکې د ټولو سیمو، تاریخي متنونو او نویو رغاونو استازې کوي او یوازې په سلو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه ویشت پورورییونه (دخیل لغات) را اخلي. ځکه دنورو سترو نړیوالو ژبو غوندې معیاري پښتو لیکلار هم باید په جوړښتي (ګرامري) یووالي او لغوي رنګارنګوالی ولاړ وي،دا هم باید ووایم چې ددغه انتقاد آره چېرې ده ((که ملحد یم د دښنه یم)) په ادبي زېږونو کې پر دغه ژبنۍ خوا سربېره فکري او بدیعي پېچلتیا هم کېدای شي، د انتقاد لپاره پلمه شي، هم بې سرو بوله ده په دې چې هنر زېږونه له ګزارش سره همدا توپیر لري.

۷- پوښتنه: د نوي ازاد شعر په باب ځینې پسې شا او ځینې مخامخ ستا هلې ځلې انتقادوي، ستا په نظر د دوی دغه کار زموږ ادب ته زیان نه رسوي؟

ځواب: لکه څنګه چې مې ستا د مخنۍ پوښتنې په غبرګون کې پر دغه باب رڼا واچوله، له عیني پلوه هېڅ رښتینی پرمختللی غورځنګ بې ګټې نه وي او جوته ده، چې هر راز نابانده یې بې ځایه او بې ګټې وي. دلته له دې پرته چې دغه متل رایاد کړم، بل ور ځواب ورته نه ګورم: ((کاروان به تېرېږي او سپي به غپېږي)) هیله ده چې زما دغه غبرګون ته پخپله ((افراط)) ونه بولې.

۸ پوښتنه: ستا په نظر د یوه لیکوال هغه هم ستا غوندې د یوه ستر لیکوال لپاره په سیاست کې سیده ګډون ښه برېښي او که ډول؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب: که یو لیکوال اوبیا ادیب غواړي، پرګنو ته لار پیدا کړي او ټولنیز ګرانښت او منښت یې په برخه شي، باید د خپلې ټولنې په پر مختللې مبارزه کې کارنده ونډه ولري او لا هڅه یې تل داوي، چې په مخکښانو کې ځای ونیسي. ((ادب د ادب لپاره)) نن سبا هډو هېڅ ارزښت نه لري او ((له سیاست سره کار نه لرو یا مو سیاست نه خوښېږي)) پخپله یوه سیاسي خبره ده. داسې کسان هم له سیاسي ګروهې ځان پاکولای نه شي، هرومرو یوه سیاسي لار او تګلار لري او په کړن کې لیدل شوي دي چې تل د پرمختللي سیاست او مبارزې په مخالف سنګر کې ټیکاو لري او د دې لپاره د خپل ارتجاعي سیاسي دریځ د پټولو هڅه یې کړې وي، سیاست او ادب سره نه پخلا کېدونکي بولي او له دې انګروزې سره سوچ کوي، نور به وغولوي، له دې ناخبره چې خپل ځان غولوي. هره ادبي زېږنده که شعر دی یا داستان، ننداریک دی که فلمليک، هرومرو یو سیاسي، یا په بله وینا یو ټولنیز ارمان او پیغام لري، خو که دغه ارمان او پیغام یو خوا له هنري ارمان سره اخښلی وي او بل خوا د ټولنې له پرمختګ او پرمختیایي بهیر سره سمون ولري، داسې چې د اندو جاج (فکرو مفهوم) له پلوه پوره ژور او د ژبنۍ او هنري جولې له پلوه له یوه ښکلاییز خوند او راکښون څخه ډک وي او له دې سره سره یې د انساني ټولنې او ژوند په انځورنه او ځلونه کې پوره رښتینولي نغښتې وي، هغه زېږندی به په رښتیا سره منښت او ګرانښت ولري او له دې سره به یې زېږندوی هم له دغه ویاړ څخه برخمن وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نړۍ نومیالي شاعران او لیکوال تل پرمختللي او جنګیالي وي. دلته د سیده او نا سیده پوښتنه سمه نه ده که ستا موخه ګوندي غړیتوب وي، نو ((شني په غلا نه چیچل کېږي))، د یوه تش ((اپولوتیست)) لیکوال یا په بله وینا د یوه ارتجاعي دریځ لید توګې او نړۍ لید لرونکي لیکوال پرمخ د پرمختګ ورشو ډېره لنډه تنګه ده او کوم ارت او په زړه پورې څنډونه او لرلیدونه په مخ کې نه لري او د چا خبره ((د جولا غوندې یې منډه تر مړوي پورې وي)) او بس.

۹- پوښتنه: ځینې کسان وایي چې ((د استاد زیار د پښتو پالنې روحیه د ده له سیاسي تګلارې سره ټکر خوري)) ستا په اند دا خبره سمه ده؟

ځواب: دا چې زما پښتو پالنه د ټولنې د کوم ناپښتون ملیت یا ډلې ټپلې په تاوان نه ده، بلکې د افغان ولس د ټولنیز او فرهنګي پرمختګ په ګټه ده او له بلې خوا زما له سیاسي تګلارې او اند پوهې سره پوره اړخ لګوي، نو ولې تر دا منځ ټکر پېښ شي او که کوم ټکر دلته لیدل کېږي، آره (منشا) یې له ما سره نه، بلکې له هماغو لنډ اندو پښتنو او نا پښتنو یا ګوندیانو او ناګوندیانو سره ده چې پښتنو ته د مشر ورور یا اکثریت په سترګه نه ګوري، کاشکې دوی له ما سره، نه یوازې د مارکسیستي- لیننیستي آرونو (اصولو) له مخې، بلکې لږ تر لږه د ټولمنلیو نړیوالو آرونو پر بنسټ استدلال

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولای، هسې بې آرو بې دلیله ادعاوې ماته کوم ارزښت درلودای نه شي.

۱۰- پوښتنه: لکه څنګه چې څرګنده ده، ته د نورو ټولو مخینه والو او ازمېښتکارو لیکوالو په انډول له ځوانو شاعرانو او لیکوالو سره زیات نږدېوالی او لورېینه لرې او له همدې کبله در نه ډېر ګڼ شمېر تاو راتاو هم دي، علت څه دی؟

ځواب: ما د (د نوي- زوړ) د مبارزې سختې شېبې لیدلي او تر اوسه یې لا ګورم، له دې کبله زه نه غواړم زوړ خوښی پاتې شم او د ((زړو)) د خوشالونې په بیه ((ځوانان)) له ځانه بېزاره کړم. ما له هغو ((زړو)) څخه ستر لوست اخیستی چې تل یې پر خپلو ((زړو)) ټینګار کړی او د نوي پښت د نوښتونو پرضد درېدلي، یا په بله وینا د نوي او ځوان استعداد په غوړېدا کې خپله نیستي ویني. داسې زاړه خپل ځانونه په خپله منفوروي او کوم درناوی چې ځوانان یې ورته باید وکړي، په لوی لاس له لاسه ورکوي. زه د همدغه رمز په پوهېدو سره دې پایلې ته رسېدلی یم چې نه یوازې ځوانانو ته په کمه سترګه ونه ګورم، بلکې د استعداد د غوړېدا او هڅونې مرسته یې وکړم. همدا سبب دی چې تر ((زړو)) مې له ځوانانو سره ناسته پاسته زیاته ده، لیکنې ورسموم او سمه لارښوونه یې کوم، نو ښکاره ده چې تر بل هرچا پر ما ډېر تاو راتاو وي او هماغومره پرې ګران یم، لکه څومره چې دوی پر ما ګران دي. زه که هرڅومره زوړ شم، فکرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیال، هیله او ارمان به مې زړښت ته پرې نږدې او په دې ډول به تر مرګه له ځوان پښت سره واټن ونه لرم. د نوي ازاد شعر لپاره زما هاند و هڅه د همدې لوښې ښکارندوی دي. زه د دې څه پروا نه ساتم چې زوړ خوښي زاړه دې رانه خوښ وي یا ناخوښ، ځکه بې له هغې دوی د ګور پر څنډه ولاړ دي او له دې سره سره یې بې ګټې اندونه او ازمېښتونه هم یوځای ورسره له منځه تلونکي دي.

حال دا چې ځوانان یوه ویړه راتلونکې په مخ کې لري او زما د پښت د نورو لیکوالو او فرهنګیالانو ورمندون (قضاوت) او ارزونه (ارزیابي) د همدوی په لاس کې دي.

۱۱- پوښتنه: لکه څنګه چې ښکاره ده، اقتصادي حالت د ژوند په ټولو برخو کې خپلې اغېزې ښندي، ستا اقتصادي اکر په اوس وخت کې څه ډول دی؟

ځواب: زما اقتصادي اکر سمدلاسه په دې بد نه دی چې کارډېر کوم او له دې سره مې ورځنۍ اړتیاوې هم خړوبېږي. د زېرمې خیال دومره نه ساتم، تش همدومره یو بچت هومره په پام کې نیسم چې زما او زما د کورنۍ غړیو کومې نابېرې پېښې ته ځواب وویلای شي. زه په دې برخه کې د المانیانو نه، بلکې د فرانسیانو لپاره خوښوم، لکه چې وایي: ((المانیان د دې لپاره ژوند کوي چې کار وکړي او فرانسیان د دې لپاره کار کوي چې ژوند وکړي)).

۱۲- پوښتنه: لکه څنګه چې برېښي، ستا روغتیایي حالت ډېر ښه دی او لا تراوسه ځوان ښکارې او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

همــدغې روغتیـا پــه برکــت دې پــه ۳۵-۳۶ کلــن لیکـوالي ژونـد کـې دا دومـره کـار کـړی دی، نـو کـه همدا سې روغ پاتې شې او یو اوږد ژوند ولـرې، کله دې دا هیلـه هـم پـه زړه کـې غځـونې کـوي چـې پـه لیکوالۍ کې پر ملي کچه سربېره نړیوال ریکارډ هم ټینګ کړای شي؟

ځواب: لکه چې وایي: ((نـړۍ پـه امید خوړل کېږي))، نو زه هم د خپلو ټاکلو ژوند آرونو (پرنسیپونو) د چوکاټ دننه له یوه امید سره ژوند کوم او هغه امید هم دا دی چې په خپل ژوند کې ستر فرهنګي بری او بریاوې ترلاسه کړم. لومړی مې په ملي او بیا په نړیواله کچه، یا مې لږ تر لږه د خپل ملي او بیا جهاني فرهنګ په تاریخ کې نوم پـه غټو تورو وکنبل شي. زه پـه همدغـه هیلـه او ارمان د یـوه روغتیـایي اوږده ژونـد پلـوی یـم او لـه همـدې لاملـه پـه پرتلیـزه توګـه تـر ډېـرو همزولو ځوان پاتې یم. زه د بې خرته دماغي کار ترڅنګه جسمي کار او ورزش، پلي ګرځېدل او هوسا ییز پروګرام او بیا سم او ارام خوب او ورنـده خـوراکي رژیـم هـم لـه یـاده نـه باسـم د سـویس شـپږ کلنـې تحصیلي استوګنې زما د مـادي او مـانیز ژونـد کچـې پـه لوړونـه کـې خورا ستر نقش لوبولی دی او همدغه شپږ کاله مې په خپل ژوند کې شمېرلي دي چې هغه هم د څرخي زندان یو کلن بند راته بېرته لـه صـفر سره ضرب کړل، خو بیا هم د ناخوالو او بېلابېلو رواني فشارونو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

اندېښـنو زغـم مـې د روانـي تلقـین لـه لارې تـل لـوړ سـاتلی او د ((خـوړو)) پـر پرتلـه ((ترخـه)) ژر ژر هېـروم. زمـا زیـات شـعرونه لـه همدغه تلقین څخه رنګ اخلي، که نه هسې خو مې ژوند سر ترپایه رنځ او کړاو ، درد او څړیکې دي او د چا خبره هسې ځان غولوم او زړه خوشالوم.

((چې په ناز لوی شي په زیار زړېږي))
زه پـه زیـار لـوی شوم، په ناز زړېږم !

۱۳- پوښتنه: لکه څنګه چې وایې، د لوړ استعداد او زکاوت خاوندان، یا پـه بلـه وینا نابغـه د ښکاره کړو وړو او ناستې پاستې لـه پلوه زیاتره نارمل نـه وي، یا په ډاګه ووایم لـه نبوغ سره یو راز لېونتوب هم ملګری وي، نو ته له دغه پلوه د خپل ځان پـه باره کې څه نظر لرې، ایا لومړی ستا دا دومره فرهنګي او علمي بریاوې د همداسې لوړ استعداد یا ((نبوغ)) ښکارندویي نه کوي او دویم دا چې کـه دا خبره سمه وي، نو ستا ځینې ناړامۍ او نـه سازښتونه یو ډول ((لېونتوب)) نه ګڼل کېږي او باور لرې چې تـه هېڅ راز جسمي او رواني یا دماغي ناروغي نه لرې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب: زه څنګه چې د لوړ استعداد، ذکاوت یا نبوغ دعوا نه لرم، نو د لېونتوب تور راباندې هم لګېدای نه شي. زه ګومان نه کوم، زما د ذکاوت کچ ومېچ یا (I.Q) دې دومره لوړه وي او دومره نومرې یوړلای شم چې زما د فوق العاده ذکاوت یا نبوغ تر بریده ورسي. زه د نژدې دېرش کلنو رسمي او نارسمي زده کړو په اوږدو کې هماغه مهال د لوړې درجې یا لومړۍ درجې په اخیستلو بریالی شوی یم چې زیاته خواري او زیار مې ګاللي دي، که نه کله کله د بې پروایۍ او ناغېړۍ له کبله مې نه یوازې اول نمره ګي بایللې چې لا بېخي په منځنۍ او ټیټه درجه کامیاب شوی یم. زه د کرکټر لوژۍ د آرونو له مخې ((دماغي)) کرکټر ارزول شوی او ډلبندي شوی یم (د پوهاند سید بهاوالدین مجروح د شننې له مخې)، او له همدې کبله چې له هرڅومره ګرانې او پېچلې علمي موضوع او مسالې سره مخامخ شوی یم، د پوهېدنې او شننې له توغه یې پوره وتلی یم، خو بیا هم د پرله پسې هاندو زیار په پایله (نتیجه) کې. زه همدومره پوهېږم چې دومره تېز هوشه نه یم او یو څه وخت ته اړتیا لرم چې یوه علمي یا فلسفي پوښتنه او مساله په هر اړخیزه توګه حل کړم او هرومرو پرې بریالی کېږم. زما پرتلیزه روغتیا زما د خپلې پاملرنې او اوډلي ژوند زېږنده ده. یوه نیمه روغتیایي ستونزه به هرومرو ولرم چې یا خو به مور زېږې وي او یا خو به مې د ژوند په لومړنیو پنځلسو کلونو کې راپېښه شوې وي، ځکه دغه کلونه مې له سختې بېوزلۍ او بدویت سره ملګري وو. زه له څو کلو راهیسې پوه شوی یم چې ښی غوږ او کینه سترګه مې کمزورې دي او له دې سره مټې پر دې هم ورسېدم

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دا دومره عمر او بیا د زده کړو په بهیر کې هرومرو زیانمن شوی یم او ډېر څه مې چې باید لاسته راوړی وای او ژر مې لاسته راوړی وای، له لاسه وتلي دي. حافظه مې هم دومره پیاوړې نه ده او د ټولو په پای کې له ارثي پلوه زما د پزې د څوکې یو څه کږوالی هم تل زما د ناپامۍ او نه ځیرتیا سبب شوی دی.

زما نه ژبورتیا هم ښایي د پاسنیو طبیعي او کسبي روغتیایي نیمګړتیاوو زېږنده وي او له همدې کبله مې د زده کړو په ګړنیو ازموینو کې تل پوره نومورې نه دي اخیستې او په لیکنیو (تحریري) هغو کې مې بیا پوره پوره وړې دي. اوس هم زه تر وینا په لیکنه کې ځان ډېر پیاوړی ننګیرم. که دا خبره سمه وي چې د هرچا د استعداد او ذکاوت له لوړوالي سره هماغومره د لېونتوب لوړوالی هم وي، نو کېدای شي، دغه غبرګ ویاړ زه هم ولرم. خو رښتیا رښتیا داده چې زه ټول فرهنګي او علمي برى او بریاوې د خپل لوړ استعداد زېږنده نه، بلکې تر هر څه دمخه د خپلو هاندو هڅو او خولې تویونو پیبره بولم، زه دلته د نومیالي مخترع اډیسن د خبرې پخلی کوم چې د اختراعاتو په باب یې د یوې پوښتنې په ځواب کې کړې وه: ((نبوغ په سلو کې ۹۹ په خولې تویونه اړه لري او یوازې یو په الهام)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرهنګيالی روغتيا پال

ډاکټر محمد فريد بزګر د هېواد ځوان او تکړه ليکوال او روغتيا پال دی. لوی څښتن تعالی ورته په دواړو برخو کې ښه قلم او

پوهه ورکړې دي. تر اوسه پورې يې په طبي برخه کې خپل او د نورو ليکوالو تر لسو عنوانونو زيات کتابونه او رسالې چاپ کړي او هم يې په ټولنيزه او ادبي برخه کې د ګڼو ليکوالو آثار خپاره کړي دي. دا مرکه يې د هيلې ۱۳۷۹ل کال په لومړۍ ګڼه کې خپره شوې، چې دلته يې تاسو ته وړاندې کوو او ستاسو پام ورته را اړوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دود خو داسې دی، څوک چې چا سره مرکه کوي نو لـومړی تـرې دا پوښـتي تـر هـر څـه وړانـدې درنـو لوسـتونکو تـه خپـل ځـان وروپېژنـه ! زه بـه هـم خپلـه لومړۍ پوښتنه له همدې دود یزې پوښتنې پیل کړم.

نوم مې محمد فرید بزګر د **۱۳۴۲**المریز کال د غبرګولي پر **۱۳**مه دکونړ ولایت د نرنګ علاقه دارۍ د چهارقلعه نومي کلي پـه یـوه متدینه او علم دوسته کورنۍ کې زېږېدلای یم.

لومړنۍ زده کړه مې د نرنګ پـه لېسـه کـې کـړې او تـر اووم ټولګي وروسته د کابل په حبیبیه لېسه کې شامل او پر **۱۳۵۸**ل کال د دغې لېسې د ساینس له څانګې فارغ شوی یم. پر **۱۳۶۵** کال د عمومي طب په څانګه کې د کابل طب پوهنځي څخه فارغ شوم. څه موده مې د کابل د عدلي طب په ریاست کې کار وکړ او پـر **۱۳۶۷** کـال پېښـور تـه له خپلې کورنۍ سره رامهاجر شوم.

د هجرت په چاپېریال کې مې پـه ګڼو روغتونونو او کتنځیو کې کـار کـړی دی. اوس د ختیځ د بیـا رغـوني اداري (کـور) مشـر یـم، د او.ار.ای. انټرنیشـنل دخپرونـو د څـانګې مسـوول یـم، د افغـان روغتیـایي کـارکوونکو لپـاره د درې میاشـتنۍ طبـي مجلـې (سـلامتۍ) دلیکوالـو د بـورډ او د لیکوالـو دکمېټـې غـړی یـم، د پاکستان دماشومانو د ډاکټرانو د اتحادیې (PPA) غړیتوب هم لرم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له هېڅ سیاسي پرې سره اړیکې نه لرم، دخدای(ج) دمخلوق خدمت تر هر څه لوړ بولم، په رګ رګ کې مې د ګران هېواد مینه په ټوپونو ده او ویاړم چې افغان، پښتون او مسلمان یم.

له لیکوالۍ سره دې مینه او لېوالتیا څه وخت پیدا شوه او بیا څه وخت دې پر لیکوالۍ پیل وکړ؟

چاپېریال د انسان پر کړنه کې ستر رول لري. له ډېر کوچنیوالي څخه مې په خپل شاوخوا کې کتابونه لیدل، کله چې د لړو لوستو شوم، نو د ښوونځي دکتابونو ترڅنګ مې نور کتابونه لوستل. تر شپږم ټولګي پورې، ما د هغه وخت په پښتو ژبه چاپ شوي اکثر کتابونه لوستي وو، په کور کې مو یو کوچنی کتابتون درلود، چې د نورو کتابونو ترڅنګ په پېښور کې ډېر چاپ شوي کتابونه په کې وو، هغه وخت چې پلار مې په افغان قونسلګرۍ، پېښور کې کار کاوه، راوړي وو. چې له هغې جملې څخه د صاحبزاده محمد ادریس ښکلی ناول ((پېغله)) هم و. دغه کتاب به تر اتم ټولګي پورې ما تر شل ځله هم ډېر لوستی وي، نو له همدغه وخته کېدی شي زما لیکوالۍ سره مینه پیدا شوې وي. بله مسله په کې زما د پلار رول و، چې همېشه یې موږ ټول لوستلو او لیکلو ته هڅولو.

زما لومړۍ ژباړه د المپیک د لوبو په هکله چې له انګلیسي مې ژباړلې وه، پر ۱۳۵۷ کال په هېواد ورځپاڼه کې خپره شوه، هغه مهال زه په یوولسم ټولګي کې وم. کله چې له ښوونځي فارغ شوم، نو د کانکور تر ازموینې وروسته د جګو نومرو په ترلاسه کولو د ممتازو محصلینو په ډله کې یې د زده کړې لپاره بهر ته استوونکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

محصلینو کې یې زما نوم هم لیکلی و. په لومړیو کې یې موږ ته ویلي وو، چې تاسې پولینډ یا هند ته د لوړو زده کړو لپاره استوو، خو کله چې موږ تګ ته چمتو شو، پاسپورټ، انګلیسي بری لیک مو تیار کړل، نو بیا موږ خبر شو، چې دا بورسونه یوازې روسیې ته دي او دا هغه وخت و، چې د کمونستانو پر ضد د افغان مېړني ولس پاڅون په غښتلي کېدو و، نو د یو رښتیني افغان لپاره دا ناشونی کار و، چې په دغسې شرایطو کې دې زه روس ته لاړ شم او هلته دې د خپل هېواد پر ضد وروزل شم، نه زما زړه کېده او نه مې کورنۍ دا هیله درلوده.
نو له تګ څخه مې ډډه وکړه، د وخت رژیم هم زه جزایي هغه کال پوهنتون ته پرې نښودلم او زما د تبدیلۍ مکتوب یې د راتلونکي کال لپاره راکړ، یانې په دې ډول یې غوښتل چې زما یو کال ضایع شي. دغه مهال د افغانستان پیاوړي لیکوال او شاعر محترم عبدالله بختانی خدمتګار چې زما د پلار خورا نږدې دوست و، د هېواد ورځپاڼې رئیس و، چې په خپل تشکیل کې یې ځو مجلې هم درلودې، زه یې د ننګرهار په مجله کې دفني غړي په صفت مقرر کړم. که څه هم دغلته مې د کار موده کمه وه (۷-۸ میاشتې) ځکه چې پوهنځی په پیل کېدو و، خو همدلته وه چې له لیکوالۍ سره مې مینه نور هم غښتلې شوه، د لیکوالۍ یو نیم فن مې زده کړ او پښتو لیکل مې تر یوې اندازې اصلاح شول، ددغې مجلې لپاره به مې لیکنې او ژباړې کولې تر هغې چې وتړل شوه.
کله چې پېښور ته رامهاجر شوم، نو په همدغو ورځو شپو کې د (دعوت) غوټۍ هم په غوړېدو وه، نو هغې ته به مې راپورونه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکنې وراستولې، چې بیا مې همدلته د IRC د ژورنالیزم یو نیم کلن کورس ولوست، تر هغه وروسته مې غوښتل چې خپله زده کړه او تجربه د طبي لیکنو لپاره ډېره وقف کړم، ځکه چې په دې برخه کې موږ دومره ځوک نه درلودل.

په رسېدلو ټولنو کې هرځوک چې د هر مسلک خاوند وي، لیکوالي یې ورسره زده وي او د لیکوالۍ په وسیله خپل مسلک ته ور خدمتونه کوي، خو زموږ په ټولنه کې لیکوال تر ډېره حده یوازې ادیب، شاعر او تاریخ لیکونکي ته ویل کېږي، په نورو مسلکونو کې د ګوتو په شمېر لیکوال لرو، له نېکه مرغه چې تاسو هم لیکوال یې هم رنځپوه او روغتیاپال، څه فکر کوئ که زموږ په ټولنه کې د هر مسلک خاوند د خپل مسلک تر څنګ پر لیکوالۍ هم پوه وي، نو دا به زموږ ژبې او ولس ته څومره ګټې ورسوي؟

ډېره مننه، د یوې ژبې د ژوندي ساتلو او له هغې نه د ضرورت دیوې ژبې جوړولو کې باید ټول برخمن شي، هغه که په هر مسلک کې زده کړه ولري، باید دعلمي کارونو تر څنګ د پوهنيزې لیکنې لپاره عملي کار هم وکړي. دخپل مسلک په اړه کتابونه او مقالې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولیکي ویې ژباړي او په اړونده مسلک کې څېړنې وکړي. له بده مرغه ربښتیا هم زموږ په ټولنه کې لیکوالي یوازې د شاعرانو او ادیبانو کار دی، خو دوی ته به دا ناشوني وي چې یو غیر مسلکي کس په بله برخه کې یوازې په دې نوم چې شاعر یا ادیب دی، څه ولیکلای شي، ان ژباړل یې هم ساده کار نه دی، نو زه دې ته شدیده اړتیا احساسوم او زما په نظر دهمدې مسلکي خلکو پښتو ته نه پام ددې باعث شوی دی، چې پښتو له نظره پرېوزي او دې ژبې ته سیمه ییزه او نړیواله بې توجهي رامنځته شي. مسلکي لیکنې کېدی شي په لومړیو کې ستونزمنې وي، خو ورو ورو هر څه اصلاح کېږي. د مسلکي ژباړې یا لیکلو ښه والی دا دی، چې مسلکي اصطلاحات په کې ډېر وي، نو که پښتو ژباړه یې سخته وي، کېدی شي اصطلاح پرته له ژباړې ولیکو، چې دا مسلکي ژباړه یا لیکنه نسبت ادبي لیکنې او ژباړې ته اسانوي، او بله ښېګڼه په مسلکي لیکنه یا ژباړه کې داده چې که د ادبیاتو له نظره کمزورې هم وي، زیات توپیر نه کوي، ځکه چې هدف یې د مقصد رسول دي. نو مسلکي لیکنه ساده او اسانه ده او په مسلک کې تکړه او وارد پښتانه د پښتو په علمي کولو او ژوندي ساتلو کې حیاتي رول لرلای شي.

پر دې مسایلو ډېر بحث شوی دی، چې که موږ غواړو خپله ژبه بډایه کړو، نو د نورو کارو ترڅنګ باید د ژبې علمي کېدنې ته زیاته پاملرنه وکړو !

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو د پښتو ژبې د يو علمي او عملي کارکوونکي او خدمتګار په توګه دا مسئله څنګه ارزوئ؟

لکه مخکې چې مې وويل يوه ژبه يوازې د علمي پانګې په درلودلو ژوندۍ پاتې کېږي او له نورو ژونديو ژبو سره سياله کېږي، نو پښتنو ته هم پکار دي چې د خپلې ژبې د ژغورلو، ژوندي ساتلو او د نړۍ د کره ژبو په کتار کې د ودرولو لپاره بايد د پښتنو د علمي کولو لپار هڅه وکړي. له نېکه مرغه په پښتو کې ټولې هغه ښېګڼې چې د يوې علمي ژبې لپاره په کار دي، شته دي او موږ کولای شو، چې د نړۍ ټول علوم پښتو کړو. دا د يو کس يا څو محدودو کسانو کار نه دی، بايد ټول په ګډه متې راونغاړو او څه چې مو له لاسه کېږي په دې اړه وکړو. له نېکه مرغه اوس پښتانه د نړۍ ګوټ ګوټ ته رسېدلي، په مختلفو ساحو کې يې زده کړې کړي دي او ډېرې ژبې يې زده کړي دي، نو له دې موقع څخه په ګټې بايد د لويديزې نړۍ علم پښتنو ته را انتقال شي.

تاسو تراوسه پورې په پښتو ژبه څومره علمي (طبي او نور کتابونه) چاپ کړي دي؟

دې پوښتنې ته به په څو برخو کې ځواب ورکړم:

د ختيځ د بيا رغونې ادارې (کور) له لارې موږ تراوسه ۲۱ کتابونه خپاره کړي چې تقريباً اکثره يې علمي دي چې په دې ډله کې درې فارسي، يو انګليسي او پاتې اوولس يې پښتو دي. د پښتو مهم علمي کتابونه چې د کور له لارې خپاره شوي عبارت دي له: د سينې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناروغي او توبرکلوز، تشخیصي راډیولوژي، د درملو د استعمال عملي لارښود، د کمپیوټر اساسات او وینډوز، د اروا پوهنې ښوونځي، د جزا قانون شرحه، افغانستان: فیډرالیزم، د خوب نړۍ، په لومړنیو ښوونځیو کې د ژبې د زده کړې لارښوونې او ستراتیژي او داسې نور.

د او. ار. ای. د خپرونو د څانګې له لارې مو په لسګونو کوچنۍ علمي رسالې په پښتو خپرې کړي چې مهمې یې عبارت دي له: ایډز څه شی دی؟، د نشې زیانونه، د نشې زهر، په ختیځ نورستان کې د اپینو استعمال او نور. همدا راز د دې اداري له خوا مختلف پامفیلټونه لکه ملاریا، کالدانه، ایډز او نور خپاره شوي دي. د ایډز فلیپ چارټ په څلورو ژبو ډېر ستر کار و چې د روغتیایي کارکوونکو لپاره ما جوړ او د دې اداري له خوا خپور شو، چې د نړۍ ډېرو هېوادونو یې نمونې وغوښتې او د پاکستان د مختلفو ادارو له خوا استعمالېږي.

ما ډېرې طبي رسالې او رغتیایي چارټونه د AMI په طبي درې میاشتنۍ مجله (سلامتی) کې په پښتو خپاره کړي دي، چې هر یو یې د نړۍ د روغتیایي اداري (WHO) او UNICEF له مهمو خپرونو څخه دي، چې مهم یې دا دي: په کوچنیانو کې د تو خي او تنفسي ستونزو د تشیخص او درملنې چارټ، سوزېدل، وچکۍ، د نسناستې ناروغۍ د اهتمام چارټ، کولرا، دغوږ انتانات، دغوږ د انتان دتشخیص او درملنې چارټ او داسې نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په دې وروستيو کې مې د ARIC لپاره دوه کتابګوټي په پښتو وژباړل چې کېدی شي تر اوسه چاپ شوي وي، چې يو يې ډېر خوراکي او بل د پزې- غوږ- ستوني او سترګې ناروغۍ په نامه دي، همدا راز د SERVE روغتيايي زده کړو لپاره مې څو طبي رسالې ايډيټ کړي دي.

لکه څنګه چې موږ ته څرګنده ده تاسو د چاپ په برخه کې د ادبي (شعري) کتابونو په اندول طبي او نورو علمي کتابونو چاپ ته زيات ارزښت ورکوئ، د دې علت څه دی؟

ښاغلی يون صاحب! د مچيو چک راباندې مه راپاروه، د دې پوښتنې ځواب يو څه مخکې ويل شوی دی، خو دلته به يې لږ څه زياتونه وکړم. په پښتو کې د علمي اثارو نه موجوديت د دې سبب شوی چې موږ علمي کتابونو ته ترجيح ورکړو. دا د ټولنې اړتيا ده او په دې ډول زموږ ټولنه مخکې تللای شي. که تاسې يو کتابپلورنځي ته ورشئ، په ډېره مشکله به کې پښتو کتاب پيدا کوئ او هغه به هم شعر وي او لنډې کيسې. په پښتو ژبه د شعر کتابونه خورا ډېر دي، شاعران د ټولنې ډېر حساس خلک دي، بايد قدر يې وشي، خو زما په اند يوازې شعر د ټولنې درد نه شي دوا کولای. شاعر يو ټولنيز درد د شعر په قالب کې بيانوي، هغه درد چې ټول ځوروي، موږ بايد د درد درمل ولټوو چې هغه علم دی، پوهه ده، نه دا چې د هغې د بيان لپاره مختلفې طريقې استعمال کړو، وزن او قافيې ورته ولټو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیله ده زما درانه دوستان له ما څخه په دې ناراضه نه شي، دا یو تریخ حقیقت دی او له ستونزو تېښته ده. په رښتیا هر سړی شعر نه شي ویلای، شعر ځانګړې هوښیارتیا او سپېڅلی احساس غواړي، چې دا ګوهر په هر چا کې نشته، خو که موږ په اوسنیو شرایطو کې دا ګوهر د یو ښه کار لپاره استعمال کړو، بد کار به نه وي. همدغه شاعر د شعر پرځای کولای شي، یوه علمي څېړنه وکړي، د ټولنې د بیا ودانولو لپاره یو څه ولیکي، یو څه وژباړي او که دا یې له لاسه نه کېږي، غلي دې کېني.

هغه پیسې چې د شعر پر یو کتاب لګېږي په هغو کولای شو د یو ښوونځي لپاره یو کتاب چاپ کړو، د روغتیا په هکله یو کتاب چاپ کړو، د ساینس او تکنیک په اړه یو څه چاپ کړو او داسې نور.

کله کله داسې پېښېږي چې ګڼ مصروفیتونه او ګڼ کارونه د سړي کار او مسلک ته زیان اړوي، د ګڼو اثارو خپرول او نورو خپرنیو بوختیاوو خو ستا آر مسلک (طبابت) ته څه زیان نه دی اړولای؟

یون صاحب، رښتیا هم کله داسې کېږي، چې سړی دومره په کار بوخت وي او یا پرې کارونه دومره ډېر وي چې لاره ورکه کړي. رښتیا هم زما مصروفیتونه خورا ډېر دي، اکثر دوستانو او زما د کورنۍ غړو ته هم دا پوښتنه پیدا کېږي، چې ډاکټري یې پرېښې او لیکوالي یې راخیستې. کله کله مې راته پلار وایي چې تا هسې طب لوستی، ادبیات به دې لوستي وای. خو حقیقت دا دی، چې زما بوختیا زیاتره

(c) ketabton.com: The Digital Library

په طبي برخه کې وي. په رښتيا هم کله په مياشتو مياشتو ستاتسکوپ په لاس کې نه اخلم، خو د طبي خپرونو له لارې په سلګونو نورو هم مسلکانو ته ورښيم چې څرنګه بايد ستاتسکوب استعمال کړي، زما مقصد دادی که زه مستقيماً د ناروغ درملنه نه کوم، په نامستقيم ډول په سلګونو ان په زرګونو ناروغان د نورو روغتيايي کارکوونکو په واسطه معاينه کوم. که زه په کتنځي کې کېنم کېدی شي د ورځې ۲۰-۳۰ ناروغان وګورم او يوازې همدوی ته مې خير ورسېږي، خو زما کتابونه او خپرونې په سلګونو ډاکټران او نور روغتيايي کارکوونکي لولي، نو په دې ډول مې زرګونو وګړو ته نامستقيم خير ورسېږي.

د يو څه ليکل بايد د يو څه پر استناد وشي، ليکل سند دی، نو څه چې زه د خپلو هېوادوالو لپاره ليکم، د يو څه پر اساس يې ليکم، او د همدې مجبوريت له مخې زه ډېرې نوې څېړنې مطالعه کوم، نوي کتابونه لولم، څېړنې کوم، د نړۍ له ډېرو معتبرو طبي منابعو سره په تماس کې يم، په نړيوالو کنفرانسونو او غونډو کې ګډون کوم او تر لاسه شوي پوهه خپلو هم مسلکانو او هېوادوالو ته د ليکلو او ژباړلو په وسيله انتقالوم. دا ټول له مسلک سره ارتباط دی، نو زه له مسلک څخه لرې نه، بلکې مسلک ته خورا نږدې شوی يم. په څنګ کې يو نيم نا مسلکي مصروفيت هم شته خو دومره نه دی چې زما مسلک دې متاثر کړي.

تاسو يو ليکوال ډاکټر يا ډاکټر ليکوال يې، له دواړو خوا د پښتنو اروا پوهنه ښه درمعلومه ده،

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه فکر کوئ، چې په پښتني ټولنه کې د يو ليکوال لپاره د هيله مندۍ او نهيلۍ څومره اندول ساتل په کار دي او يو ليکوال بايد په داسې يو ستونزمن چاپېريال کې خپل کار څه ډول پرمخ بوزي؟

که موږ پښتني ټولنه په نظر کې ونيسو او د روښانفکره ليکوالو کار دلته وڅېړو، ډېر د هيلې وړ نه دی. د دې علت زما په نظر په پښتنو کې د لوستو وګړو کموالی دی. زياتره ديني علوم او ديني ليکوالان او عالمانو ته په ښه سترګه ګوري. که رښتيا را باندې وايې د ټولنې اړتيا نه احساسوي. فکر کوي چې کتاب لوستل د پيسو د لاس ته راوړلو لپاره دي او يا ځينې منفي انګېرنې چې ګوندې سړی له دين څخه لرې کوي او داسې نور. خو له نېکه مرغه اوس په ځوان کول کې له لوست او ښوونځي سره ډېره مينه پيدا شوې چې دا ليکوال ته هيله پيدا کوي، چې اميد دی راتلونکی نسل به د دوی قدر وکړي.

بله ستره ستونزه چې زموږ په ټولنه کې ده، دوی هرڅه د پيسو په تله تلي، په دې مانا چې که څوک شتمن و، هغه هر څه دی، خو که ډېر ستر ليکوال وي، خو جيب يې خالي و په پښتني ټولنه کې يې ځای نه وي. څوک ورسره مرسته نه کوي، د قدر په سترګه ورته نه ګوري او تر ټولو مهمه دا چې کتابونه يې نه رانيسي.

بله ستونزه د تنظيمونو په وخت کې او يا د کمونستانو په وخت کې د خپلو ځانګړو اهدافو لپاره د کتابونو وړيا وېشل و، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښـتانه د مفتـو کتـابونو روږدي شـوي دي، نـو اوس پښـتانه اکثـرو کتـابونو او ليکوالانـو تـه د شـک پـه سترګه ګوري، فکـر کـوي چې ليکوال د دوی لپاره کومه نوې ستونزه زېږوي او ګرم هم نه دي.

ددې راز ستونزو د حل لپاره بنسټيز کار په کار دی، منطقي څېړل غواړي، چې په ډېر احتياط او ورو ورو دا ستونزه حل شي، خلکو ته قناعت ورکړ شي، چې د ټولنې پـه پرمختـګ کې د ليکوالـو پـه رول پـوه شـي، ملي پـانګوال بايـد لـه ليکوالـو سـره مرسـته وکـړي، ملي سـوداګر ورو زل شـي، د ښـوونې او روزنـې سـويه لـوړه کـړای شـي، د لوستو شمېرنه لوړه کړای شي، هغه منفي انګېرنې چې پـه ټولنـه کې دي له هغو سره مقاومت وشي او خلک د پوهې په اهميت پوه شي.

اوس اوس خو پښـتو ژبې تـه پـه هـر ډګـر کـې خـورا زيات کار کېږئ، تاسو دې کار ته څومره هيلې لرئ؟

کـه مـوږ پـه کيفيـت پسـې ونـه ګرځـو او يـوازې کميـت پـه نظـر کـې ونيسو، خو ښه کار دی، خو زه ډارېږم، چې پښـتانه ډېر احساساتي قوم دی، ډېر لنډ اندي دي، دکار همغـه شـېبې او سملاسي ګټې پـه نظر کې نيسي، هر اړخيزې اغېزې او عواقب يې نه سنجوي چې دا د پښتنو د ټولو اوسنيو او پخوانيو تاريخي ستونزو اساس دی. دوی په هر کار کې خورا له افراط نه کار اخلي، د کمونستانو په وخت کې يې په برېتونو خولې پټې کړې وي او د هجرت پـه چاپېريـال کـې خـو عـرب د پښـتنو مسـلمانۍ تـه ګوتـه پـه خـولې پـاتې وو. زه وايـم چې داسې نه شي، چې زموږ له دې روشنفکر قشر څخه هر څه پاتې وي او يـوازې د کتـاب پـر چـاپولو بوخـت وي. مـوږ بايـد وڅېـړو چـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوستونکي لري او که نه؟ د کتابونو لست کول یا کتارول نه دي په کار، د ټولني او وګړو اړتیا، دځوان قشر غوښتنه باید په نظر کې ونیول شي.

بله مسله د کتاب کره والی دی، نه دا چې رنګین پوښ ورکړه، تکرار تکرار مطالب راغونډ کړه او په الماری کې یې کتار کړه.

د افغانستان دننه د تعلیمي نظام ګډوډ بدل، د هجرت په چاپېریال کې د پښتنو ښوونځیو نشتوالی، هغه ستونزې دي چې ژور فکر غواړي. ایا دومره کتابونه چې چاپېږي، دوه دري کاله وروسته به لوستونکي ولري؟ لومړی باید په ځوان کول او کوچنیانو کې د مطالعې شوق پیدا شي، دهغوی له خپلې ژبې سره مینه پیدا شي، هغوی په خپله ژبه زده کړه وکړي. دوی له خپلې ژبې بېخي پردي دي او لا پردي کېږي. افغان ځوانان په پردیو ښوونځیو (سکولونو) کې دي، ان د پښتو یوه کرښه لوستی یا لیکلای نه شي، نو دومره کتابونه چې چاپېږي لږ ترلږه خو ۵۰٪ لوستونکي ولري.

کتاب هر څوک اخلي. موږ باید په پښتنو کې د وړیا کتاب لاس ته راوړلو ناولی کلچر پای ته ورسوو، زما مقصد دا نه دی، چې تجارتي اړخ ته یې باید ډېر پام وشي، مقصد مې دادی چې ټولنه او وګړي ورته اړتیا ولري او د اړتیا له مخې لوستونکي پیدا کړي او خلک یې واخلي.

کله کله په ځینو ادبي کړیو کې دا خبرې راپورته کېږي، چې پښتو ر مېشو، هېواد مېشتو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوديديځمېشتو افغانانو ترمنځ د فرهنګي او علمي کار لپاره ملګرتوب ډېر ښه اړيکي ټينګ شوي دي، دا بايد وپالل شي او د ملي ارمان لپاره تري کار واخيستل شي، که څوک د ځاني ګټو او يا نورو تمايلاتو لپاره دا امکانات وکاروي، نو دا اوسنی بهير به ټکنی کړي او ستونزې به رامنځته شي، ستاسو په نظر بايد په دې برخه کې څه وشي چې دا کارونه نور هم ښه شي؟

رښتيا هم په دې وروستيو وختو کې پېښور مېشتو، هېواد مېشتو او لويديځمېشتو افغانانو ترمنځ د خپل فرهنګ د ودې لپاره خورا مثبت بدلون رامنځ ته شوی او ددغې لړۍ له برکته خورا مهم اثار چاپ شوي او د پښتو ډېرو لېوالانو ته د لوست مواد برابر شوي دي. دا ډېر د قدر او درناوي کار دی، ټول افغانان يې بايد مننه او درناوی وکړي. په لويديځ کې په ډېره مشکله پيسې لاس ته راځي او اکثره وګړي دومره بوخت وي، چې خپلې کورنۍ ته هم په مشکل رسېږي، نو په دغسې ټولنه کې که داسې زمري راپيدا کېږي، چې خپل هېواد او فرهنګ ته يې پام وي، دا ډېره ستره خبره ده. نو زما په نظر ددغو درنو هېوادوالو پاک او سپېڅلي احساسات بايد ټکني نه شي، بلکې نور هم قوي او غښتلي شي، له هغوی سره بايد مرسته وشي، چې هغه مالي امکانات چې د هغوی په وسيله برابرېږي، په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښو لارو کې ولګول شي. که خدای ناخواسته څوک له دغو سپېڅلو احساساتو څخه بده ګټه اخلي او هغه لکه د تنظیمي غنیمتونو په شان د خپلو چارو لپاره استعمالوي، دا زه خورا ستر او نه بښونکی خیانت ګڼم. ځکه چې بیا به د دې چوپړ پر رښتینو خدمتګارانو هم څوک باور نه کوي. زما په اند ښه به دا وي، چې دغه مالي مرستې باید د یو شخص په وسیله نه، بلکې د یوې جرګې له لارې ولګول شي، د لګولو لارې یې دقیقې وي او مرسته کوونکو ته باید بېرته رښتینی راپور ورکړ شي.

که یو وارې دغه بې اعتباري رامنځته شوه، نه جبیره کېدونکې پایلې به ولري، نو هیله ده چې دواړه خواوې هغوی چې مرسته کوي او هغوی چې له مرستې ګټه اخلي، باید صادق او موخه یې افغانستان او افغانانو ته خدمت وي، باید هېڅ ډول شخصي اغراض په هغې کې ذیدخل نه کړي.

تاسې په راتلونکي کې د طبي څېړنو او چاپ په برخه کې څه پلان لرئ؟

څرنګه چې موږ کومه خاصه مالي منبع نه لرو، چې کلنۍ بودجه مو معلومه وي، نو له همدې کبله کوم ځانګړی پلان هم نه لرو، د (کور) له خوا دماشومانو د طبابت عملي لارښود کتاب تر ژباړې لاندې دی چې IAM له خوا تمویلېږي، د او. ار. ای. له خوا د جنسي مقاربت له لارې خورېدونکې ناروغۍ او ایډز یو کتاب هم په نظر کې دی چې زه باید پرې کار وکړم. هیله لرم چې ټول طبي کتابونه د یوې مرجعې له لارې خپاره شي چې په دې ډول د ممکنه غلطیو مخه ونیول شي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

او طبي کره اصطلاحات استعمال شي، که کومه تکنیکي نیمګړتیا په کې وي هغه لرې شي.

په علمي، فرهنګي او په نورو هېوادنیو چارو کې ستړیا او ستونزې ګالل د انسان د روحي ارامتیا په برخه کې څومره اغېزمن دي؟

د هېواد مینه، ملي احساس او مسوولیت، روانه غمیزه، د افغانانو معصومیت او بېوزلي، د هجرت ناخوالې او په لسګونو نور عوامل انسان دې ته هڅوي چې څه یې له لاسه کېږي خپل هېواد او هېوادوالو ته وکړي. زه د هر کار په ترسره کولو د لوی څښتن شکر او مننه پرځای کوم چې د یو څه کولو توان یې راکړی. ښکاره ده چې د هر کار ښه پایله سړي ته روحي ارامتیا ور په برخه کوي، خو له بده مرغه په افغانستان کې ګډوډ حالات او بې ثباتي او د هجرت په چاپېریال کې د هېڅ ډول حقوقو نشتوالی ځینې وخت د روحي ارامتیا پر ځای روحي ستونزې سړي ته راولاړوي. ته به یو کار په خورا زحمت او زیار سر ته ورسوې او له نورو به ددې توقع کوې، چې ستا د کار درناوی به وکړي او یا به په کې یو څه برخه واخلي خو ځینې وخت داسې پېښېږي چې یو کار سړي ته ستونزه شي. د بېلګې په ډول د محترم ډاکټر صاحب ناصر شینواري کتاب چې هغوی پرې ډېر تکلیف ایستلی و او تر خورا زحمت او زیار وروسته مو ږ چاپ کړ، له هغې څخه مو ۴۷۰ ټوکه د ننګرهار د طب پوهنځي ته تقریباً یو نیم کال مخکې واستول، خو یو ټوک یې هم د طب زده کوونکیو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر او سه نه دی ورکړ شوی، چې زما احساس يې خورا ژوبل کړ او فکر کوم چې پوهاند صاحب به هم روحاً ډېر ځورېدلای وي، همدا راز ځينې وختونه سړی ډول ډول خبرې اوري چې روحاً نا ارامه کېږي، خو په هر صورت، زه د خپل هېواد او هېوادوالو لپاره يو څه کوم روحاً ارام او ځان سوکاله احساسوم.

ښه به وي چې تاسو د خپلو کارونو د ښه اوډن او سمبالښت لپاره د پښتنو ليکوالو، ډاکټرانو يوه جرګه جوړه کړئ چې کارونه مو له انفرادي حالت نه ډله ييز حالته واوړي؟

رښتيا هم له يوه سر څخه دوه او له دوو درې ښه دي. زه چې هر کار کوم له مسلکي خلکو سره پرې خبرې کوم، خو رښتيا هم داسې جرګه ګۍ لا تر اوسه موږ نه لرو، چې په ګډه تصميم ونيسو، زه د داسې همفکرو او سپېڅلو هم مسلکانو په لټه کې يم چې هدف يې يوازې او يوازې انسانيت، افغانيت او اسلام ته خدمت وي، هر څوک چې دغه احساس ولري، زموږ د زړه دروازې ورته پرانيستې دي.

د خپل دردېدلي ولس او هېواد لپاره څه هيلې لرې؟

د خپل دردېدلي ولس او هېواد لپاره زما هيله لکه د نورو ځورېدلو کړېدلو، مهاجرو افغانانو په څېر ده، يو هوسا، يو موټی، پرمختللای او سوکاله افغانستان چې ټول افغانان په کې پرته له کومې ستونزې، تبعيض او جګړې ژوند وکړای شي، بشپړه فردي خپلواکي په کې وي، ګاونډيان مو په حسرت راته وګوري او له

(c) ketabton.com: The Digital Library

لويديزې نړۍ خلک د کار او علم د ترلاسه کولو لپاره زموږ هېواد ته راشي. ټولو پښتنو ته په خپله ژبه هرڅه موجود وي، خپل کورګی مو جوړ وي او چاته محتاج نه يو. نورې نړۍ سره انساني او له اسلامي هېوادونو سره د وروری له مخې مرسته وکړو. غښتلی او قوي حکومت ولرو، چې په هرځای کې د افغان پوښتنه وکړي. نړيوال د افغان نوم په قدر او عزت ياد کړي، او ګاونډيان مو ويار وکړي چې زموږ په ګاونډ کې دي، نړيوال مارکېټونه له افغاني موادو ډک وي.

د بېلابېلو مسلکونو خاوندان په ليکنۍ پښتو کې يو څه ستونزې لري، ليکنۍ ژبه کره او سمه نه کاروي، خو ځينې ليکوال بيا په قصدي ډول د کره، نږه او معياري پښتو له کارولو ډډه کوي، خو تاسو په ژبنۍ او ليکنۍ برخه کې ښه کره او معياري ژبه کاروئ، ښه به نه وي چې د بېلابېلو مسلکونو خاوندان او بېلابېل ليکوال په ژبنۍ او ليکنۍ برخه کې د ژبپوهانو لاره تعقيب کړي، چې د ګډوډۍ مخه ونيول شي؟

هرڅه چې کره او سټنډرډ وي، ډېر وګړي ترې مستفيد کېدلای شي، دناکره ژبې استعمال لوستونکو ته ستونزې راولاړوي، يو ځای به يو څه يو ډول ليکل شوي وي او بل ځای به بل ډول. نو دا په ځانګړي ډول هغوی ته چې له ژبې سره دومره بلد نه وي، مشکل پيدا کوي، نو دد ې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستونزې د له منځه وړلو لپاره باید هڅه وشي، چې یو او کره لیکدود مروج او ټول د قلم خاوندان یې مراعت کړي. هغوی چې کره لیکدود له ناخبرۍ څخه نه کاروي، ورو ورو اصلاح کېږي، خو هغوی چې ښه پوهېږي، سم کار پرېږدي او ناسمه لیکنه کوي بیا خو جرم دی او له خپلې ژبې سره خیانت. د دغسو لیکنو باید تر خپله وسه مخه ونیول شي او له لیکوالو سره یې خبرې وشي چې ولې دا کار کوي. د موضوع علت باید څرګند او په حل کې یې کوښښ وشي، ژبه د یو سړي نه ده، ژبه په ولس پورې اړه لري، نو د ولس په سترګو کې خاورې شیندل او ناکره ژبه استعمالول نه ښېونکی عمل دی.

پاتې شوه د نرۍ پښتو خبره، دا هم سپېڅلی کار دی، خو دومره ضرور نه دی چې پرته له هغې دې لیکل ناشوني وي او یا باید حتماً نرۍ ژبه وکارول شي. زما په اند په اوسنیو شرایطو کې چې پښتانه ټلویزیون نه لري، راډیو نه لري، اخبار نه لري، چې نرۍ ژبه عامه کړای شي، نو ځینې وخت نرۍ ژبه د ګټې پرځای تاوان کوي، ځکه لوستونکی له ډېرو نا اشنا لغتونو سره مخامخېږي، نو که په یوه جمله کې دغه نوي او نا اشنا لغتونه ډېر شي، لوستونکی ترې بیا مفهوم نه شي اخیستلای. ځینې درانه لیکوالان چې د نرۍ ژبې پلوي کوي، هڅې یې د ستایلو وړ دي. خو کله کله داسې هم کېږي، چې د دغو درنو لیکوالانو یوازې د کتاب په پښتې نوم کافي دی، چې څوک کتاب ته د ګوتو وروړلو جرئت ونه کړي. زه د نرۍ ژبې سر سخت پلوي یم، خو نه په اوسنیو شرایطو کې، هر څه باید د وخت د غوښتنو او شرایطو په نظر کې نیولو سره پرمخ یوړل شي. لکه څرنګه چې مې مخکې وویل، موږ کومې داسې تلویزیوني او

(c) ketabton.com: The Digital Library

يا راډيو يې خپروني نه لرو چې د هغې په وسيله په يو وخت يو نوی جوړ شوی لغت يا يوه نوې اصطلاح ټولو پښتنو ته پر يو وخت ورسېږي ، نو دا نړه پښتو به د يوې لهجې په څېر منزوي پاتې شي، په ورو ورو هر څه کېدونکي دي، په دايرة المعارفونو ، ډيکشنريو کې دې اوس ځای پرځای شي، بيا به ورو ورو ميدان ته راوځي او خلک به ورسره بلد ېږي، زه خو د محترم ګوهر رحمن ګوهر د کتاب يو مخ هم نه شم لوستلای، په داسې حال کې چې هغه کتاب د دې لپاره ليکلای، چې ولوستل شي او داسې نور.

د پښتو ژبې د پرمختګ او هغې ته د کار کولو د څرنګوالي په باب څه نظر لرئ؟

زما په نظر بايد اساسات غښتلي شي، د پښتنو کوچنيانو لپاره بايد په خپله ژبه وړکتونونه، ښوونځي او پښتون چاپېريال وي، د ځوانانو لپاره بايد پښتون چاپېريال، پښتو ښوونځي او پوهنځي او د اړتيا وړ پښتو راز راز خپرونې او کتابونه موجود وي. د ملي پانګوالو پام بايد دې ټکي ته راواړول شي، له يو څه مرستې څخه چې د پښتو ژبې د پرمختګ لپاره يې مينه وال ورکوي بايد ښه، سمه او په صداقت ګټه پورته شي.

لويان ځوانانو ته او ځوانان لويانو ته غوږ کېږدي، احساسات او شخصي اغراض يو خوا پرېښودل شي او په صداقت سره خدمت ته ملا وتړل شي. صداقت، رښتينولي او د زړه له کومې مينه هغه اساسي توکي دي، چې د هر څه لپاره لار پرانيزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه څنګه چې مو ږ خبر يو تاسو د يوې پښتو طبي ډيکشنرۍ د جوړولو کار پيل کړی و ، دا کار کوم حد ته رسېدلای دی؟

رښتيا هم ما له ډېر پخوا د پښتو طبي ډيکشنرۍ کار پيل کړی دی او زما د ژوند ستر هدف همدغه دی، خو دا ډېر مشکل کار دی، ارام چاپېريال او صادق ملګري غواړي، ما تر ډېرې اندازې مواد برابر کړي دي، خو نور کارونه رابانديې دومره ډېر شوي، چې دا کار تقريباً اوس په ټپه ولاړ دی. منتظر يم چې د پښتو سټنډرډ کمپيوټري پروګرام رامنځته شي، ځکه چې بيا به په اسانۍ په کمپيوټر کې ترې هم ګټه اخيستل کېږي. تر اوسه ما تقريباً د ۳۰ په شاوخوا کې د مختلفو ژبو طبي او غير طبي ډکشنرۍ او قاموسونه، له ۱۵ زيات په CD کې طبي ډيکشنرۍ او قاموسونه او د پښتو ډېر چاپ شوي طبي مواد راپيدا کړي دي، چې له دې ټولو څخه په ګټې او د لوی رب په مرسته زه هيله لرم چې وکولای شم، د ژوند دا ستر هدف پوره کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((ژوندۍ اکاډمۍ)) هم مهاجره شوه

سرمحقق زلمی هېوادمل د افغانستان یو ستر لیکوال او څېړونکی دی، چې د خپل د بړشکلن فرهنګي ژوند په بهیر کې یې په خپلو هڅو

د ډېرې ستاینې او یادونې وړ کارونه تر سره کړي دي.

سر څېړونکي زلمي هېوادمل تر اوسه پورې یوازې په کابل کې خپل او د نورو لیکوالو (۲۵۰) عنوانه اثار چاپ کړي دي.

په پېښور کې یې د خپل اته کلن ژوند په بهیر کې هم خپل او د نورو افغان لیکوالو تر (۱۰۰) عنوانو زیات پوهنیز څېړنیز، ادبي او تاریخي اثار چاپ کړي دي. که د هېوادمل صاحب ورځینی ژوند محاسبه کړو، نو دوه پر درې برخې یې پر څېړنیز کار تېرې شوې دي. د هېواد دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوميالی ليکوال په دې وروستيو وختونو کې يو ځل بيا له مهاجرت نه مهاجرت ته اړ شو ، د يوه اوږده سفر لمن يې ونيوله. د سفر تر پيل دمخه موږ له وخت نه ګټه واخيسته او يوه مرکه مو ورسره وکړه چې دلته يې درنو لوستونکو ته وړاندې کوو ، دا مرکه د هيلې مجلې د ۱۳۷۸ل کال په څلورمه ګڼه کې خپره شوې ده.

لکه څنګه چې موږ ته څرګنده ده تاسې په دې ورځو کې د يوه اوږده سفر لمن نيولې. څه ډول احساس کوئ چې دا سفر به له عاطفي پلوه درته څومره ګران پرېوزي؟

ګران يون صاحب ! ستا دلومړنۍ پوښتنې په غبرګون کې که زه څه ووايم، نو ضرور به کليشه يي، تصنعي او متحد المالې خبرې وي، چې هر غرب ته روان افغان يې وايي، خو چې کله يې د هغو ځايو خواږه تر خوله شي. نو نه بيا هغه خبرې وي او نه يې له هېواد او خلکو سره هغه تعهدونه، نو ځکه زه د دې پوښتنې ځواب مسکوت پرېږدم.

له کابله پېښور ته مهاجرت او له پېښوره بيا جرمني ته مهاجرت ترمنځ درته تفاوت ښکاري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کابله پېښور ته راتګ هم راته لومړی ګران و، خو چې کله راغلم، ما لپاره هېڅ شی هم بېګانه نه و، لکه د یوې ځمکې له یوې برخې چې سړی بلې هغې ته لاړ شي. یا په بله وینا د پښتنو له یوې فرهنګي حوزې څخه بلې ته ورتګ سړي ته ګران نه پرېوزي.

په دې کې شک نه شته چې د پېښور د استوګنې په لومړیو کلونو کې مو کابل او د هېواد نورو برخو ته د تګ ډېره تلوسه وه، خو د ټوپکیانو له وېرې نه شو تللای، په وروستیو کلونو کې دا مشکل هم حل شو. د افغانستان بېلابېلو برخو ته د تګ راتګ مشکل هم رفع شو. پر دې اساس نو په پېښور کې د استوګنې په دوران کې ما له وطنه د بېلتون احساس نه دی کړی، خو جرمني ته تګ او هلته اوسېدنه له اصل نه د سړي د جلا کولو مانا لري.

زه پر ۱۹۹۱م/۱۳۷۰هـل کال د افغانستان د حکومت په لګښت په رسمي ډول جرمني ته تللی وم، په رښتیا چې جرمني زموږ د زیارصاحب په وینا دومره پاک و، لکه چې یې څټلی وي. دوه اوونۍ مې پکې تېرې کړې، د پاتې کېدو بلنې هم له حده زیاتې وې او د پاتې کېدو لپاره هېڅ خنډ هم نه و، خو که رښتیا درته ووایم، چې زه یې جذب نه شوم کړای او تر دوو هفتو بېرته افغانستان ته لاړم. دا چې اوس څه پېښ دي چې له خپله اصله ځان بېلوم او په ډېر ګرانو لارو هماغه هېواد ته ځم؟ په دې ته او ستاسو د مجلې اکثره لوستونکي پوهېږي.

څومره چې موږ ته معلومه ده، ستاسې شخصیت، اند، ژوند د افغاني مینې او د افغاني ټولنې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړنو څخه جوړ دی. له لوېديزې ټولنې سره به څومره توافق وکړای شئ؟

زما په پوهه هر افغان چې سن يې له پنځۀ د پرشو او يا څلوېښتو لوړ وي، که هغه غرب ته ځي په هغو ټولنو کې يې د جذب شرايط ډېر لږ دي. ښايي له ځينو استثناوو پرته د دغو سنونو لرونکي افغانان د غربي ټولنو ټول کړه وړه خپل نه کړای شي. زما سن او س د جذب له شرايطو وتی دی او د توافق په اړه بايد درته ووايم چې څو کاله دمخه زه له خپلې کورنۍ سره هندوستان ته لاړم. په ډهلي پوهنتون کې مې د لوړو تحصيلاتو لپاره داخله هم واخيسته، له ما سره يې د ال انډيا راډيو ډهلي په پښتو څانګه کې د مقررۍ وعده هم کړې وه او ماشومانو ته مې د ملګرو ملتونو د مهاجرو د ادارې له خوا د مهاجرت د منل کېدو شرايط هم اماده شوي وو، مګر توافق مې ونه کړای شو په دوو مياشتو کې بېرته کابل ته راغلو هر څه مو پرېښودل. دا چې ما په هندي شرقي ټولنه کې توافق ونه کړای شو، نو له غربي ټولنې سره توافق راته ګران ايسي، خو کله کله د ژوند اړتياوې سړی د زهرو ګوټ ته هم اړ کاندي.

په کابل کې ستاسو فرهنګي هڅو او څېړنيزو خدمتونو يو تثبيت شوی مقام درلود او ټولنې ته يې ګټه خورا څرګنده وه، نو ځکه زموږ ځينو ليکوالو تاسې ته د انصاف له مخې د ((ژوندۍ اکاډمۍ))

(c) ketabton.com: The Digital Library

لقب درکړی و ، په پېښور کې هم ستاسې هڅو د یوې ژوندۍ اکاډمۍ حیثیت درلود ، څه فکر کوئ په جرمنۍ کې به هم ستاسې فرهنګي خدمتونه په همدې ډول وي؟

ګران يون صاحب ! شرایط به هر څه روښانه کړي. دا به مخکې له وخته وي که زه ووايم چې جرمني ته ورسېږم، نو زه به دا کوم. ښايي د کار ښه شرايط راته برابر شي، چې له کابل او پېښوره هلته ډېر او ښه کار وکړم او دا هم له امکانه لیرې نه ده، چې شرایط مې د يوې کوټې په کونج کې کښېنوي او د هېڅ کار او فعاليت مجال رانه کړي، له کابله راسره ځینې پروژې وې، چې څه مې په پېښور کې دلوی خدای(ج) په فضل بشپړې کړې او دوه يې پاتې دي.

په دې دوو پروژو کې يو د پښتو نظم داستان دی (البته نظم د پېښوريو ورونو په اصطلاح نه، بلکې د شرقي فرهنګ له معمولي اصطلاح سره سم) او بل د فرهنګ ادبيات پښتو څلورم ټوک. ددې دواړو کتابونو لپاره ما څه مواد ټول کړي دي. هيله ده چې د اروپا په کتابتونو کې د مطالعې له زمينو سره سم دا دواړه کتابونه هم بشپړ کړای شم.

د فرهنګ ادبيات پښتو د څلورم ټوک اصلي موضوع د پښتو پوهو ختيځپوهانو پېژندنه او د دوی دکارونو معرفي ده او په پای کې يې د دريو چاپ شويو ټوکونو بشپړوونکې برخې راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر دې سربېره مې د مرکزي اسیا له ولسونو سره د پښتنو د فرهنګي روابطو د څېړلو پر موضوع هم څه اسناد راټول کړي دي، که لوی خدای(ج) توفیق راکړ ښایي دا پروژه هم بشپړه کړم.

په ټولیز (عمومي) ډول تاسې له هېواده د مسلکي کادرونو د وتلو بهیر څنګه ارزوئ؟

زما په پوهه پر مسلکي کادرونو سربېره له هېواده د عادي او سپېدونکیو له وتلو سره زموږ ټولنه خپل کفایتونه له لاسه ورکوي. په ټولنه کې د فقر، بدبختۍ، بېکارۍ او بېروزګارۍ خپرېدو ته زمینه مساعد ېږي. دا چې مسلکي کادرونه له هېواده وځي، ورسره د هېواد ټول اقتصادي، اجتماعي، فرهنګي او نور بنسټونه یا له رکود سره مخ کېږي او که بشپړ رکود نه وي. له موثریته لوېږي. له هېواده د خلکو وتل نن زموږ د هېواد لپاره یوه ستره غمیزه ده. د دې وتلیو خلکو ډېر لږ تعداد ښایي بېرته راشي. هغه هم د کورنیو مشران. هغه ځوانان چې په غرب کې ستر شوي دي. روزنه یې غربي ده. د هغوی راتګ ستونزمن څه چې ناممکن بریښي.

پر دې سربېره د هېواد دننه او له هېواده باندې د افغانستان لپاره د کادرونو روزل د پخوا په څېر نه دي، د هېواد دننه پوهنتونونو څخه چې هم ځوانان فارغېږي، د سند په ترلاسه کولو سره یا نورو هېوادو ته ځي او که هلته لاړ نه شي د هېواد دننه په دولتي ادارو کې کار نه کوي، بلکې زیار باسي چې په پېښور او کوټه کې په افغاني او بین المللي غیر دولتي موسسو کې ځانته کارونه ولټوي او که نه نو د هېواد دننه انجیوګانو (غیر دولتي موسسو) کې په کار پسې ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما په پوهه غیر دولتي موسسو هم له کادرونو نه د افغانستان دولتي ښوونکي، انجینران او نور فرهنګي کسان چې په دغو بین المللي او افغاني غیر دولتي موسسو کې په ډېرو ښو معاشونو کار کوي، تر هغه وخته به بېرته افغاني دولتي موسسو ته راونه ګرځي، تر هغې چې دا موسسې فعالې وي.

ښه مې په یاد دي؛ د ۱۹۹۳م کال په اکتوبر کې یو تنظیمي مشر د کابل پوهنتون یو استاد ته وویل: ((دوکتور صاحب که د افغانستان په خارجه وزارت کې کار کوې، نو د یوې سیاسي څانګې مدیریت به در کړو. تا په امریکا کې تحصیل کړی دی. انګرېزي دې ښه زده ده، تا ته خارجه وزارت ډېر ضرورت لري.))

استاد له تنظیمي مشر نه لومړی پوښتنه وکړه چې معاش یې څومره دی؟

تنظیمي مشر بیا ورته وویل: ((د افغانستان معاشونه دي. څه چې ټول اخلي ته به یې هم اخلې؟؛ استاد بیا ورته وویل: ((صاحب ! ما ته په فلانۍ غیر دولتي موسسه کې د میاشتې پېنځلس زره کالداري راکوي، چې د افغانستان د خارجه وزارت د سیاسي مدیریت د یو کال معاش دومره نه کېږي، نو زه څنګه کولای شم دا معاش پرېږدم او په جنګونو کې کابل ته لاړ شم.))

د تنظیمي مشر او د پوهنتون د استاد له دې خبرو دې نتیجې ته ورسېدم، چې د غیر دولتي موسسو په ډېرلو معاشونو اموخته شوي افغانان خپلو پخوانیو کارونو او یا دهېواد نورو موسسو ته بېرته نه ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځينې کسان په دې نظر دي چې که ځينې ليکوال بهر ته هم لاړ شي، د فرهنګي خدمت وړتيا له لاسه نه ورکوي، غوره بېلګې يې په جرمني کې زرين انځور او په ډنمارک کې عبدالمالک بېکسيار او ځينې نور په نورو هېوادونو کې دي چې په کم وخت کې يې ډېر فرهنګي خدمتونه وکړل، ستاسې په نظر دا مسئله څنګه ده؟

فرهنګي کار چې د هر چا له خوا په هرځای کې وشي، په زياته په اوسنيو شرايطو کې هغه د ډېرې يادونې او زياتې منندې وړ دی. ځکه زموږ فرهنګ تر هر بل وخته اوس زيات کار ته اړتيا لري. هغه افغانان چې په اروپا کې ناست دي، خپله هم کار کوي او نور افغانان هم هڅوي چې په فرهنګي کار کې برخه واخلي، افغانان بايد د دغو کسانو ډېر ډېر درناوی وکړي. ښاغليو انځور، بېکسيار، جمال رحمن، خليل الرحمن رسولي، اجمل روهي، خوشال روهي، امام الدين ساپي، په لندن کې ايمل پسرلي، په هالينډ کې ښاغليو حميدي، ټکور، په هند کې پوهندوی عبدالخالق رشيد او په مسکو کې استاد نوميالي، ارمان، دوکتور لطيف بهاند، عارف خزان او نورو ښاغليو چې کوم کارونه کړي دي او يا يې کوي دا ټول زموږ د فرهنګ په وده کې اغېزمن دي. د دې کارونو پايښت به زموږ د فرهنګ په بډاينه کې خپل ځانګړی مقام ولري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ ځیني لیکوال او تحصیل کړي اشخاص چې په تېرو اوو اتو کلونو کې په هېواد کې پاتې شول، هم له ذهني او فزیکي پلوه استهلاک شول، خو یو شمېر چې نورو ټولنو ته لاړل هلته حل شول، ستاسې په اند په دغو دوو لارو او حالاتو کې باید کومه لاره انتخاب شي؟

هغه نباغلي چې په نورو هېوادونو کې حل شوي، بیا یې غږ نه دی اورېدل شوی او هغه نباغلي چې په هېواد کې پاتې دي او ټول استعدادونه او فزیکي قوه یې د یوې مړې ډوډۍ د پیداکولو لپاره استهلاکېږي. دواړه حالته یې زموږ لپاره زیانمن دي. دا اوسني ناوړه شرایط چې زموږ پر خلکو تحمیل شوي. د دې سبب شول چې د فرهنګ د موسسې ډېر کارکوونکي د هېواد دننه او تر هېواد د باندې خپله اصلي پېشه پرېږدي او کورنۍ ته د ډوډۍ د پیداکولو لپاره پر نورو کارونو اخته شي.

په دې دوران کې زموږ ډېرو فرهنګیالیو خپل صلاحیتونه له لاسه ورکړل. د فرهنګ د موسسې د بېلابېلو څانګو هغه کارکوونکي چې لا تراوسه د هېواد دننه پاتې دي. زما په پوهه د ډېرې ستاینې او شاباسۍ وړ دي. دوی که اوس د خپلو کورنیو د خېټې مړولو لپاره نورو کارونو ته لاس اچوي، د نور کار ترڅنګه له خپلو موسسو سره هم تړاو لري، اړیکې یې ترې نه دي پرې شوي. که یو ځل د لوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدای(ج) په فضل دنیا رڼا شوه او د هېواد دننه د فرهنګي موسسو بیا رغونه پیل شوه او په بنسټیزه ډول دا موسسې بېرته فعالې شوې، نو د هېواد دننه فرهنګیان به ځانونه بېرته ډېر ژر عیار کړای شي. اما هغه فرهنګیان چې له هېواده بهر له خپلې پېښې لرې په نورو چارو بوخت دي، له خپلو اصلي کارونو سره د دوی بېرته پیوستون یو څه ستونزمن کار دی.

لکه څنګه چې مو ږ ته معلومه ده، د اولادونو عاطفي فشار او ان د ځینو دوستانو ټینګار تاسې دې ته مجبور کړي یاست چې جرمني ته سفر وکړئ، د بېرته راتګ په باب دې په ذهن کې کوم پلان جوړ کړی دی؟

اروابناد استاد روهي به تل له جرمني نه ماته او خپلو نورو دوستانو ته په لیکنو کې لیکل چې کله په هېواد کې انساني کرامت ته د درناوي فضا پیدا شي، نو بیا دې ته نه ګورو چې په کابل کې څوک پر تخت ناست دی، سملاسي را روانېږو او شپه هم هلته نه کوو. خو موږ ولیدل چې د هغوی د ژوند تر پایه داسې فضا په هېواد کې مساعده نه شوه او استاد په لرېتوب کې د هېواد په ارمان هلته په جرمني کې ساه ورکړه.

زه هم دا درته وایم چې لوی خدای(ج) دې زما له تګ سره سم په هېواد کې د سولې، امنیت او د ټولو افغانانو لپاره د ژوند فضا

(c) ketabton.com: The Digital Library

راپیدا کړي. میاشت به هم تېره نه کړو او بېرته به له کورنۍ سره راشو.

اما که شرایط همداسې دوام وکړي او موږ د بچیانو د روزنې او نورو اړتیاوو پر بنا هلته پاتې شو، نو په هغه صورت کې د بېرته راتګ مساله د سفر له اسنادو سره اړه پیدا کوي، اوس دا نه ده معلومه چې موږ ته د المان حکومت کله په افغاني پاسپورټ ویزه راکوي؟ البته که دغسې اسناد ترلاسه کړم، او په اقتصادي لحاظ د سفر وړتیا ولرم، نو ضرور به په خیر بېرته راځم.

په پېښور او ان کابل کې دې ګڼ شمېر لیکوال او د کتاب مینوال په وړیا کتابونو روږدي کړي وو او ((جاریه صدقه)) دې ورکوله، هلته خو به دومره کتابونه نه وي، لاسونه به دې خارښت ونه کړي؟

ګران یون صاحب! ډېره ښه پوښتنه دې کړې ده. په کابل او په پېښور کې چې ما د کتابونو د وړیا وېش لپاره کومه هڅه کوله، هدف مې دا و، چې زموږ زیاتره لیکوال او شاعران د کتابونو د اخیستو وس نه لري. که زه وکولای شم، دوی ته وړیا کتابونه برابر کړم، نو به مې دوی ته څه خدمت کړی وي. په دې لړ کې به له لیکوالو پرته ځینو نورو کتاب لوستونکیو ته هم وړیا کتابونه رسېدل.

زه خپله هم دا فکر کوم، چې په جرمني کې به څنګه کوم، ته دعا کوه، چې هلته هم داسې شرایط برابر شي، چې زه خلکو ته وړیا کتابونه ورکړای شم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ملي مسايلو کې خو دې په کابل او پېښور کې له ډېر زيات احتياط نه کار اخيست، په جرمني او ټوله اروپا کې خو دا مسايل اوج ته رسېدلي دي، هلته به هم ستاسې پاليسي پر همدې بنسټ ولاړه وي؟

ګرانه ! په ملي مسايلو کې له احتياطه کار اخيستل زما په خټه کې اخښل شوي دي. دا کار زه له ډاره او يا له مضره احتياطه نه کوم، بلکې زما دا عقيده ده چې په دې مسله کې افراطي عمل د هېواد او خلکو په ګټه کار نه دی. دا کار که هر څوک له هرې خوا کوي، زما په عقيده سم کار نه دی.

زه به په خير په جرمني کې هم دا پاليسي تعقيبوم، نور چې څوک څه کوي خپله خوښه يې ده.

په پېښور کې دې د نورو ګڼو کارونو ترڅنګ څو درانه څېړنيز کارونه ترسره کړل چې په دې کې (د پښتو نثر اته سوه کاله) او (په هند کې د پښتو ادبياتو د ودې او ايجاد پړاوونه) مغتنم کتابونه هم شامل وو، د پښتو نظم د تاريخ ليکنې پروژه به دې څنګه شي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما دمخه د يوې پوښتنې په ځواب کې هم درته ليکلي دي، چې زما په لومړنيو کارونو کې د پښتو نظم تاريخ ليکل شامل دي. زه له لويه خدايه توفيق غواړم، چې دا کار وکړای شم.

په جرمني او ځينې نورو اروپايي هېوادونو کې د پښتو د ځينو خطي نسخو څرک شته او له خطي نسخو سره خو ستاسې مينه هر چا ته څرګنده ده، د دې نسخو لټون لپاره دې هم کومه خيالي نقشه جوړه کړې ده او که نه؟

د اروپا په ډېرو هېوادونو کې لکه: روسيه، المان، فرانسه او جرمني کې پښتو نسخې معلومې دي، چې ځينې يې فهرست شوې هم دي. له امکانه لرې نه ده، چې د ځينو نورو هېوادونو د ختيځپوهنو په څانګو کې هم پښتو نسخې وي. که ماته شرايط مساعد شول، زما لومړنۍ وظيفه به دا وي چې زه دغه نسخې وګورم. فهرست يې کړم. په دې باب زما پروګرام شته.

د پېښور په اته کلن مهاجر ژوند کې دې خوږې او ترخې خاطرې کومې دي؟

د پېښور اته کلن ژوند کې خوږې او ترخې خاطرې ټولو ليکل ځانته رساله کېږي، خو له ډېرو خاطرو به دوه درته وليکم:

الف- د ۱۹۹۲م کال د جون ۲۴مه نېټه وه، چې وفا کې زما د مقررۍ پر څلورمه ورځ زه د ناصر باغ کمپ ته تللم. په بوړه کې مې وليدل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې پولیسو افغان ترکاري پلورونکیو ته ډېر بد او سپک ښکنځل کول، په څاپېړو یې وهل او ترکاري یې ورته نهر ته ارتولې. دې وضعې دومره بد تاثیر راباندې وکړ، چې هغه شپه مې ډوډۍ ونه خوړه.

ب – بله ترخه خاطره مې دا ده چې زه تېر ژمی له جلال اباده پېښور ته راتلم، له اوسنۍ پولې چې واوښتم، سرحدي موظفینو، واړه افغان ماشومان درولي وو او تېرېدو ته یې نه پرېښودل. له دغو افغان ماشومانو سره یو ګلن تېل، له چا سره من اوړه، نیم من بوره او څه وو، یو ماشوم لږ ځان وښوراوه، یو ملېشه دومره وواهه چې له خولې یې وینې روانې شوې، هغه ورځ باران هم شوی و، ماشوم یې دومره په خټو کې ورغړاوه، چې کالي یې ټول په خټو ککړ شول. خو ماشوم په دې حال کې هم د تېلو ګلنه په غېږ کې کلکه نیولې وه.

خپل تېر ادبي او علمي ژوند څنګه ارزوئ، له خپل کړي کار څخه راضي یاست؟

ګران یون صاحب! زه نه پوهېږم چې زه په څه ډول روانې رنځ اخته یم، خپل کړي کارونه مې هېڅ نه خوښېږي.

په بهر کې مېشتو افغان لیکوالو او نورو د واک او امکاناتو له خاوندانو څخه څه هیله لرې چې په افغانستان کې د اوسنۍ فرهنګي خصوصاً خپرنیزې خلا د ډکولو لپاره څه وکړي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول هغه افغانان چې په غرب کې اوسېږي، که هغه فرهنګي کار کوونکي دي او که نه دي د افغاني فرهنګ د بیا تاند ساتلو لپاره باید په یو ډول نه یو ډول د فرهنګ له موسسې سره مرسته وکړي. په افغاني مجلو کې باید اشتراک وکړي، چاپ شوي کتابونه راونیسي، له فرهنګي موسسو سره مرسته وکړي.

لکه څنګه چې څرګنده ده پښتني فرهنګ ته کار زیاته قرباني غواړي، ستاسې قرباني او زیار ټولو ته څرګند دی، خو ټول عمر بې امتیازه قرباني هم دوام نه شي موندلای او انسان اخر د ژوند چارو ته هم اړتیا لري، ستا په نظر داسې یوه لاره شته چې نه سیخ وسوزي او نه کباب، یانې هم ژبې ته خدمت وشي او هم د لیکوال ژوند یو څه خړوب شي؟

زما خپله تجربه دا ده چې له فرهنګي کار سره مینه سړی له نورو کارونو پاته کوي. د دې مینې مهارول او بلې خواته توجه ښایي ډېر زور وغواړي، چې زما په وس نه ده پوره. زه تل په کورني ژوند کې بریالی نه یم. زما د کور زیاتره مکلفیتونه، اروا ښاد استاد روهي، زما محترمې خواښې او ګرانو خوشال روهي او اجمل روهي سرته رسولي او ما خپل عمر په مطبعو کې تېر کړی دی.

په ټولیز ډول د پښتو اوسنی ادبي بهیر (شعر، کره کتنه او څېړنه) څنګه ارزوئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اوسني دوران کې خو زموږ په فرهنګي کړيو کې کره کتنه ګرد سره نه شته او که وي په معيارونو، ادابو او شرايطو برابره نه ده. د څېړنې کار خو اوس په ټپه ولاړ دی، يوه نيمه څېړنه چې کېږي هغه هم په معيار نه ده برابره.

د خپل هېواد او فرهنګ راتلونکي ته څه هيلې لرئ؟

هېواد لپاره د نورو ټولو افغانانو په څېر زما دا هيله ده، چې لوی خدای پکې سوله او امنيت راولي، چې ترڅنګ ټول تللي بچي يې بېرته تو دې غېږې ته ستانه شي.

زموږ فرهنګ ډېر کار ته اړتيا لري، لوی خدای دې لکه تا غوندې څو نور ځوانان هم ورپيدا کاندي چې د تاند ساتلو لپاره يې په لېونۍ مينه کار وکړي.

دا چې د سفر په ګڼو مصروفيتونو کې دې زموږ ګڼو پوښتنو ته ځوابونه راکړل، ډېره مننه درڅخه کوو، کور دې ودان او بچيان دې سوکاله.

تاسې نه هم ډېره مننه، په فرهنګي چارو کې درته زيات برياليتوب غواړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کانو کې غمی

يوه يوه نيمه لسيزه وړاندې پښتو يوه داسې ژبه وه چې له نويو برېښنايېزو

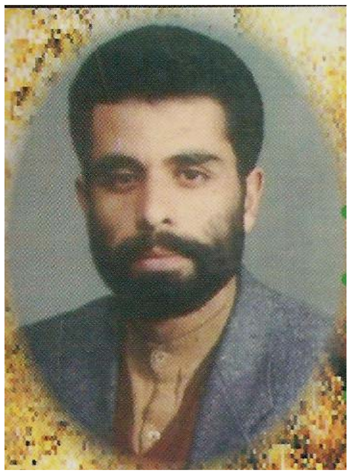

پرمختياوو او کمپيوټري خوړلنيو څخه بې برخې وه، خو ځينو ځوانو افغان کمپيوټرپوهانو او په تېره بيا ځوان او تکړه کمپيوټر پوه ښاغلي نورالرحمن لېوال د خپلو زرګونو ساعتونو ذهني او فزيکي کار په پايله کې پښتو له کمپيوټر سره داسې غاړه غړې کړه چې ان تصور يې هم نه شو کېدی. اوس د دوی د کمپيوټري پروګرامونو له مخې پښتو ژبې ته اکثره هغه اسانتياوې شته چې د نړۍ د ډېرې وتلې او بډايه ژبې يې لري. د همدغو اسانتياوو له کبله اوس په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو ژبه ګڼ شمېر مجلې، کتابونه او نورې خپرونې چاپېږي. پښتو ژبې او افغان ولس ته دا اسانتیاوې او برې په وړیا ډول ترلاسه شوي نه دي، بلکې د څو تنو د زیات زیار او کړاو پایله ده. ښاغلی نورالرحمن لېوال له دغو هڅندویانو، مخکښانو او سرغندویانو څخه دی.

ښاغلی لېوال یو سمونپال، ټولنیز، سمونچار، سوله پال، فرهنګپال او پرمخیال شخص دی، د خپلې ټولنې په هر دردوغم دردمن او خوږن دی، کله چې له لېوال صیب سره څوک پر ټولنیزو مسایلو ګړېږي، نو فکر کوي چې لېوال صیب یو کمپیوټر پوه نه، بلکې یو ټولنپوه دی. د ټولنې لپاره د دوی هر علمي کار ډېر ګټور دی. د ټولنې په هر ډګر کې که د لېوال صیب په شان نور لېوالان پیدا شي، نو بې له کومې شکه به د ټولنې هره برخه ډېرې بریاوې ترلاسه کړي.

څرنګه چې لېوال په ډېر کم عمر کې د ټولنې دخدمت لپاره ډېرو سترو کارونو ته اوږه ورکړې، نو د زیاتې ستاینې او یادونې وړ دی. د هیلې مجلې په دې (۱۳۷۹ل کال دویمه) ګڼه کې مو ښاغلی لېوال ګړولای او دلته یې مرکه په ګډه لولو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

لېـوال صـيب هيلـه ده تـر هرڅـه لـومړی درنـو لوستونکو ته خپل ځان وروپېژنئ؟

زه د افغانستان د لوګر ولايت اوسېدونکی يم او تېر ۱۷ کالـه مې پـه پېښور کې د نورو هېوادوالو پـه څېر پـه هجرت کې تېر کړي، ډېرې سړې تودې مې ليدلي، د هجرت پـه لومړيو کلونو کې مې څو کالـه د مجاهدينو پـه څو دفترونـو کـې کلـه يـو او کلـه بـل کـې ورې دنـدې درلودې، وروسته مې بيا دملګرو ملتـو د روغتيـا لـه نړيـوالې ادارې سره او پـه پای کې د خپل کاروبار تـر پيلـه وړاندې دملګرو ملتو لـه پرمختيايي ادارې سره کار کاوه. پـه دغـه لړ کې مې د افغان معيوبينو ټولنې او يو څه نورو افغاني غيردولتي ادارو سره همکاري کړې ده، د خپل کار پـه اوږدو کې مې ډېرو غونډو، سيمينارونو او نندارتونو کـې برخـه اخيسـتې. اسـتراليا، کانـاډا، انګلسـتان، مـراکش، سينګاپور، دوبی، تايلنډ او ايران تـه مې لنډ سفرونه هم ورسره کړي، ډېرې ښې او بدې خـاطرې ورڅخـه لـرم. لـه ښـو څخـه يـې د نورو هېوادونو پرمختګ او ښکلا ده او له بدو څخه يې زمونږ لـه هېوادوالو سره د ډېرو هېوادونو زورزياتی دی.

څنګـه دې وکـولای شـول د کمپيـوټر پېچلـې او پرمختللې نړۍ ته لار پيدا کړې؟

زمـا نوښـتګر کسـان او د هغـوی نوښـتونه تـل خـوښ وي او د هغـو څېړنه او معلومات راته تل په زړه پورې وي، دغه مې يوه مشغولا هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده. ما لومړی ټايپستي زده کړې وه، د دې لپاره چې ماموريت پيدا کړم، د دفتر لپاره ما ته د ټايپستي زده کول غوره په نظر راغلل، هغه و چې ما په ايران کې د ټايپستي يو کورس په داسې وخت کې وواېه چې د ورځې به مې مزدوري کوله او ماښام به کورس ته تلم، ستر کړاو په کې دا و چې د ايران حکومت افغانان په تعليمي، صحي، خوراکي او دولتي ادارو کې له کار او ګډون څخه بېخي منع کړي وو، او که څوک به په دغو ادارو کې ګير شول د اسلام کلا له لارې به بې روسانو ته ورسپارل.

هغه وخت به خلکو ويل او ما به په ځينو خپرونو کې لوستل چې نن سبا کمپيوټر د ټايپ لپاره کارېږي چې ډېر دقيق او ډېر ګړندی دی، هغه و چې زه په دې لټه کې شوم چې کمپيوټر زده کړم، بيا مې په اسلام اباد کې دعربانو ورونو په مرسته يو درې مياشتنی کورس ولوست او دا له نورو څخه د کمپيوټر په برخه کې زما لومړنۍ او وروستۍ زده کړه ده. يون صيب ! کمپيوټر سره له دې چې ماشين دی يو ښوونکی هم دی، له کمپيوټر او د هغه له هر پروګرام سره ډېر بشپړ کتابونه او مرستندويه اسانتياوې وي چې د کمپيوټر او د هغه پروګرام په زده کړه کې بشپړه مرسته کوي او که هر څوک له دغو کتابونو او مرستندويه پروګرامونو څخه کار واخلي، نو استاد ته ډېره کمه اړتيا پېښېږي. ما چې هر څۀ کړي هغه مې له کتابونو او کمپيوټر څخه په خپله زده کړي، هر څوک چې کمپيوټر زده کوي، زما لارښوونه ورته دا ده چې لومړی دې ځان ته کمپيوټر واخلي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا هر پروګرام چې زده کوي د هغه له کتابونو او د کمپیوټر له مرستې څخه دې کار واخلي.

یوازې مینې دې کار ته راکاږلی یې او که استعداد دې هم په همدې برخه کې درسره ملګرتیا کړې ده؟

زما په اند هر کار له یوې غوښتنې څخه پیلېږي چې مینه، ربښتینولي او اخلاص ورسره مل شي، نو بریالیتوب یې مقدر شي، او که الله تعالی چاته غوره استعداد هم ورکړی وي نو بیا خو یې بریالیتوبونه په انتظار وي، زه له خدای پاک څخه ډېر شکر ادا کوم چې پر ما یې ډېره لورونه کړې ده، خو زما په اند که هر کار په مینه، ربښتینولي او بیا بیا هڅه ترسره شي، نو د ډېرو دنیاوي کارونو ترسره کول هېڅ ګران نه دي. دا زما تګلار ده چې زه د خپلې ټولنې د ربړو په کمولو کې خپله ونډه واخلم، له کمپیوټر او عصري تکنالوژۍ سره زما مینه نه شته، خو زما مینه د خپلو هېوادوالو له خوشحالۍ، سوکالۍ او د هېواد له ابادۍ سره ده، نو لکه څنګه چې کمپیوټر د وخت او زمونږ د ټولنې مهمه اړتیا او غوښتنه وه، نو دغې غوښتنې زه دې ته وهڅولم چې کمپیوټر پښتو کړم، او خدای پاک(ج) دې مونږ ته وس راکړي چې خپلې ټولې ستونزې اوارې کړو.

کله چې له نن نه یوه لسیزه مخکې به مې د کمپیوټر خپلو همسلکو سره دا خبره شریکوله چې کمپیوټر ته باید پښتو پروګرامونه جوړ کړو. هغوی به ویل: په امریکا کې په زرګونو خلک پر یوه پروګرام کار کوي، په ملیونونو ډالر لګوي، او تاسې یې یوازې کوئ، او په خندا به یې وویل دا ناشونې ده لکه څنګه چې ما

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخکې وویل که هر څوک په خپله غوښتنه کې رښتینی وي او په مینه کار وکړي نو ډېر ناشوني کارونه ترسره کولای شي.

تر او سه پورې دې څومره او کوم کوم پروګرامونه پښتو کړي دي؟

ما له ۱۹۸۹ کال نه راپه دېخوا د کمپیوټر د پښتو کولو هلې ځلې پیل کړي. پر ۱۹۹۳ کال مو په لومړي ځل په نړۍ کې د هغه وخت تر ټولو غوره پروګرام ورډ پرفیکټ ۱،۵ پښتو ته واړاوه او پښتو لیکل په کې تر انګرېزۍ هم ښه وشول. ځکه چې دغه پروګرام په انګرېزۍ کې په اکثره چاپندیو (پرنټرو) په بېلابېلو اندازو چاپ نه شو کولای، خو پښتو په هر چاپندي تر یو زر پاینټه پورې اپ وکړ، یانې د پښتو یو خط په یو زر اندازو کې چاپ شو او دغې یوې اندازې په اته ډوله بڼه بدلوله چې هر خط اته زره خطه شو. په دې ډول ۱۸ خطونه ۱۸۰۰۰ ډولونه راکړل. بیا مو د خدای تعالی په مرسته له څلورو کلونو خواریو وروسته وینډوز ۹۵ پښتو ته واړوله. د یادونې وړ ده چې وینډوز ۹۵ د ټولې نړۍ په سلو کې ۹۰ کمپیوټروالا کاروي او بیا مو پرله پسې وینډوز ۹۸ پښتو کړه او د خدای تعالی ډېر ډېر شکر دی چې سږ کال مو له انګرېزي وینډوز سره یو ځای وینډوز ۲ زره هم جوړه کړه، د دې مطلب دادی چې په دغه کار کې موږ له امریکایانو سره یو شان شولو. همدارنګه مو د پښتو ځینو نورو پروګرامونو لکه یونیورس او یونیورسلورډ ته هم پښتو خطونه جوړ کړي دي.

د پښتو پروګرامونو په جوړولو کې موږ له پښتو معیارونو او نړیوالو کمپیوټري معیارونو یا سټنډرډونو نه لکه ((یونیکوډ))،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په کمپیوټر کې د ژبو معیار دی کار اخیستی. همدارنګه موږ د افغان معیاري (پښتو/دري) لیکمن یا کیبورډ معیار، د پښتو تورو د جوړولو معیار او نور ورته کارونه کړي، هیله ده چې نور افغان کمپیوټر پوهان ورڅخه کار واخلي.

د خدای تعالی(ج) شکر دی اوس پښتو په هغو پروګرامونو لیکل کېږي، طرح کېږي او خپرېږي چې د نړۍ عصري ژبې لکه انګرېزي ورباندې لیکل کېږي. اوس کمپیوټر ته پښتو او انګرېزي هېڅ توپیر نه لري، هر سړی چې په پښتو پوهېږي، نو ان شاالله چې هغه ته به په کمپیوټر د پښتو لیکلو ربړه نوره نه وي او بلهدا چې پښتو په کمپیوټر کې اوس د سیمې له نورو ژبو نه ډېره مخکې ده نورې ژبې یوازې په کمپیوټر لیکل کېږي او پښتو کې ټول هغه څه کېږي چې خلکو به انګرېزي ته اختصاصول.

د څښتن تعالی په برکت اوس زموږ پروګرامونه په هېواد کې او له هېواد څخه بهر په ټوله نړۍ کې د پښتو، دري او اردو لیکلو لپاره کارېږي، چې په هر برخه کې خلک ترې کار اخیستلای شي، زموږ پښتو وینډوز سیستم له وینډوز سره سره افیس ۴،۳ افیس **۹۵**، **۹۷** او ۲۰۰۰ پروګرامونه لکه ورډ، ایکسل، پاورپواینټ، اکسیس، کورلډرا، اوټلوک ایکسپریس او داسې نور ډېر پروګرامونه پښتو ته اړوي. تر ټولو غوره خبره داده چې له مایکروسافت کمپنۍ سره موږ د عربي وینډوز ۲۰۰۰، افیس ۲۰۰۰ او انټرنټ ایکسپلورر **۵** کې ډېره مرسته کړې وه چې هغوی ډېره ستایلې او د مایکروسافت په ویبپاڼه کې له موږ څخه مننه هم شوې. دغه شان د ایران او پاکستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمپیوټر پوهانو هم زموږ کارونه ستایلي. پر ۱۹۹۰ کال د پاکستان ساینس فاونډیشن او د ملګرو ملتو د یوې پروژې له خوا په پېښور کې د کمپیوټر او د هغه د پروګرامونو په نندارتون کې موږ ته لومړۍ جایزه راکړل شوه.

تاسو چې په پښتو ژبه د کمپیوټر د پروګرامونو را اړول پیل کړل، تر تاسو د مخه بهیر یا هغه کار چې په دې برخه کې شوی څنګه ارزوئ؟

ما له ۱۹۸۹ میلادي کال څخه، چې د ځانګړي کمپیوټر (یا پرسونل کمپیوټر) لسیزه ورته وایي راپه د ښخوا د کمپیوټر د پښتو کولو هلې ځلې پیل کړي او زما یقین دی چې نورو ډېرو پښتنو به ډېرې هلې ځلې کړې وي او ډېرو نورو ته سخته اړتیا ده، خو تر ما د مخه په خپرونو کې چې د کومو هڅو یادونه شوې، هغه ډاکټر عبدالقادر ودان دی چې د ټول پښتون مجلې د ۱۹۹۰ کال په دویمه ګڼه کې ورسره مرکه شوې، د پښتو پر کمپیوټري کولو یې پیل کړی و، خو څه پیداوار یې بازار ته نه دي راویستي، ما ورته دوه درې ځله لیک استولی خو ځواب یې نه دی راکړی چې ده څه کړي دي. همدارنګه ګاما کمپنۍ په (اپریټینګ سیسټم) پروګرامونه، برېښنالیک او ویبپاڼو یا (ایمېل او ویبپېج) پروګرامونه، جالیز یا ((نیټورک اینګ)) پروګرامونه پښتو شول.

خو لکه څنګه چې ما مخکې وویل موږ ته ډېر نور کار کول په کار دي، زه هیله کوم چې زما نور پښتانه وروڼه به زموږ کارونه یو ځل

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا له سره نه کوي او پر هغو به دعوه هم نه کوي او نوي پروګرامونه به جوړ کړي. اوس موږ په ای بي ایم کمپیوټر کې په وینډوز ۹۸ او ۲ زره کې پښتو په بشپړ ډول دننه کړې او چې کومې نیمګړتیاوې لري هغه وخت پر وخت سموو زما هیله ده چې زما پښتانه هممسلکي به زموږ له کړي کار څخه کار واخلي او لاندې کارونه به وربانديې وکړي.

پښتو لوستل په کمپیوټر یانې دا چې کمپیوټر پښتو ولولي.

پښتو سکېن کول یا لیکل شوی متن له ټایپ کولو څخه پرته کمپیوټر ته ورل.

پښتو ویبپاڼې جوړول.

د ټولو پښتو پروګرامونو ترمنځ د لیکل شوي متن وړل او راوړل، یانې زموږ د پروګرامونو، ایملس، یونیورس، یونیورسل ورډ، یوني ټایپ، ګلوبل رایټر، انپېج او داسې نورو پروګرامونو ترمنځ د لیکل شوي متن وړل راوړل.

په جاوا کې پښتو لیکل

په یونېکس کې پښتو لیکل او لوستل.

همدارنګه موږ او بي بي سي میکنتاش ته هم یو څه کار کړی او نور کار ته ډېره اړتیا ده.

د خوشحالۍ زېری دادی چې زموږ د پروګرامونو په مرسته زموږ د کمپیوټر ژبې لکه ((ویژول بیسیک، او ((ویژول سي)) کې پښتو پروګرامونه په داسې اسانۍ جوړېدی شي لکه څنګه چې انګرېزي ته جوړېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ستاسو يو شعار دى ((هېڅ شى بايد وړيا ورنه کړاى شي، ځکه چې ارزښت يې کمېږي)) په تجارتي برخه کې خو ستا شعار سم دى، خو فرهنگي کار يو څه قرباني هم غواړي ما نا دا چې د ولس دهڅونې او ويښتيا لپاره بايد يو څه مالي او مانيزه قرباني هم ورکړو، تاسو تر کومه بريده قربانۍ ته حاضر يئ؟

((هېڅ شى بايد وړيا ورنه کړاى شي)) څخه زما مقصد دا نه دى چې موږ ټول عمر يوازې په گټې پسې وگرځو، بلکې مقصد مې دا دى چې موږ پر خپل ځان متکي شو، نه د نورو په مرستو، که زه خپل پروگرامونه وړيا ورکړم، نو زما په خيال زه به يې يوازې زرو پښتنو ته ورسوم او که زرو پښتنو زما پروگرامونه واخيستل نو زه به يې نورو يو مليون پښتنو ته د رسولو جوگه شم؟ د رحمان بابا څه خوندور شعر دى:

د دلبرو صدقې لره يې غواړم
هسې نه چې په دنيا پسې زهير يم

امريکا کې د ((املس)) پروگرام چې د پښتو ترڅنگ د ډېرې نورې نړيوالې ژبې په کې وې د ۱۹۹۰ کال په شاوخوا کې راوويست، چې د يوه ساده ليک ليکلو لپاره و، همدارنگه په دغو وختو کې د ((يوني ورسل ورډ)) پروگرام هم بلې امريکايي کمپنۍ راوويست، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

املس ته ورته دی. دغه د ((ډاس)) زمانه وه، خو چې کله مایکروسافت وینډوز راغله او کمپیوټرونه تېز شول نو د ډاس په پروګرامونو د کمپیوټر د کارکوونکو مینه نه ماتېده، بیا دوه درې کاله وروسته ګاما کمپنۍ د یونیورس په نوم پروګرام راوویست، چې په وینډوز ۳،۱ کې کار کوي، موږ دغه پروګرام ته هم د پښتو څو نوې لیکبڼې (فنټونه) ور جوړې کړې، همدارنګه په جرمني کې چا ورته یو څو پښتو لیکبڼې جوړې کړې دي، دغو پروګرامونو د پښتو لیکنو اړتیاوې نه شوې پوره کولای، نو موږ په دغه وخت کې ورډ پرفیکټ ۵،۱ پښتو ته واړاوه، چې څه ناڅه له وینډوز نه کم نه دی. او د هغه وخت غوښتنې یې پوره کړې. د یادونې وړ ده چې ځینو وړو کمپیوټرچیانو زموږ د پښتو ورډ پرفیکټ او په جرمني کې جوړوشویو لیکبڼو په باب وخت پر وخت د ځان ښودنې لپاره ځینو خلکو ته ویلي چې دا پروګرام موږ پښتو کړی دی.

د وینډوز په راتلو سره ټولو کمپنیو منډه پیل کړه چې داسې پروګرامونه جوړ کړي چې ټوله وینډوز په یوه او بله ژبه کار وکړي، مایکروسافت خپله وینډوز ټولو اروپايي ژبو ته واړوله او بیا یې عربي هم راوویستله او نورې هغه ژبې یې چې د بازار له مخې لږ ګټې وې په وینډوز کې ورګډې نه کړې.

د ډاس لپاره ډېر پروګرامونه جوړ شول چې د ژوند په هر اړخ کې یې مرسته کوله، خو کمپیوټر پر یو وخت یوازې یو پروګرام چلولای شو اوله یوه پروګرام څخه بل ته د کار شویو موادو وړل راوړل ډېر ګران کار و، نو وینډوز پر یوه وخت په ډېرو پروګرامونو کې کار

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړای شو او د پروګرامونو ترمنځ د شوي کار وړل راوړل اسانه شول.
نو په دغه وخت کې ګاما کمپنۍ ((یوني ټایپ)) پروګرام راوویست، دوی هڅه کوله چې ټولې هغه ژبې چې د مایکروسافت کمپنۍ پروګرامونه یې نه لیکي د دوی یوني ټایپ یې په وینډوز کې ولیکي، چې اصلي متن به په یوني ټایپ کې ټایپېده او د وینډوز په بل پرګرام کې به اچول کېده، که څه هم د دوی هڅې د ځینو اروپایي ژبو لپاره بریالۍ وې، خو په پښتو کې یې ستر کړاو دا و چې یو لین به په یوه ځل لیکل کېده، سمونه، لوېدل او کوچني کېدل به په کې نه کېدل. نو دا هغه وخت دی چې موږ ((د اسیاسافت پښتو سیستم د وینډوز ۳،۱ او وینډوز ۹۵ لپاره)) راوویست. چې وینډوز ۹۵ او دهغې یو زیات شمېر پروګرامونه یې په بشپړ ډول پښتو کړل.
د کمپیوټر پروګرامونه هم پر ډولونو وېشل شوي، دمثال په ډول ((ورډ)) د لیکلو لپاره یو پروګرام دی او (ایکسل)) د شمېر یا حساب کتاب لپاره دی. زموږ د هلو ځلو په لړ کې بنسټیز یا ((ډیټابیز)) پروګرامونه؛ خپریز یا ((ورډ پروسیسنګ)) پروګرامونه، یا چلیز. یون صیب! په نړۍ کې چې کومو ولسونو وده کړې هغه یې په دې نه ده کړې چې ګڼې یو لېوال او یا کوم بل... صیب په کې پیدا شوی، چا پروګرامونه جوړ کړي، وړیا یې ورکړي او چا ((هیله)) غوندې مجله د زړه په وینو لیکلې او بیا یې دهغې د چاپ لپاره لګښت او د نورو چارو په لټون پسې لالهانده شوی دی. که هر څوک هر چاته هر څومره شیان وړیا ورکړي بیا به هم هغه موږ نه شي.
یو شعر دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه په عمر مړېده شته نه په مال
نه په مینه څوک مړېږي نه په سوال

پر مختللیو ولسونو ګډه ملګرتیا او راکړه ورکړه کړې، دغه راکړه ورکړه د دوه اړخیز درناوي سبب شوې، یو کار یو کړی یو بل کړی، هغه یې د سوداګریزو اصلو پر بنا سره شریک کړي او سترې سترې کمپنۍ ترې جوړې شوي چې نن سبا نړۍ چلوي. تاسو به هرومرو د ((سترې لوبې)) په باره کې لوستلي وي، نن سبا هغه پنځه سوه کمپنۍ نړۍ چلوي، چې پیداوار یې د نړۍ په هر هېواد کې خرڅېږي، د امریکا مشر کلنټن یوازې خبرې کوي، خو کار د امریکا کمپنۍ کوي، چې د خپلو ځانګړو ګټو لپاره د نړۍ په ګوټ ګوټ کې ډول ډول ستونزې راولاړوي.

نو مطلب دا که چېرې موږ خپله هره لاسته راوړنه چې په ډېره قربانۍ او زیار مو لاسته راوړې وي په وړیا ډول د یوه ځل لپاره ټولنې ته وړاندې کړو، نو که دغه اړتیا موږ ته بیا بیا راپېښه شي بیا به څه کوو؟ زه دا قضاوت لوستونکو ته پرېږدم چې موږ ته څه په کار دي. د ساري په توګه زما ټول ستاسې او ځینو نورو لیکوالو سره همدا بحث وي چې یاره دا مجلې او کتابونه وړیا مه ورکوئ ځکه چې که وړیا ورکړای شي، کېدی شي بې قدره خلکو ته هم په لاس ورشي، نو هغوی یې په قدر نه پوهېږي، ځکه چې د زرو په قدر زرګر پوهېږي، خو که زرګر پیدا شي نو خدای پاک خپله ورته زر پیدا کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که موږ سوکال او خوشحال ژوند او ښېرازه هېواد غواړو، نو ټول راز مو پرځان باندې په متکي کېدو کې پټ دی، نه په وړیا وېشلو او وړیا ترلاسه کولو کې!

خپله فکر وکړئ تر څو پورې به یو څو تنه قرباني ورکوي او تاسې ته به د کارونو لپاره پیسې رالېږي، فرض کړه که هغوی پیسې راونه لېږي نو دلته به د خپرونو بهیر سقوط شي، ښه داده چې موږ د ګټې او لګښت ترمنځ یو انډول وساتو، خیر دی هغه څوک چې اقتصاد یې ډېر کمزوری وي، هغو ته دې په ټیټ قیمت وړاندې شي خو د وړیا ورکړې مخالف یم. تر کومه ځایه چې د قربانۍ خبره ده، ښه داده چې موږ زیات زیار وباسو ټولنې ته په مناسبه بیه او ښه کیفیت د ټولنې د اړتیا وړ اسانتیاوې وړاندې کړو، همدا خپله یوه نسبي قرباني ده او که موږ خپل هر څه قرباني کړو، په راتلونکي کې به مو هر څه له لاسه ورکړي وي او هېڅ به نه لرو چې ټولنې ته یې وړاندې کړو. او بل دا چې موږ خو د خلکو مرستو ودان کړي یو. زما خو اوس له وړیا ورکولو او مرستو نه دومره کرکه ده چې دغه مرستې د هېواد د ورانۍ اصلي لامل بولم وګوره روسانو او امریکایانو له موږ سره مرسته کوله او د نورې نړۍ هېوادونه هم تل مرستې کوي او راروانې دي. دا چې ټول مرستې کوي پوښتنه داده چې زموږ هېوادوال ولې وژل کېږي او هېواد مو ولې ورانېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له طالبانو سره خو دې هم څه ناخه منډې ووهلې، په افغانستان کې ستاسو کار تر کومه بریده ګټور او دی؟

لکه څنګه چې تاسو ټولو ته څرګنده ده چې زموږ ګران هېواد وران ویجاړ دی، هر څه وران شوي دي، موږ تل غوا ړو چې د هېواد په ابادۍ کې له خپلو نورو هېوادوالو سره اوږه پر اوږه خپله ونډه ولرو، کمپیوټر چې د هېواد په ابادۍ کې څه مرسته کولای شي له هغې مو چارواکي خبر کړي او تر خپله وسه مو هڅه کړې چې هغوی ته داسې مشوره ورکړو چې د هېواد په ګټه وي، اوس د هېواد په زیات شمېر ادارو کې زموږ پروګرامونه کارېږي.

کمپیوټر، برېښنالیک یا ایمیل او انټرنټ زموږ له وران هېواد سره ډېره مرسته کولای شي، خو دا هله چې د کارولو لپاره یې کارکوونکي وروزل شي او هغوی ته دنده وروسپارل شي. پر ۱۹۹۷م کال موږ د مخابراتو وزارت ته یوه پروژه وړاندې کړه چې د هېواد لوی ښارونه د برېښنالیک د شبکې په واسطه له نړۍ سره وتړو، تر ځلور کلنو خبرو اترو وروسته د مخابراتو وزارت زموږ پروژه د وزیرانو شورا ته واستوله او په هغه شورا کې ځینو چارواکو هغه ناروا وګڼله همدارنګه موږ غوښتل چې هېواد ته د انټرنټ له لارې ټلیفون راولو په دغه کار کې هم موږ ته اجازه رانه کړای شوه.

دغه راز موږ په کابل کې خپل دفتر جوړ کړ، خو بیا به هم ډېر زیات کسان پېښور ته راتلل نور خو پرېږده کمپیوټرونه به یې په پېښور

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې زموږ له دفتر څخه اخیستل؛ بل دا چې په کابل کې له خپل دفتر سره زموږ د اړیکو ټینګولو ستونزې وې، همدارنګه چارواکو زموږ پروژې ونه منلې، له همدې کبله موږ دغه دفتر ساتل غوره ونه ګڼل او بند مو کړ موږ په دغه چلند ډېر خپه یو . له هېوادوالو او چارواکو نه داهیله کوو چې په هېواد کې دننه کاروبار ته د ودې ورکولو لپاره له هغو شخصي ادارو سره چې په هېواد کې کار کوي همکاري وکړي.

سره له دې چې اکثره پښتنانه ستاسو کار ته په درنه سترګه ګوري او په غیاب کې مو ډېره ستاینه کوي، خو ځینې کسان وایي: ((یاره لېوال صیب ټول شیان په خپل نامه پورې تړي، تر ده وړاندې هم ډېرو خلکو پروګرامونه جوړ کړي خو دومره شهرت خوښي نه دي)) تاسو په دې باب څه وایئ؟

لومړی خو دا چې د ځینو نورو په شان موږ هم څه ډېره غټه توره نه ده کړې، زه په ډېره خواشینۍ سره دا وایم زموږ کارونه چې زموږ ولس ته ستر برېښي، په دې هم زه خپه یم، ځکه ولې دوی ته دا واړه کاروه دومره ستر دي، خلک له ستورو سره خبرې کوي، موږ لا په ځمکه سره نه جوړېږو ، یو بل نه شو زغملی، روا او ناروا مو لا نه دي پېژندلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما د خپل ځان ستاينه نه ده کړې، خو يو څه به مې کړې وي چې خلک مې پېژني، په کتوه کې که څه نه وي په ځمځۍ کې څه نه راپورته کېږي ! دومره ستونزمن کار چې زه کوم که نور ترې خبر شي نو بيا به پوه شي چې دا هر څه په وړيا ډول نه رامنځته کېږي، همدې ميني او زيات کار زه يو ځای او بل ځای ښه او بد ياد کړی يم. په حقيقت کې زما د شهرت وسيله زما خپل کار دی او بس، خوشال بابا څه ښه فرمايي:

عشقه ته تر اورنګزېب پاچا بهتر يې
چې خوشال دې مشهور کړ په عالم

تر ما دمخه چې چا څومره کار کړی هغه به د هغو په نامه پورې تړلی وي. څوک د چا کار نه هېرولای او نه غلا کولای شي. زه ټولو هغو کسانو ته چې تر ما يې دمخه کار کړی هم په درنه سترګه ګورم او اوس چې څوک کار کوي هغو ته هم په درنه سترګه ګورم او هيله لرم چې نور به ترما ډېر څه وکړي خو ما او نورو کې توپير دادی: زه چې څه کوم هغه په رښتينولۍ، مينه او بيا بيا هڅه کوم او کوم ملګري چې ګيله من دي د هغوی مثال د هغو زرکو دی چې سر په واورو ومنډي او وايي چې زه نړۍ نه وينم نو نړۍ ما هم نه ويني، له ګيلو نه څه نه جوړېږي، ما مخکې تاسو ته وويل چې نور د څه کار ترسره کولو په کار دي هغه بايد وکړو.

او بله دا چې که دغو ګيله منو څه کړي وي او په هغو يې موږ او ولس نه يو خبر کړي، نو زه دوی بخيلان بولم چې يوازې د ځان لپاره يې کار کړی دی خو زه د ځان لپاره نه، بلکې د ټولنې لپاره کار کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو بل انتقاد چې پر تاسو کېږي البته د پردې تر شا ((هغه دا دی: ځينې کسان وايي چې لېوال صيب تجارتي اخلاق يا چلند د هغه پر فرهنګي هغو ډېر زورور ښکاري)) مانا دا چې لېوال له آره يو ګټيالی شخص دی نه فرهنګيالی، تاسو په دې باب څه وايئ؟

ځينې کسان منفي نظر لري، د هر څيز د منفي اړخونو څېړنه يې خوښه وي، له خبرې خبره پيدا کوي، ځينې کسان چې په اصطلاح د فرهنګپالنې لاپې شاپې وهي، را دې شي او خپل کړی کار دې له موږ سره د انصاف له مخې پرتله کړي. موږ لاپې نه وهو خو کار کوو، د فرهنګپالنې او ګټې خبره موږ په دې ډول ارزوو چې کار کول خپله د فرهنګپالنې په مانا دی، او بل دا چې موږ کوم کار کوو هغه ته د ټولنې اړتياوي، د اړتياوو د پوره کولو او د اسانتياوو په رامنځته کولو سره د مشکلاتو له منځه وړل غواړو.

موږ تخنيکپوهنه مجله خپروو؛ په کتابي او کمپيوټري ډول د پښتو زده کړې مواد برابروو، همدارنګه پښتو ته مو د چاپي چارو ډېرې اسانتياوې برابرې کړې او برابروو يې. زموږ پروګرامونو چې پښتو ته د چاپ او خپرونې کومې اسانتياوې اوس برابرې کړې او د نن اکثره معتبره پښتو خپرونې ترې ګټه اخلي ايا دا فرهنګپالنه او د فرهنګي بهير د ودې ګړندي کول نه دي؟ که ځينې خلک داسې فکر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي چې خپل ټول وسایل په څو ورځو کې پر فرهنګ ولګوو نو بیا به فرهنګپال شم نه ګڼیالی، نو دا خو ځکه امکان نه لري چې هر څه به همدلته سقوط شي. بیا هم زه قضاوت درنو لوستونکو ته پرېږدم.

دا نیوکې چې ما یې یادونه وکړه دا خو به غالباً تر تاسو نه وې رارسېدلې خو اوس دا راته ووایه چې د پښتنو او ناپښتنو له خوا د دومره زیاتو خدمتونو او هڅو له امله کله ستایل شوی هم یې او که نه؟

زه پر خپله مسلمانۍ، پښتو، پښتونولۍ او د خپلو خلکو پر کارنامو ویاړم چې تل یې دنړۍ تولو برابره ساتلې ده، تاریخ لیکلي چې سکندر له یونان نه راپاڅېده، چنګېز له منګولیا راولاړ شو، انګرېز له لندنه راپاڅېده او بیا لنډ روس ته ګوره چې:

لا تراوسه یې ماغزه په قرار نه دي
چاچې ماسره وهلی سر په ڼنګ دی

دوی ټولو غوښتل چې د نړۍ انډول خراب کړي او پر کمزورو هېوادونو خپته واچوي همدا زموږ باتوران وو چې مات یې کړل او د کش شوي ربړ په شان بېرته پر خپل خپل ځای کېناستل، نو یون صیب! ته دا وایه چې د چا به زړه نه غواړي چې د داسې یوې غیرتي او مېړنۍ ټولنې خواخوږی او خدمتګار نه وي. سره له دې چې زموږ هېوادوال له ډېرو ستونزو ځخه سترې او ستومانه دي، بیا هم زه له دوی څخه ډېر زیات خوښ یم، ماته یې ډېر څه راکړي او راکوي یې، ډېر مې ستایي او زه له ټولو څخه د زړه له کومې مننه کوم. زما یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارمـان دی چې زه دوی ټـول سـوکاله او خوشـحاله وویـنم دوی چې خوشحاله وي نو موږ به خوشحاله یو موږ ته دهېواد پوهنتون، او داسې نورو غیردولتي ادارو او اشخاصو ډېر ستاینلیکونه رالېږلي چې د قدر وړ دي، د هېوادوالو ټولو خپرونو زموږ سره ډېره همکاي کړې او کوي یې چې د مننې وړ دي.

د ناپېښتنو په حساب په غټو کمپنیو کې د مایکروسافټ کمپنۍ، د اډوب کمنپۍ، د ملګرو ملتو دمعیارونو ادارې (ای اس او) یوني کـوډ او داسـې نـورو ادارو زمـوږ کارونـه سـتایلي. همدارنګـه پـه ګاونډیو هېوادو کې د پاکستان ساینس فاونډیشن موږ ته پر ۱۹۹۹ کـال جـایزه راکـړه، پـر انټرنـټ ډېـرو هېوادوالـو او بهرنیـانو زمـوږ ستاینه کړې چې د ایران ټایم ویبپاڼه هم په کې شامله ده.

زه خو چې کله تاسو ګورم هر وخت د کمپیوټر مخې تـه ناسـت یـې هغـه د چـا خبـره ((نـږدې دی چـې پـه کمپیوټر کې ننوزې)) دا راتـه وو ایـه چې پـه شـپه او ورځ کې څو ساعته کار کوې؟

زه د کال ټولې ورځې کار کوم له خوب نه پرته ټول ساعتونه د خپل کار، خپل ژوند او د هېواد د ډېرو ستونزو د حل په لټه کې یم. زما د بریالیتوب راز هم دا ډېر کار او زغم دی چې د ناپیلون دغه نکل یې ډېـر ښـه تمثیلـوي: د نـاپیلون د شـان او شـوکت پـه زمانـه کـې دده دماشومتوب د وخت یو ملګری چې پر ده باندې په ورکوټوالي کې زورور و په ډېره حیرانتیا له ده څخه پوښتنه وکړه چې زه خو تـا پېـژنم

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې نه زما په شان زورور او نه له ما نه هوښيار وې، خو نن دې نه پرېږدم چې دا راز راته ونه وايې چې څنګه ناپيلون شوې؟
وايي چې ناپيلون ورته ويل: پرېږده دا ستا د وسې کار نه دی! تر ډېر ټينګار نه وروسته ناپيلون وويل چې خوله پرانيزه، خپله ګوته يې د هغه په خوله کې ورکړه او هغه ته يې ويل چې خپله ګوته د ده په خوله کې کېږدي، بيا يې غږ وکړ چې په غاښ يې کړه، ناپيلون د ملګري او ملګري د هغه پر ګوتې باندې زور راوړ، خو له څو شېبو وروسته يې ملګري وويل، پرېږده، پرېږده! د ناپيلون ګوته يې پرېښوده، خو ناپيلون لا هغه شان ګوته نيولې وه او نور زور يې ورکاوه، کله چې هغه ډېرې چغې ووهلې نو يې پرېښود، ورته يې وويل چې پوه شوې؟ ويې نه!
ورته يې وويل چې زما ګوتې هم ستا د ګوتې په شان درد کاوه، خو تا څو شېبو درد ته غاړه کېښنبوده او زما ګوته دې پرېښوده، دغه زما د برياليتوب راز دی.
وايي:

بې زحمته راحت نه شته زما وروره
که راحت غواړې زحمت در لره بويه

دومره ذهني بوختيا دې روغتيا ته زيان نه رسوي؟

زما په اند روغتيا هله خرابېږي، چې کله انسان قناعت ونه کړي، د خدای پاک پر ورکړل شويو نعمتونو چې ژوند، روغه سته، شتمني او نور وسايل دي قناعت ونه کړي، نېستۍ، رنځورۍ او ربړو ته يې له صبر سره سره دهغو د ښه کولو په لار کې همت او غيرت ونه کړي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو بیا ناروغ خو پرېږده روغه ستړه هم ناروغه شي، او ل دا چې خدای پاک انسان د ښېګڼې او عباداتو لپاره پیدا کړی دی، نو هر څوک چې قانع او هڅاند وي هومره د هغه روغتیا هم ښه وي. زه چې کله کار ونه کړم نو بیا ورو ورو راته احساسېږي چې د لټۍ خواته روان یم او دردونو ته مې خیال شي.

څومره کسان دې تر او سه پوې روزلي او په راتلونکي کې د کوم روزنیز مرکز د جوړولو نیت لرې او که نه؟ او که لرې یې دا به څنګه او چېرته وي؟

زه خپله پر زده کړه، څېړنه او جوړونه دومره بوخت یم چې ځان د ښوولو جوګه نه بولم، که ژوند و او خدای پاک راسره مل و او د هېواد پوهنتونونو د کمپیوټر د زده کړې په څانګه کې څه ګامونه پورته کړل، او چاروا کو راسره همکاري وکړه نو په هېواد کې به د کمپیوټر د پروګرامونو د جوړولو یوه داسې اداره جوړوم چې نه یوازې د هېواد کمپیوټري ستونزې حل کړي، بلکې له نورې نړۍ سره مرسته او کاروبار هم وکړو.

خو په بنسټیز ډول زه دې څلورو کارونو ته د سوداګریزې بڼې ورکولو کلک مخالف یم. لومړی مذهب، دویم مشرتوب او حکومت، دریم زده کړه او څلورم روغتیاپالنه او رنځپوهنه. باید ټولنه او حکومت دغو څلورو مسلکوالو ته د ژوند ټولې اسانتیاوې برابرې کړي، چې دوی د خپلې خېټې او کورنۍ د خړوب لپاره د نورو ژوند ته خطر نه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم موږ د روزنې مرکز نه لرو ، خو چې څوک هم زموږ پروګرامونه زده کوي هغوی ته یې په خپل دفتر کې وړیا ورښیو او تراوسه موږ په دغه طریقه په لسګونو کسان روزلي چې اوس په دولتي او غیردولتي ادارو کې کار کوي.

اوس پر کومو نوښتګرو هڅو بوخت یې یانې کوم نوي پروګرامونه دې ترلاس لاندې دي؟

اوس پر دې لګیا یم چې کمپیوټر ښنګه کره او سمه پښتو ولیکي، نو د دې لپاره پښتو کمپیوټري قاموس جوړول په کار دي، دا قاموس اوس زموږ تر کار لاندې دی، د دغه قاموس د جوړونې طریقه داده چې موږ اوس ټول پښتو قاموسونه چې تر اوسه په پښتو کې شته هغه کمپیوټر ته وراچوو او بیا هغه د پښتنو د شپږو غټو لهجو په پښتو پوهانو ګورو چې د هغه کره پښتو ټکي په صحیح املا کمپیوټري قاموس کې ځای پر ځای شي.

همدارنګه لاندې کارونو باندې کار کوم:

د کمپیوټر په واسطه پښتو لوستل، دلوست کمپیوټري پروګرام؛ پښتو سکېن کول یا لیکل شوي متن له ټایپ کولو څخه پرته کمپیوټر ته ورل، پښتو ویباني جوړول؛ د ټولو پښتو پروګرامونو ترمنځ د لیکل شوي متن وړل او راوړل؛ په جاوا کې پښتو لیکل؛ په یونیکس کې پښتو لیکل او لوستل؛ همدارنګه د یو دوه کتابونو پر لیکلو او د کمپیوټري اصطلاحاتو پر ډیکشنرۍ اخته یم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څو ځله دې ليکوالو ته په ډېر ټينګار سره ويلي چې کمپيوټر زده کړي، دا د وخت غوښتنه ده، ستاسو په نظر که هر پښتون ليکوال کمپيوټر زده کړي، د ليکوال په کار کې به څومره اسانتياوې راشي او پښتو ژبې ته به يې ګټه څومره وي؟

زما په خيال په دې يوه لسيزه کې کمپيوټر په خاص ډول پښتو کمپيوټر د پښتو اثارو چاپ ته سرعت ورکړ. پخوا به که يو اثر چاپېده نو مخکې تر مخکې به يوه خطاط ته سپارل کېده. مياشتې مياشتې به پرې اوښتې او تر ډېر شواخون وروسته به لوستونکو ته رسېده، خو اوس په اوونۍ کې د يو څو تازه کتابونو او مجلو د چاپ شاهدان يو، نن سبا د کتابونو د چاپ بازار ګرم دی او د فرهنګي ارزښتونو تر څنګ د غه کتابونه ليکوالو ته اقتصادي ارزښت هم لري، مانا دا چې په يوه ژبه کې څومره ډېر اثار خپاره شي دومره لوستونکي هم پيدا کوي.

هرې ژبې چې ډېر لوستونکي پيدا کړل دا سې يې وبوله چې دغه ژبه د اوج خوا ته روانه ده. همدارنګه د ژبې پرمختيا د ليکوال لپاره اقتصادي پرمختيا ده، ښه ليکنه ښه اقتصادي ګټه هم لاسته راوړي شي، همدارنګه د ليکنو اقتصادي بازار چې څومره ګرم وي هومره د ليکنو معنوي ځلا هم لوړېږي او دغه شان يو شهکار بل ته لار پرانيزي، يوه ژبه او دهغې ژبې ادب په همدې ډول افاقي حيثيت پيدا کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که پښتو ژبه له دوو لسیزو مخکې وختونو سره پرتله کړو یو کیفي بدلون په کې راغلی دی، دا بدلون که له یوې خوا د لیکوالو په هنري او تخلیقي لوړتیا پورې تړو، له بله پلوه د کمپیوټر او چاپ له تخنیکي اسانتیاوو څخه هم انکار نه شو کولای، په عاجزۍ به درته ووایم چې د کمپیوټر په برخه کې همدا زموږ پښتو پروګرامونو او هلو ځلو دومره داسې کسان دې ته هڅولي چې کتابونه لیکل ورته اسان کار ښکاري او بل داسې کسان مو روزلي چې د پښتو لیکنو په کمپوزولو کې ډېر ماهر دي. زموږ له کمپوزرانو څخه نن یو شمېر لیکوال دي چې د قلم زور یې د کمپیوټر په ملګرتیا ورته ډېرې دروازې پرانیستي او نن سبا یو کس او یو کمپیوټر پوره یوه مجله چې پخوا په کې د لسګونو کسانو اړتیا وه په یوازې ځان راوباسي.

له تخنیکي او طباعتي پلوه اوس پښتو ژبه د نړۍ له نورو یادو ژبو سره سیالي کولای شي؟

په تخنیکي چارو کې اوس پښتو له انګرېزۍ سره خوا په خوا تللای شي، ځکه چې اوس په امریکا کې هم خلک د انګرېزي لیکنو لپاره دغه وینډوز **۹۵**، وینډوز **۹۸**، وینډوز **۲** زره او د وینډوز پروګرامونه کاروي او دلته هم کارېږي. همدارنګه په طباعت او طراحۍ کې ((کورلډرا)) په ټوله نړۍ کې کارول کېږي چې اوس پښتو هم د انګرېزي په څېر په کې کارېدی شي، زموږ پښتو شوي پروګرامونه نن سبا د دولتي او شخصي ادارو او عامو هېوادوالو هره کمپیوټري اړتیا پوره کوي او هغوی ترې کار اخیستلای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه څنګه چې ماته معلومه ده تاسې بهر ته ډېر ځله تللي یاست او بیا هم تللای شئ او هم هلته پاتې کېدو امکانات درته ډېر زیات دي، ولې مو دا ځای غوره کړی دی؟

دلته زما د پاتې کېدو اصلي وجه داده چې د درېیمې نړۍ خلکو او په ځانګړې ډول زموږ له هېوادوالو سره دا مفکوره ده چې موږ د پرمختللو هېوادونو د اوسېدونکو په څېر کار نه شو کولای، دهغو په شان وسیلې زموږ سره نه شته، خو له کومې ورځې چې زه پر ښو او بدو پوهېدلی یم، د دوی له دغې مفکورې څخه خپه یم او په دې هڅه کې یم، هغه کارونه وکړم چې دوی یې ناشوني بولي. نو د کمپیوټر پروګرامونه پښتو ته اړول هم ددغې لړۍ یوه کړۍ ده. که موږ کار وکړو له هغو خلکو څخه موږ ډېر تکړه او غښتلي یو، په دې کې شک نه شته چې ډېر پرمختللي هېوادونه ښې زرخېزه ځمکې او ښه اقلیم لري چې دوی په خېټه ماړه ساتي.

او د نورو اسانتیاوو د برابرولو لپاره هڅې کوي. زموږ هېواد هم یو ښه زراعتي هېواد دی، خو که موږ د نورو د ملامتولو پرځای متې راونغښتې او د جګړو، تربګنیو پرځای مو کار وکړ او د یو بل د پرځولو پرځای مو له یو بل سره مرسته وکړه، نو د نورې نړۍ په څېر که موږ کار وکړو له هغو خلکو څخه موږ ډېر تکړه او غښتلي یو، تر دوی به ډېر پرمختګ وکړو او ټول به خوشحاله او سوکاله شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو د یو افغان کمپیوټر پوه په توګه د تخنیکي پرمختګونو له پلوه د پښتو ژبې او پښتنو راتلونکې څنګه ارزوئ؟

پښتو ژبه به هله د نړۍ له نورو ژبو سره سیالي کوي چې پښتانه سیالۍ ته چمتو او له دغو ستونزو څخه فارغ شي چې اوس زموږ په هېواد کې روانې دي. پښتو تر هغه پرمختګ نه شي کولای چې پښتانه مخکې شوي نه وي، پښتانه او پښتو باید یوشان پرمختګ وکړي، اوس ربړه داده چې ځینو پښتنو دومره پرمختګ وکړ چې له پښتو څخه ووتل او په ځینو خپرونو کې پښتو دومره پرمختګ وکړ چې پښتانه پرې نه پوهېږي.

خو بیا هم اوس پښتو کال پر کال د پرمختللو ژبو پړاو ته ځان نږدې کوي، خو پښتنو ته د پښتو لیکنو پر کیفیت ډېر ټینګار په کار دی، په پښتو کې علمي او مذهبي لیکنې ډېرول او ښه کول د وخت اړتیا ده، مطلب دا چې پښتو دحکومت، سوداګرۍ او د علم ژبه کول په کار دي. پښتو اوس یوازې زموږ د پښتو ادب غیرتمندو په خپلو بښانه خواریو راټینګه کړې ده، نورو تخنیکي او علمي کارونو په کې چنداني پرمختګ نه دی کړی.

د پښتو ژبې د پرمختګ لپاره د تخنیکي چارو د ماهرینو او لیکوالو ګډو هڅو او هلو ځلو ته اړتیا شته او که نه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي چې (کوم کار په سلا وي هغه بې بلا وي)، د ژوند په هر يو ډګر کې ګډ کار ته اړتيا شته، په ګډه کار کولو کې برکت وي، په ګډ کار کې زده کړه هم کېږي، وخت هم نه ضايع کېږي او سرچينې هم نه خرابېږي. زه خو چې هر وړوکی او لوی کار کوم، په هغه کې لومړی له هغه چا څخه مشوره اخلم چې په هغه کې ډېره ښه پوهه لري او بيا له هغو کسانو سره خپله مفکوره شريکوم چې څه پروګرام ورته جوړوم يا څه کار ورته کوم.

د مثال په ډول کمپيوټر ته د پښتو تورو اچولو نه مخکې ما له هر پښتو پوه او ليکوال سره مشوره کړې. همدارنګه اوس موږ د ماشومانو لپاره د پښتو زده کړې يو پروګرام جوړوو چې پر يو يو ټکي يې ما له پوهانو څخه مشوره اخيستې او بيا مې کار کړی چې يو پړاو يې جوړ شي پر خپلو ماشومانو يې په بشپړ ډول څو څو ځله ازمويم.

خدای پاک دې هغه ورځ راولي چې زموږ چارواکي هم دغه چلند خپل کړي او کله چې يو کار کوي، په هغه کې د خپل ولس له پوهانو او بيا خپله له ولس څخه مشوره وغواړي او هر کار په خپل سر ونه کړي، که نه نو د دوی وړه تېروتنه به د مليونونو وګړو ژوند ته ګواښ وي، او دوی به خپله هم په کې راګير وي.

هيله لرم يوه لويه او کوچنۍ هيله دې هم بيان کړې؟

زما هيله او غوښتنه له خپلو هېوادوالو او د درېيمې نړۍ له خلکو نه دا ده چې دا مفکوره له خپلو مغزو نه وباسي چې موږ له

(c) ketabton.com: The Digital Library

چانه کم یو او د بل چا په شان کارونه نه شو کولای، زه وینم چې دوی له نورو څخه ډېر تکړه دي خو که لږ زیار وباسي، نو ډېر برې به ترلاسه کړي، زه دوی ته دا هم په ډاګه وایم چې استعمار ګر له بېلابېلو لارو هڅه کوي چې تاسې داسې وپوهوي چې ګواکې تاسې څه نه شئ کولای !

له خپلو سیاسي ورونو څخه په ځانګړي ډول د خدای(ج) لپاره هیله کوم چې کله قدرت ته ورسېږي، له ټولواکۍ څخه دې لاس واخلي، نن سبا په نړۍ کې هر یو مسلک ډېر زیات اختصاصي شوی او هر سړی هر څه نه شي کولای، پر خپلو خلکو دې اعتماد وکړي، څه دې خپله وکړي او څه دې نورو ته پرېږدي او چې کوم کار خپله نه شي کولی هغه دې ضرور نورو ته پرېږدي. دولتي انحصارات دې پایته ورسوي، خپلو خلکو ته دې پر بهرنیو کمپنیو ترجیح ورکړي، حکومت او سیاست دې یوازې لارښوونې، څارنې یا کنټرول او ساتنې ته متوجه کړي.

د صنعت، سوداګرۍ، تجارت او نورو اسانتیاوو برابرول دې دې خلکو ته پرېږدي او د حکومت د چلښت لپاره دې مالیه زیاته کړي، حکومت دې خپله تجارت نه کوي، څوک یې چې ښه او بد مخالفت کوي، هغه دې نه ځوروي، هر مخالف دښمن نه وي، نو هله به دوی او نورو هېوادوالو ته په هېواد کې د سولییز ژوند لار برابره شي. خدای دې هغه ورځ راولي چې ټول هېوادوال د ورونو په شان یو له بل سره ((تېر په هېر)) معامله کړي او په راتلونکي کې ټول د نېکو کارونو ژمنه وکړي، زما هیله همدا ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ژبې د غوړېدو په تحریک کې باید منفي او افراطي ذهنیتونه ځای ونه لري

ښاغلی عبدالوکیل شینواری د هېواد یو ځوان، تکړه او پیاوړی لیکوال

دی. په لنډه کیسه او نورو ټولنیزو، سیاسي، پوهنیزو او تحلیلي لیکنو کې لوی لاس لري، تراوسه یې په ګڼو خپرونو کې یو شمېر په زړه پورې لنډې کیسې او نورې پوهنیزې او څېړنیزې لیکنې خپرې شوې دي. سربېره پر دې یې یو شمېر فرهنګي خدمتونه هم ترسره کړي دي، دا مرکه یې د هیلې مجلې د ۱۳۷۹ل کال په څلورمه ګڼه کې شوې ده، چې ستاسو پام ورته را اړوو:

خپل ځان او د خپل فرهنګي ژوند څومره والی او څرنګوالی راته په لنډه توګه راوپېژنئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ډېر خام عمر نه مې له ادب سره په زړه کې د مینې ګلان راټوکېدلي او لکه د هېواد د ډېرو نورو لیکوالو په څېر زما ادبي خوځون هم پر شعر پیل شوی دی. په څلورم ټولګي کې وم چې شعر مې ولیکه دا چې څنګه شعر و، ښه مې په یاد کې نه دي پاتې خو ډېره کلیوالي بڼه یې درلوده، دویم شعر مې پسرلی نومېده، پر دغه وخت په شپږم ټولګي کې وم. خدای بښلي سید محمد طاهر بینا ډېرې کمونې او سمونې په کې راوستې. دا زما لومړنی شعر و چې په ننګرهار ورځپاڼه کې خپور شو. وروسته مې د شعرونو ترڅنګ د ادبي ټوټو پر کښلو هم لاس پورې کړ، چې زیاتې یې په ننګرهار ورځپاڼه او مجله کې خپرې شوې دي، پر ۱۳۵۷ل کال کې مې لومړنی لنډ داستان د: ((هغه ورځ و)) تر سرلیک لاندې وکښنه چې سملاسي په انیس ورځپاڼه کې خپور شو. که رښتیا وو ایم داستان ته نه پاتې کېده، خو دا چې د وخت حاکمې سلطې پر مزاج برابر و او څه به زما د هڅونې موخه هم په کې مله وه راته خپور یې کړ.

د شعرونو، ادبي ټوټو او داستانونو ترڅنګ مې وروسته د ډرامو لیکلو ته مخه شوه، که رښتیا راباندې وایې، زما له ډرامې او تمثیل نړۍ سره لېونۍ مینه وه، لا ډېر کوچنی وم، چې د راډیو افغانستان پرله پسې راډیویي ډرامې مې یوه هم نه قضا کوله او له اورېدو نه مې ډېر خوند اخیسته. پر ۱۳۵۸ل کال مې د لومړي ځل لپاره راډیویي پرله پسې ډرامه ((د غچ اور)) ولیکه، پر دغه وخت په لسم ټولګي کې پر زده کړو بوخت وم. دا ډرامه ډېر ژر له دغې راډیو څخه خپره شوه، تر دې وروسته مې پر بل کال بل نکل ((هغه څنګه لېونی شو)) هم خپور شو. د ښوونځي د زده کړو په بهیر کې مې د ښوونځي زده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوونکو ته ځيني ستېج ډرامې ليکلې، په خپله مې هم د لوبغاړي په توګه په کې برخه اخيسته.

د ډرامو تر ليکلو وروسته ورو، ورو له شعره لرې کېدم او داسې يو وخت راورسېد چې ما نوره له شعر ليکلو سره بېخي مخه ښه وکړه، ما نه يوازې د ډرامو پر ليکلو ګوتې پورې کړې، بلکې د ډرامې په باب مې ليکل او لوستل هم پيل کړل.

پر ۱۳۶۲ل کال د پنځو کلونو لپاره د لوړو زده کړو په موخه (بېلا روسيې) جمهوريت ته لاړم، په دغه موده کې ما هېڅ ونه ليکل خو کله چې راوګرځېدم بېرته مې ادبي هستونې وکړې، تر دې وروسته مې د ليکنې تر څنګ ژباړه هم پيل کړه، خو له بده مرغه زما د ژباړې تر ادبي برخې نورې متفرقې ژباړې درنې دي او زه پر دې کار ډېر پښېمانه يم.

په دغو کلونو کې مې سينما ته هم مخه شوه او څه ليکنې مې د سينما د هنر په هکله هم وليکلې، سره له دې چې ما د سينما او ډرامې له هنر سره خورا کمه بلدتيا لرله او په دې برخه کې مې هېڅ ډول زده کړه نه وه کړې، خو دا چې د پښتني هنر دا برخه خورا ډېره کمزورې وه، د يو رسالت له مخې مې دا کار وکړ، په دغو کلونو کې مې يوه نيمه تمثيلي ډرامه هم وليکله چې د راډيو تلويزيون له لارې خپرې شوې دي.

پر ۱۳۷۱ل کال مې يوې ډرامې (څوکۍ) د افغانستان د هنرمندانو د اتحاديې له خوا نقدي جايزه واخيسته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې په افغانستان کې وم، د ادبي هستونو زیاته برخه مې ژباړې او د ډرامې په باب لیکنو جوړوله، خو پر ۱۹۹۳م کال کله چې پېښور ته راکډه شوم تړوله مخه مې لنډو کیسو ته شوه، خو بیا مې هم ډېرې کیسې ونه لیکلې، خو هغه څه چې مې ولیکل، زما له پخوانیو کیسو سره یې ډېر توپیر درلود، دا چې دا کیسې مې د کیسو پر معیار سره برابرې دي که نه؟ پرې نه غږېږم، خو یوه خبره چې باید ویې کړم په دې لار کې ماته ډېر نږدې دوستان ګران هېوادمل صاحب، کاروان صاحب، اسدجان غضنفر، نثار، سالک، عابد... او نور زما ډېر هڅوونکي دي، د دوی ډاډ زما د کیسه لیکنې په روزنه او هڅونه کې لوی ځای لري.

له بده مرغه چې زه د خپل تخلیق او ژباړې هېڅ جونګ نه لرم او دا هر څه خواره واره دي، خدای تعالی(ج) دې بری راکړي، چې که نور نه وي د خپلو کیسو یو جونګ خو په خیر خپور کړم.

د چاپېریال بدلون د یو لیکوال پر هنري زېږونو څه اغېز لري او تاسې خپل مثال هم وړاندې کړئ؟

څرګنده خبره ده چې د چاپېریال بدلون د یوه لیکوال پر هنري زېږونو خورا اغېزناک دی. په نوي چاپېریال کې لیکوال نوی انسان، د هغه غوښتنې، هیلې او ... ویني او له نورو اقتصادي، ټولنیزو او کلتوري اړیکو سره اشنا کېږي او طبیعي ده چې په نوي چاپېریال کې به د هغه تخلیق ارو مرو له دغو مناسباتو نه اغېزمن وي، خو یوه خبره چې روښانه او د لیکوال د برې رمز دی، په نوي چاپېریال کې د هغه د خپل وطن د انساني ارمانونو انځور دی. زما په اند که مورږ یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بل هېواد ليکوال وغواړي په دې چاپېريال کې د پردي انسان په انځورونه يې د خپلې ټولنې انسان هېر کړي، اثر به يې ډېر بې خونده پنځولی وي نن د نړۍ ډېر شاهکارونه شته چې ليکوالو يې په پردېسۍ کې ليکلي دي، خو کيسې يې د خپل وطن او خپلو انسانانو دي.

له ښه مرغه زموږ ځيني پردېس ليکوال په دغه برخه کې ډېر بريالي دي ښه بېلګه يې د شپون صاحب ګټيالی نومې ناول دی. پردېسۍ زما پر هستونو هم خپل اغېز ښندلی درې څلور کيسې مې د پردېسۍ د چاپېريال کيسې دي. له بده مرغه د پردېسۍ په دغه ټوله موده کې مې يوازې همدومره وليکلای شول.

تاسو خو د نړۍ په يو شمېر هېوادونو کې وګرځېدلئ، په ټوليزډول د نړۍ په ادبي بهير کې کوم مسايل زيات مطرح دي؟

سره له دې چې اوسنۍ صنعتي نړۍ د خپل پرمختګ لوړو پوړيو ته رسېدلې او دغه پرمختګ د هرې ورځې په تېرېدو سره چټکېږي، خو دغو پرمختګونو ډېرې ستونزې هم رامنځته کړي، د چاپېريال ککړتيا، د ذروي وسلو مسابقې، ماشيني ژوند، کلتوري انحطاط او نوره... دغه نړۍ له جدي ګواښ سره مخامخ کړې ده. د صنعتي نړۍ د ننني آثارو ګڼ موضوعات همدغه ستونزې جوړوي. نننې صنعتي پرمختګونه نه يوازې د آثارو پر مضمون خورا اغېزناک دي، بلکې تر ډېره يې د آثارو کلاسيکو بڼو ته هم بدلون ورکړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینې وخت ځینې ادبي پنځونې د خوشحالۍ او غم د اوج له کبله را ټوکېږي تاسو دا مسئله څنګه ارزوئ؟

خوښي او غم، عواطف او احساسات زېږوي، چې د یوه هنري اثر د هستونې د خوځون اصلي محرک دی او د هرې خوشحالۍ او غم تر شا بیا ځانګړې پېښې او شېبې پټې وي. د نړۍ زیات ادبي شاهکارونه د ځانګړو تاریخي پېښو محصول دي، ښه بېلګه یې د الکسي تولستوي ((سوله او جګړه)) ده چې له ناپلیون سره د روسانو د (۱۸۱۲-۱۸۱۴) کلونو د جګړې نادودې بیانوي او یا هم د ارنسټ همینګوی (له ټوپک سره مخه ښه) چې د لومړۍ نړیوالې جګړې د بدمرغیو انځور کاږي.

زموږ په آثار هم زموږ د کورنۍ جګړې د بدمرغیو انځورونه دي، خو خدای تعالی(ج) دې وکړي چې زموږ لیکوال زموږ د کړېدلي ولس د خوښۍ او هوساینې د شېبو انځورونه هم په خپلو تخلیقاتو کې وکاږي.

موږ بهر ته ستاسو تر تګ وړاندې ستاسو یو شمېر لنډې کیسې لوستې دي، خو اوس دې د لنډو کیسو څرک نه لیدل کېږي، علت یې څه دی؟

تاسو پوهېږئ، بهر ته تګ دومره اسانه خبره نه ده، زه چې کله کډوال شوم، پوره یو کال د یو ګونګ او نامعلوم برخلیک په لومو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې ښکېل وم او که رښتیا درته ووایم، نه یوازې دا چې لیکلو ته مې تابیا نه جوړېدله، بلکې د لوستلو پر وخت به هم تل په ډېرو نورو چرتونو کې لاهو وم، وروسته کله چې مې برخلیک معلوم او دعا مې قبوله شوه او د سیاسي کډوال په توګه ومنل شوم په دغه هېواد کې چې اوسېږم پوره ډېر وخت مې د کار روزګار لټون ونیوه بیا راباندې د کارونو او بوختیاوو بوج شو.

بل علت یې د فرهنګي دوستانو لرېوالی هم و، زه چې په کې استوګن یم دا هېواد د جرمنـي، انګلستان، امریکا، کاناډا، روسیې، هالینډ او نورو په څېر له لیکوالو او فرهنګي کړیو نه ډک نه دی، چې سړی اړ او وهڅول شي او زه ځینې ملامتیاوې پر خپل ځان هم اچوم. که رښتیا راباندې وایې مو ږ ټولو لیکوالو او فرهنګیانو هومره چې مو په خپل وطن کې په خوند او مزې لیکنې کولې، دلته یې نه شو کولای.

زموږ ځینې لیکوال وایي: هغه افغان لیکوال چې په بهر کې اوسي، طبعاً یې یوه بهرنۍ ژبه زده ده، که چېرې د دوی لپاره زیات وخت د څېړنیز او تخلیقي کار امکانات نه وي، نو ښه لاره داده چې دوی د ژباړې له لارې فرهنګي خدمت وکړي، ستاسو هم بهرنۍ ژبې زده دي، نو بیا ولې ژباړې نه کوئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ښه خبره ده، ډېرو ليکوالو تر ډېره حده دا کار کړی دی، دا چې زه ولې تر نورو ډېر وروسته پاتې يم، دوه علته لري، يو دا چې له دغې ژبې سره هومره اشنا نه يم چې ښه ژباړه پرې وکړم او بله دا چې دغه هېواد لکه د دې سيمې د نورو هېوادونو په څېر دومره وتلي ليکوال او آثار نه لري.

په بهر کې د مېشتو افغان فرهنګيانو د فرهنګي کار د سمون او خوځون لپاره څه وړاند يزونه لرئ؟

له بده مرغه په بهر کې د افغانانو د سياسي اتحاديو او جريانونو په څېر د هغوی فرهنګي ټولنې هم ډېرې متفرقې دي او د کار او فعاليت ډېره برخه يې له يوه بل سره دښمني جوړوي، چې دا يوه لويه بدمرغي ده، زما له نظره به ښه وي، که دغه فرهنګي حلقې په يوه واحد مرکز کې راټولې وي زه د دغو ټولنو د ډېروالي مخالف نه يم خو دوی بايد د خپلو ځانګړو غوښتنو ترڅنګ يو واحد هدف تعقيب کړي.

زما په اند به ډېر ښه وي، که په اروپا او امريکا کې بېلابېلې لويې فرهنګي ټولنې جوړې شي او بيا د دغو ټولنو د کار اساسي مرکز زموږ هېواد يا پېښور ښار وټاکل شي او دلته پر يوه معين، هدفمند او پراخ فرهنګي کار پيل وشي دا کار څه ستونزې لري خو ناشونی نه دی.

اوس، اوس بهر ته د افغانانو د تګ لړۍ په ډېر شدت سره روانه ده، که دا لړۍ همداسې روانه وي نو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېواد کې به پر څه پوه خلک پاتې نه شي، دا کار څه ډول ارزوئ؟

دا زموږ د وطن د کورنۍ جګړې په څېر یوه تراژیدي او یوه لویه بدمرغي ده که دا لړۍ په همدغه قوت روانه وي، ددې پایلې خورا ډېرې خرابې وینم. دا سمه ده، هلته د ژوند شرایط خورا ښه دي، خو هلته هم زموږ پر وګړو د بې شمېره غمونو پېټې پرېوزي د نورو ترلاس لاندې هر ډول کارونه، ماشیني ژوند، پردېسي، حقارت... او ډېر داسې نور چې په رښتیا سړی ډېر ځوروي. تر هر څه زیات زموږ د کوچنیانو د ملي هویت او غرور روزنې مسئله د اندېښنې وړ ده، اوس خو ډېرو کورنیو ته دا ساده برېښي، خو ډېر ژر به یې سرونه له دې کبله ځړیکې پیل کړي او د ډېرې زیاتې خواشینۍ ځای دی، چې په بهر کې مېشت افغانان د دغې ستونزې د حل په هکله ډېر کم په خپلو منځو کې د یو عملي مېکانیزم په باب غږېدلي دي.

په هېواد کې د لنډې کیسې د څرنګوالي په باب څه نظر لرئ؟

هسې چې د لنډې کیسې عمر د ادبیاتو په تاریخ کې کم دی، زموږ د لیکوالو تجربې هم ډېرې اوسنۍ دي. سره له دې چې پر پښتو لنډې کیسې له پیله پوره شپږ اوه لسیزې تېرېږي خو ایله وروستنۍ دوه، درې لسیزې د لنډو کیسو ډګر لږ تود کړی دی، په دغه موده کې تر ډېره حده پر معیارونو برابرې کیسې کښل شوي، خو له بده مرغه زموږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیسه زموږ د شعر په څېر لا نه ده پخه شوې او لا هم زموږ کیسه لیکونکو ته په دې ډګر کې ډېر مزلونه پاتې دي.

لکه څنګه چې ماته معلومه ده، په جرمني کې د افغانستان د کلتوري ودې ټولنې پټېیلې چې هر کال په څېړنیز، ادبي او پوهنیز ډګر کې افغان لیکوالو ته جایزې او ستاینلیکونه ورکړي، ددې کار مالي لګښت تاسو پر غاړه اخیستی، ددې کار اصلي موخه مو څه ده؟ ایا نور کسان هم باید په دې لړۍ کې شامل شي که نه؟

ددې کار موخې دوه دي: یو دا چې نور مې د داسې ورته ګامونو اوچتولو ته هڅولي وي او بل مې خپل فرهنګیان د ښو او نایابو اثارو کښلو ته هڅولي وي.

په اوسنیو وختونو کې د هېواد لپاره په کم کیفیت ډېرې خپرونې ښې دي او که په ښه کیفیت کمې خپرونې؟

زما په اند په اوسنیو وختونو کې په ښه کیفیت کمې خپرونې ښې دي، اوس خو که رښتیا ووایو، د خپرونو ډېرو شمېرو د خپرونو ارزښت ډېر کم کړی. بې کیفیته خپرونې نه یوازې دا چې د وخت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیسو بې ځایه لګښت دی، بلکې تر ډېره حده زموږ په چاپېریال کې د لوستلو خوند هم له منځه وړي.

بهر ته تګ او هلته استوګنه یا ژوند کول مو په هېواد کې له استوګنې سره څه ډول پرتله کوئ؟ مانا دا چې څه دې له لاسه ورکړي او څه دې ترلاسه کړي دي؟

په بهرني ژوند کې خو مې ارومرو څه ګټه کړې: یوه مې بهرنۍ ژبه زده کړه، له نوي اقتصادي او کلتوري مناسباتو سره بلد شوم، اقتصادي برلاسی مې ترلاسه کړ، ... خو ډېر څه مې له لاسه هم ورکړي، پردېسي، د دې هېواد د ځینو وګړو کرکجن تو پیري نژادي چلند، د خپلو خلکو، کور، وطن، خپلوانو او دوستانو ځنې لرېوالی... هغه څه دي چې سړی خورا ځوروي، تر ټولو غټه خبره د هغه اشتیاق او مینې مړینه ده چې د هغو له مخې مې پر له پسې لیکنې کولې.

د خپل شخصي او فرهنګي ژوند کومه خوږه او ترخه خاطره که راته ووایې؟

له شخصي ژونده به یې را واخلم دا زما د پردېسۍ یوه خاطره ده: کله چې په هنګري کې وم او سلواک ته مې د تېښتې لار لټوله، د ژمي میاشت وه، موږ باید په یوه لویه ویاله پورې وتي وای او په سلواک کې مو ځان د دغه هېواد مرکز پراستلاو ته وررسولی وای، خو دا راته ډېره سخته وه، ځکه نه خو مې لامبو زده وه او نه مې هم سلواک لیدلی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درې حملو ګواښ راته کاوه: د ژمي سختو سړو، په ویاله کې ډوبېدل او په لار کې ورکېدل، خو پر دغو ټولو مې سترګې پټې کړې، ځان مې اوبو ته وا چاوه، نېغ راپورې وتم او په ډېر ښه شان خپل منزل ته راورسېدم. دویمه فرهنګي خاطره مې دا ((زنګونه، اټکلونه)) لنډ داستان دی.

ستاسو په نظر پښتو ژبې ته اوسنی فرهنګي کار د هیلو وړ دی که د نهیلیو؟

زما له نظره پښتو ژبې ته اوسني کار ښه دی، خو دا کار باید لږ څه سیستیماتیکه بڼه ونیسي، لا د پښتو ژبې عملي رسمي کولو او عامولو ته ډېره لار پاتې ده.

یو شی چې زه یې ډېر مخالف یم، هغه دادی چې پښتو ژبې د غوړېدو په تحریک کې باید منفي او افراطي ذهنیتونه ځای ونه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غرونو کې نښتر وي او په کلي کې چنار
په زړه کې مګر ځانګې ځانګې وغزېږي يار

د چنارونو او نښترو شاعر

پيرمحمد کاروان د هېواد پياوړی او نوميالی شاعر دی، د عمر د ځوانۍ په شېبو کې يې د شعر دمينې خوږې وږمې پر ټول هېواد خورې ورې شوې. مينه، عاطفه، لوړ انساني ارزښتونه، هېواد پالنه او رنګينه ښکلا د ده په شعر کې په ځپو دي. کاروان تراوسه

پورې ((له ماښامه تر ماښامه)) او ((چنار خبرې کوي)) په نومونو د شعرونو دوه ټولګې او ((له نرګسه تر نرګسه)) د لنډو کيسو يوه ټولګه خپرې کړې دي. زموږ د وخت د يوه افغان کره کتونکي او ليکوال په وينا که پښتانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوویشتمې پېړۍ ته له شلمې پېړۍ نه کومه ډالۍ لري، نو یوه به پکې ((چنار خبرې کوي))، د کاروان ښکلې شعري ټولګه وي. د هیلې مجلې د ۱۳۷۸ل کال په دربیمه ګڼه کې د کاروان صاحب دا مرکه چاپ شوې، چې تاسې یې لوستلو ته رابولو:

له څه وخت راهیسې دې شاعري پیل کړې ده؟

که له شاعرۍ نه دې مطلب د شعر په نامه د کتابونو خپرول، په غونډو کې شعر اورول، په مجلو، راډیو او ورځپاڼو کې د شعر په نامه د یو څه خپرول وي، نو زیات و کم پنځلس شپاړس کاله به کېږي.

ستا د شاعرۍ اساسي لاملونه څه دي او هم په عام ډول ولې یو سړی شاعري ته مخه کوي؟

سل په سلو کې په خدای که به پوهېږم چې زما د شاعرۍ اساسي لاملونه به څه وي؟ هو دومره مې اورېدلي دي چې شاعري د خدای ورکړه ده. هغه د خوشال بابا خبره چې:

شېخ دې لمونځ روژه کړي زه به ډکې پیالې اخلم
هر سړی پیدا دی خپل خپل کار لره کنه

که مور یو ګل په پام کې ونیسو چې څنګه وده کوي؟ څنګه راوټوکېږي، ځانګې، خانګې وغځېږي، غوټۍ یې وسپړېږي او ګل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګل شي؟ د دې عمليې لپاره تر ټولو د مخه د ګل تخم بايد وي. بيا په خپل وار سره مناسبه ځمکه، په مناسبه اندازه اوبه، شبنم، لمر، د ګل پالنه او څارنه او نور طبيعي عوامل په کار دي.

شاعري هم داسې درواخله، تر ټولو د مخه د شاعرۍ فطري تومنې لپاره شاعرانه جذبه، تخيل، شاعرانه فکر، سندريزه ژبه، شاعرانه پېښې، شاعرانه اتوموسفير، هنري منطق او رياضيت دا ټول په کار دي. شاعري په غم او ښادۍ کې زما ډېره خوږه ملګرې ده. شاعري د محروميتونو پر وړاندې يو ښکلی تسليت دی. له بل هر څه نه مې زيات له شاعرۍ سره زړه تړلی دی. لکه سيوری يوه بل پسې روان يو. کله دا مخکې زه ورپسې، کله زه مخکې دا راپسې. که د خپل ژوند شپې د شاتو مچۍ وبولم، نو شاعري مې ملکه ده. زه فکر کوم چې د انسان په فطرت کې يوه داسې پټه غوټه ده چې هنرمندان يې په خپلو هنرونو کې پرانيزي. يا لږ تر لږه د پرانيستو رياضت يې جاري ساتي او تسلي پرې کوي. د نورو کارونو مينه وال يې په هغو کارونو کې د پرانيستو هڅه کوي چې له نور هر څه نه زيات يې زړونه ورسره تړلي دي.

هو، پاتې شوه ستا د همدې سوال بله برخه چې ويلې دې وو: ((په عام ډول ولې يو سړی شاعرۍ ته مخه کوي؟))

يون صيب که ګستاخي نه کېږي، زه ستا سوال داسې اړوم، چې په خاص ډول ولې يو سړی شاعرۍ طرف ته مخه کوي؟ يا شعر ولې د شاعر په زړه اخته شي؟ فکر کوم د دې برخې ځواب هم په پورتنيو خبرو کې شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعري د نورمال فکر زېږنده ده که د ټکان خوړلي؟

د دوارو ، د نورمال فکر شاعري نورماله شاعري ده او د ټکان خوړلي فکر ټکان خوړلې. هو ، يوه خبره شته هغه دا چې ټکان بايد رونبانه شي چې ښکلی ټکان يې خوړلی دی او که بدرنګ، که فکر ښکلی ټکان خوړلی و ، نو طبعاً انعکاس به يې ښکلی وي او که بدرنګ ټکان يې خوړلی و ، نو هسې په اوتو بوتو به سر وي.

که يو مهين جام راوغورځي، نو يو مترنمه شرنګ به شي او که د خامو خاورو لوښی راوغورځي د ماتېدو اواز به يې نامترنم وي.

د بې فکره هنري شعر او د فکري بې هنره يا بې تخيله شعر (نظم) په باب ستاسې نظر څه دی؟ کوم يو ستاسې د تائيد وړ دی او که نه د دوارو ترمنځ د فکري هنري شعر تائيد کوئ؟

په شعر او بل هر هنر کې اساسي ټکی ښکلا ده. په شعر کې چې هر څه راځي، بايد شعر شي او بايد ښکلا شي، که فکر وي، که تخيل وي، که ارمان وي او که پيغام وي. دا ټول بايد سره غاړه غړې شي او يوه ګډه مناسبه شعري ښکلا راوپنځوي.

هغه شاعر يا د شعر په نامه ليکنه چې هنر او تخيل ونه لري نه ورته شعر وايم او نه هم د شعر کيفيت او خوند ترې اخيستی شم. هو که يو شعر فکر هم نه لري او نورې ښکلاوې ولري خو ښېږي مې او قبول مې دی. که بيا يو شعر د تخيل، جذبې، شاعرانه او سندريز انځورونو ترڅنګ فکر او پيغام هم ولري، بيا خو نو نور علی نور، بس پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیدو باندې چې هر څومره غوړي تویوې خوند یې زیاتېږي او له نعمت نه نعمت الله جوړېږي. په شعر کې تخیل جذبه او نورې هنري ښکلاوې داسې دي لکه د یوه ګل رنګ او وږمې او که بیا له همدې ګل نه ګل قند او د روغتیا درمان هم جوړېدی شول دا یې د فکر او پیغام برخه ده چې د ګل ارزښت یې نور هم زیات کړی دی. په شعر کې هم د نورو ښکلاوو ترڅنګ پیغام او فکر ښکلا ییز ذوق هغه وخت د منلو وړ دي چې د شعر پر مناسبه ښکلا باندې بې ځایه بار نه شي. فکر او پیغام باید په شعر کې داسې حل شي لکه په ګل کې د رنګ او خوشبو ترڅنګ د ګل قند او درمان جوړېدلو تومنه، یا لکه په خوړو کې مالګه.

کینه د شعر په ټوکولو کې زیات رول لري که عاطفه او که دواړه؟

د شعر او بل هر هنر په تار وپود کې مینه، ښکلا او عاطفه غځېدلې په نظر راځي. دا چې انسان مینه کوي مانا دا چې کرکه هم کوي. که یو څوک له یوه څه سره مینه ولري د هغه څه (معشوق) له دښمن سره به خامخا کرکه لري. خو اصله خبره داده چې په هنري پنځونو کې کرکه هم باید په ښایست بدله شي او عاطفې ترڅنګه یو مناسب رنګ ځان ته غوره کړي. داسې نه شي لکه شال او شړۍ دې چې سره پیوند کړي وي. ځکه خو ویلای شم چې عاطفه او کرکه پر خپل خپل ځای په هنري پنځونو کې ځانګړی ارزښت لري. هنرمند تل له ښکلا سره مینه کوي او له بدرنګیو کرکه. خو مقصد دادی چې د مینې او کرکې له کش مکش نه چې کوم عمل منځته راځي هغه باید

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړوونکی وي. یو شاعر په خپل شعر کې د یوې شل کلنې افغانې نجلۍ داسې انځور راوړی چې پر ټنډه یې شل مېخونه ټک وهل شوي دي. که دلته د شاعر عاطفه راپارېدلې نو د هغو لاسونو پر وړاندې یې کرکه هم راپارېدلې ده چې د نجلۍ پر تندي یې مېخونه ټک وهلي دي.

د شاعر او د هغه د شعر ترمنځ روحي او اخلاقي اړیکې څنګه ارزوئ؟

تر ډېر ځایه شعر او هنر د انسان د باطني او ظاهري کیفیاتو انځورول دي، تر یوه ځایه روحي کیفیت او اخلاق د شاعر پر شعر سیوری کوي، خو په شعر او هنر کې ښایست باید د سوي لاس په څېر وساتل شي. هغه د چا خبره چې د ښو غوښو ښه ښوروا وي. همداسې د ښکلیو روانې او اخلاقي کیفیاتو او ښکلي ضمیر انعکاس به په شعر کې هم ښکلی راځي. که دلته د اخلاقو په باب وغړېږو خبرې به ډېرې شي. همدومره وایم چې په بشري ټولنو کې اخلاقي معیارونه هم یو له بله سره توپیر لري. زه خو وایم چې شعر د ښایست د اظهار لپاره یوه صادقانه او صمیمانه غږ دی، چې په ښکلیو اراوو او ښکلیو زړونو کې سندریزه وده مومي.

داهم وایم چې که شاعر فنافي الشعر شي نو هنر به یې د نورو نیمګړتیاوو پرده پوښ شي او یا به لږ تر لږه له ډېرو بدیو واوړي. دا ځکه چې ښکلا او نېکي ډېر سره لرې نه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم شاعر د چاپېریال د پېښو ښه انځورونه کولای شي؟

دا پوښتنه په کلي ډول دوه ځوابونه لرلای شي:
۱- هغه شاعر چې شاعرانه نبوغ ولري.
۲- چې د پېښو خوند یې ځکلی او پېښې یې لمس کړې دي.

ایا شاعر باید ټول عمر مین وي؟

هو کې یون صیب، بختور به وي چې ټول عمر مین وي. خو مینه هم کله دا سې شي چې هر څو مره ورپسې ګرځې، په لاس به نه درځي، کله بیا د ښکار غوندې پر سړي ورپېښه شي. هغه د خوشال بابا خبره ده چې وایي:

خدایه ته په زړه کې اچوې دا مینې
چې په ښکار دې مبتلا کړم ته مې وینې

تاسې پوهېږئ چې شاعر یو عاطفي موجود دی او کله چې د پېښو تر اغېزو لاندې راځي، نو د شعر غېږې ته پناه وړي او خپل ځان تسکینوي. که یو شاعر د عواطفو د توپاني حالت په پایله کې د شعر له غېږې پرته ناوړه څښاک او څکاک ته پناه یوسي، نو دا به د ده پر شعر ناوړه اغېز ونه کړي؟ له هغه سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

به یې واتن زیات نه کړي او د خپل شعر د بې باورۍ په مانا به یې نه وي؟

د ماشوم لپاره مهربانه غېږه د مور غېږه ده او د شاعر لپاره ښکلې او مهربانه غېږه د شعر غېږه ده. بختور دی هغه شاعر چې تل یې د شعر په غېږ کې سر ایښی دی. د کندهاریانو په اصطلاح د مور شیدې دې یې شي. اوس به راشو دې نورو غېږو ته ستاسو په اصطلاح د ناوړه ځنباک او ځکاک غېږو ته. په دې هکله دومره ویلای شم چې ښه شعر له تصنع نه پاک وي. د ځنباک او ځکاک په غېږ کې د تصنع خوا ته لاره غځېدلې ده. دا غېږې دومره ډېر طبیعي سکون نه لري. ددې غېږو خوبونه مصنوعي دي. په طبیعي خوبونو کې الهامي خوبونه هم لیدلی شو. بیا هم زه قاطع حکم نه شم کولای چې هر ناروږدی به له روږدي ښه هنر وپنځوي. په یوه کتاب کې مې لوستي وو: ((چېرته چې ښه شعر شته شرابو ته حاجت نه شته.))
اویا که بیا څوک دې لنډۍ د ځنباک خوا ته ځکولي وي چې وایي:

ما د چلم نرۍ لوګی کړې
چې د جانان له لړمانه راتاوه شمه

نو زموږ توصیه ورته داده چې د شعر په غېږ کې دې سرونه کېږدي او لاهوتي للو ته دې غوږ غوږ شي.

د شعر د انځورونو په باب ستاسې نظر څه دی؟ عیني انځورونه زیات وکارول شي که ذهني؟ ځینې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي چې عيني انځورونه د چاپېريال عکاسي کوي. لوستونکي او اورېدونکي ترې ژر خوند اخيستلای شي، خو ځيني نور فکر کوي چې له عيني انځورونو نه ژر خوند اخيستل کېږي او مانا يې ترلاسه کېږي. په شعر کې د ذهني انځورونو کارونه ضرور ده ځکه چې د لوستونکي د ذهني ځواک د ودې او په کار اچولو سبب کېږي او تر يوې تحليلي عمليې وروسته لوستونکی د خوند او مانا حد ته رسېږي. نو ددې لپاره چې شاعر د لوستونکي ذهني ځواک په کار اچولی وي، بايد ذهني انځورونو ته زياته پاملرنه وشي. تاسې د دواړو په هکله خپل نظر څرګند کړئ؟

د شعر انځورونه بايد ښکلي روښانه او طبيعي وي. که ځای ځای پېچلي هم وي، بايد شاعرانه ښکلا او هنري منطق ولري. که په شعر کې عيني انځورونه راغلي وي او که ذهني شعريت به يې په دې کې وي چې د ذوق خاوند ترې ښکلا ييز کيفيت واخيستلای شي. که د انځورونو لاره په مارپېچي ډول تاوه راتاوه هم وي، خو بايد سهي او سلامته دنګې ښکلا ته ورسېږي. دا لاره که ډېره ګرانه او مشکله هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي، خو ښکلې باید وي. روښانه باید وي او د تصنع له غبار نه لرې باید وي.

یون صیب! تاسې لیکلي دي چې له عیني انځورونو ژر خوند اخیستل کېږي او له ذهني په ځنډ سره خوند اخیستل کېږي. زه خو وایم چې که چېرې انځورونه شاعرانه، مناسب او طبیعي وکارول شي که ذهني وي که عیني خوند به ترې ژر واخیستل شي. شعر باید له اورېدلو او لوستلو سره جوخت هم خوند او ښکلاییز کیفیت ولري او له پای ته رسېدو سره یې د یوه بل خوند پیدا کول هم کمال دی. د شعر هره مسره او بند د یوه ټال د ټالۍ په څېر باید وي، چې له هرې ټالۍ نه سملاسي خوند واخلو. ښه شعر خو د ډول او اتڼ په څېر سملاسي هنګامه جوړوي، نه داسې چې ((اتڼ سوړ شو او موزی اوس تود شو.)) زما مطلب دادی چې په شعر کې هر ډول انځورونه وي، باید شاعرانه وي، شاعر چې په هره لار ځي، باید د ښکلا مکې ته ځان ورسوي، خو شته ډېر داسې ښاغلي چې د مکې په نیت راوتي وي، لاره ترې نه ورکه شي او ترکستان ته ورسېږي.

په اوسني وخت کې پښتو شاعري او په ټولیز ډول ادبي بهیر ته هیله من یې که نهیلی؟

نهیلي ګناه ده. خدای شته ډېر هیله من یم، دا زړه مې داسې راته وایي چې د ډېرې سترې ښکلا د پنځونې وخت رارسېدلی دی.

(له نرګسه تر نرګسه) په نوم ستا د لنډو کیسو یوه ټولګه خپره شوې ده. د لوستونکو د ارزونې له مخې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډو کيسو په اندول ستاسې شاعري لوړه ارزول شوې، تاسې دا خبره څنګه ارزوئ؟

له لوستونکيو نه دنيا دنيا مننه چې زما شعر او نثر يې دواړه لوستي. نه پوهېږم چې کومې لېونۍ مينې له شعر او نثر نه معشوقه راته جوړه کړې ده. معشوقه يوه ده، خو خبره په لباس کې ده. دا چې دا معشوقه د شعر په رنګينو جامو کې ښه ښکاري خداى دې وکړې چې د نثر په ساده جامو کې يې هم ښه وښکاروم.

ستاسې په نثري ليکنو ان په ځينو سريزو او کره کتنو کې د ليکنې ژبه هنري او له تخيله ډکه برېښي، په پوهنيزو او تحليلي ليکنو کې دې ډول ژبې ته اړتيا شته؟

ما تل پر شعر او نورو هنري مسايلو يو څه ليکنې کړې دي. پر شعر باندې ليکنې بايد د شعر سکنۍ خوېندې وي. خربوزه خربوزې ته ګوري رنګ اخلي. ليکوال بايد له موضوع سره برابره ژبه او لهجه وکاروي، که د علمي او تخنيکي مسايلو په هکله ليکنه وي، نو ژبه بايد ساده او علمي وي. که د هنري مسايلو په هکله ليکنه وي نو ژبه بايد يو څه هنري وي. د غلبېل سيوري سوري سوري وي. د شعر او هنر په هکله خبرې هم بايد شعر او هنر ته ورته وي.

زموږ په ټولنه کې ولې د نثر په اندول شعر (نظم) ته زياته پاملرنه کېږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو د څپو او سېلابونو ژبه ده او په اسانۍ سره د موسيقۍ او ترنم زړي په کې زرغونېدی شي. ډېر ښه مثال يې پښتو ټپه ده. د پښتو متلونه هم تر ډېره حده موزون دي. د اتڼ ناري، د ماشوم للو للو، د کيسو او نکلونو غاړې، حتی ځينې کيسې (چيستانونه) موزنې راغلي دي. مور چې ماشومان وو، نو موزونې کيسې به مو يو بل ته اورولې او د مقابل طرف له بې ځوابۍ به مو خوند اخيست. د سېلاب لپاره يو يو موزونه کيسې وه چې له غور ځنګه ډک وزن لري:

((له بره بابا راغی بابا تل وهي ډولونه)).

همداسې ويرنې او حماسې درواخله. ياني ټول د کار شيان په پښتو کې موزون راغلي دي. ځکه خو شعر ته تر نثر زياته پاملرنه شوې ده. که د پښتو فوکلوريکو افسانو او نکلونو ته پام وکړو په منځ منځ کې يې موزونې ناري ويل کېږي. دا ناري په هره برخه کې ډېرې ښکلې راغلي دي.

تراوسه پورې (وزن) د شعري فورمونو ان ازاد شعري فورم يو اساسي توکی ګڼل کېږي، تاسې د منثور شعر او ددې نومونې په باب څه نظر لرئ؟

په دې هکله به درته لنډې خبرې وکړم:

منثور شعر هغه معشوقه ده چې خپل مطلب په خبرو کې بيانوي. موزون شعر هغه معشوقه ده چې خپل مطلب په سندره کې بيانوي او له ښکلي سُر او تال سره مهينه نڅا هم کوي. په شعر کې وزن د نورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښکلا وو ترځنګ یوه ښکلا ده. که شعر یو باز وبولو نو ښکې یې نورې شعري ښکلا وې دي. همدا رنګه وزن هم ددې باز یوه ښکه ده. که د باز یوه ښکه هم ماته وي خرید ار ورته ګوته نیسي. زه په خپل وار منثور شعر ته هم شعر وایم خو چې له ځینو شعري ښکلا وو څخه برخمن وي.

ځینې په دې نظر دي چې شاعر باید په شاعرۍ کې یو سپېڅلی معشوق ولري چې له هغه سره مینه ولري، ستاسې معشوق څه شی دی؟

شاعر او بل هر هنرمند باید له خپل هنر سره د عبادت تر سرحده مینه ولري. بې له مینې یو هنر هم هنر کېدی نه شي. له شعر او هنر سره دومره زړه تړل په کار دي لکه یو ژوندی یې چې د ژوند کولو له ارمان سره لري. هر ارمان چې ترسره شي ډېر عادي ښکاري. خو شعر او هنر هغه ښکلي ارمانونه دي چې له ترسره کېدو سره سره ښکلي پاتې کېږي. دوی هېڅکله د نورو ارمانونو په څېر د عادي کېدو درجې ته نه راټيټېږي. زما په نظر شعر د هغې سترې ښکلا د یو څو تصویرونو د حضور هنداره ده. په شعر کې د یوې نه پیدا کېدونکې ورکې د پښو خوږه ښکالو اورېدل کېږي. ستاسې د پوښتنې د دویمې برخې په باره کې باید ووایم چې: زما ایډیال او معشوقه یوه ښکلې او ورکه شاعره ده چې زه یې تل په لټه کې یم، خو په انساني څېرو کې مې لا نه ده لیدلې. یا د شمس تبریزي په قول: د هغې همزولې ښاپېرۍ په لټه چې له شاعرانو سره له ازله همزولې راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر (چنار خبرې کوي) وروسته دې نوې پنځونې څومره دي؟

یون صیب ! که په څومره والي یې وو ایم ډېرې دي، خو خبره داده چې په ډېرو لږو مې زړه اوبه څښلای شي. که د غزلونو په هکله ووایم زه فکر کوم، ډېر لږ غزل به مې داسې وي چې د چنار خبرې کوي د غزلونو سیال یې وبولم. هو یو څو اوږدې منظومې مې لیکلې دي چې یو وړوکی کتابګی ترې برابرېږي. خدای شته ډېر ورته زړه نا زړه یم او وېرېږم چې هسې نه له (چنار خبرې کوي) نه ډېرې رالوېدلې نه وي. ځینې دوستان یې د خپرولو ډاډ راکوي. په هر صورت که خیر و ان شاء الله په دې وختونو کې به یې خپرې کړم.

که تر چاپ وروسته پرې ډاډمن نه شوم، نو اضطراب خو رانه چا وړی نه دی. ګوندې دا اضطراب مې په راتلونکو پنځونو کې برکت او ښایست واچوي.

کله چې یو شاعر یا هنرمند اوج ته ورسېږي. نو بېرته د نزول خواته روان شي. ستاسې په نظر ستاسې شاعري اوس اوج ته رسېدلې، یانې تاسې خپل زړه او اند تش کړی او که نه دواړه د خوځون په حال کې دي او له ناویلو خبرو ډک دي؟

شعر او نور انساني هنرونه هېڅکله هم اوج ته نه شي رسېدی. دا منم چې شاعران او هنرمندان په خپلو هنرونو کې تل په یوه حال نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي. تېټ و پاس په کې خامخا راځي. ځینې د ځوانۍ په شپېو کې ښه شعر تخلیق کړي خو وروسته ترې خرابه شي. ځینې په اول سر کې ښه نه وي ورو ورو پسې ښه شي. ځینې په اول کې هم ښه وي او تر پایه ښه پاتې شي. ځینې نه په اول کې ښه وي نه په منځ کې او نه په پای کې. کله کله شاعرانه پېښې او شاعرانه اتومو سفیر هم پر شاعر اغېز کوي، د نویو او ښکلیو پنځونو دروازې ورته پرانیزي. په نړۍ کې د داسې شاعرانو او هنرمندانو مثالونه شته چې تر شپږویشت کلنۍ، شپږ دېرش کلنۍ او څلوېښت کلنۍ یې ژوند کړی او شهکارونه یې پنځولي دي. ځینې بیا شته چې د ژوند په وروستۍ برخه کې یې شهکارونه پنځولي دي. د مولوي جلال الدین بلخي په هکله ویل کېږي چې دی عادي ملا او تر اته دېرش کلنۍ پورې یې طالبانو ته درس ورکاوه، ناڅاپه شمس تبریزي ورباندې پېښ شو او د مولانا په زړه کې یې د مستانه شعر سوز و ګداز واچاوه. نن مولانا په نړۍ کې له لویو شاعرانو څخه یو دی.

د خپل ځان په هکله یوه خبره په ډېرې عاجزۍ خو په دعوې سره کوم هغه دا چې د ښو شعرونو د لوستلو یو لېونی مینه وال یم. پاتې شو خپل شعر مې، له خپلو ویل شویو شعرونو نه په خدای که دومره ډېر راضي یم. په زړه کې مې ډېر نا ویل شوي شعرونه ګرځي. که د لوی خدای رضا وه او دا نا ویل شوي شعرونه یې راباندې ولورول نو ایله به مې روح په ارام شي.

په ادبي نړۍ کې دې کومه خوږه یا ترخه خاطره په زړه ده؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

یون صیب ! په ادبي نړۍ کې مې زښتې زیاتې خوږې او ترخې خاطرې په یاد دي. پر ګلپاڼو شبنم څومره ښکلی ښکاري؟ له ښکلیو سره موسکا څومره ښکلې ښکاري. همدا سې خاطرات دي چې د شاعر او هنرمند زړه ته یوه دنیا ښکلا راوړي. د شاعر او هنرمند خاطرات د ده په راتلونکو هنري پنځونو کې غځېږي او را ژوندۍ کېږي. که پر خپلو خاطراتو لیکنه وکړم، کېدی شي خبره له کتاب نه هم پسې واوړي. دلته به صرف دوه وړې خاطرې سره غوټه کړم، چې کېدی شي هم ترخه ولري او هم خواږه:

څو کاله وړاندې مې یو چاته زښت زیات عقیدت درلود یو وخت د همدې عقیدت وړ بنیادم زما زړه مات کړ. ډېره موده ډېر وکړېدم. ومې نه کړای شول چې همدغه درد په شعر کې راونغاړم، څه موده وروسته مې کلي را په یاد شو ماشومتوب مې را په یاد شو او د کلي د ګودر په خوا کې هغه چنار رایاد شو، چې موږ به یې تر څانګو لاندې پر توره تخته الف و ب لوستل. زما په زړه کې یوه نغمه په غږېدو غوندې وه په دې وخت کې مې د ((چنار خبرې کوي)) منظومه ولیکله.

څو ورځې وروسته په اردو ساینس بورډ کې د افغان ادبي بهیر لومړنۍ غونډه وه، غونډه او مشاعره روانه وه، له ما سره چنار خبرې کوي شعر و. خدای شته زه چې هر نوی شعر اوروم وېرېږم، ځکه په پښتو کې به ازاد شعرونه ډېر لږ داسې وي چې له پښتو غزل سره سیالي وکړي. باور وکړئ له پسرلي صیب نه لا ډېر وېرېدم ځکه چې د پسرلي صیب ذوق ډېر لوړ دی او د شعر ښکلاییز کیفیت ته ډېر ژر

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسېږي، خو په هر صورت کله چې زما د شعر وار راغی نو ((چنار خبرې کوي)) مې په ډار ډار ولوست.

مشاعره پای ته ورسېده پسرلی صیب ستېج ته ولاړ او ویې ویل چې تاسې کینئ زه یو څو خبرې کوم. موږ ټول غوږ غوږ شو، پسرلي صیب خپلې خبرې داسې پیل کړې:

((زه نه سلطان محمود غزنوي یم او نه کوم بل پاچا، ګنې کاروان به مې د ده د شعر له وجې په طلاوو نمانځلی وای خو زه کاروان ته یو قلم ډالۍ کوم، پسرلي صیب ما ته په ډېره مینه قلم راکړ. د پسرلي صیب د مینې او لورېینې هغه کیفیت مې اوس هم په زړه کې پټ ساتلی دی او کله کله ځان رایادوي.

د هېواد لپاره دې په تخیل کې کومې هیلې روزلې دي؟

د یوه داسې صوفیانه نظام په تمه یمه چې هر دویم تن یې منصور وي او دار هېڅ نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالباري جهاني له ((وركې مېنې)) تر ((شيش محله))

عبدالباري جهاني د هېواد نومانند، غښتلی او پیاوړی شاعر دی.

د جهاني شعر له دوو لسیزو راهیسې زموږ د خلکو په زړونو او ذهنونو کې لکه د یوې خوږې وږمې په څېر چلېږي او هغو ته ښکلا، ارام او تودوخه ښښي.

دده په شعر کې، مستي، مایوسي، بغاوت، درد، سوز، اوښکې، مې، بزم او رزم، اهونه او ګلونه ټول ځلېدلي او ځلېږي. ((وركه مېنه)) د جهاني د شعرونو لومړنۍ چاپي ټولګه ده، ((پایکوب)) یې د شعرونو دویم چاپي

(c) ketabton.com: The Digital Library

غونډ دی او ((شیش محل)) یې د شعرونو اوسنی شعري غونډ دی چې د چاپېدو په درشل کې دی.
دا چې شاعر به په خپله ((ورکه مېنه)) کې ارام، سوزمن او ډاډمن ښکاري او که په ((شیش محل)) کې او یا دا چې د کومې شعري جونګړې شعرونو به یې د خپل سوي لوي هېواد د اوښکو او اوسېلیو ښکلې انځور ګري کړې وي دا به د ((شیش محل)) تر چاپ او پرتلنې وروسته څرګندېږي، خو د شاعر هغې ګړنۍ مرکې ته چې ما (یون) ورسره (د طالبانو د واکمنۍ پرمهال) په پېښور کې کړې وه او پورتنی عبارت هم پر همغه وخت لیکل شوی و، ستاسې پام را اړوو. دا یوه ګړنۍ مرکه ده چې له راډیو کسټ څخه د کاغذ پر مخ پلې شوې ده او همغه مهال د هیلې مجلې د ۱۳۷۷ل کال په لومړۍ ګڼه کې خپره شوې ده.

تر هر څه لومړی که د خپل شعري ژوند د پیل په اړه خبرې وکړې خوښ به شو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شعر د پیل په باب باید ووایم چې چندان د پیل وخت یې ځکه راته معلوم نه دی چې له ډېر کوچنيوالي مې پر شعر ليکلو پیل کړی دی، تقریباً له اووم ټولګي څخه مې شعر پیل کړ، دا چې شعري کیفیت یې څنګه و او اوس د شعري ارزښتونو له مخې ورته شعر ويلی شو او که نه؟ دا نو ښه خبره ده. څرنګه چې هېڅ مشوق مې په کور او چاپېريال کې نه درلود ، نو څوک را څخه خبر هم نه شول، چې زه لا شعر ليکم، نو په شعر ويلو مې پیل وکړ، تقریباً يوه کتابچه مې له شعرونو ډکه کړه، هغه بیا را څخه پاتې شول، اوس مې په لاس کې نه شته. په پوهنځي کې مې د ملګرو په زياته هڅونه بیا د شعر نړۍ ته مخه کړه، شعرونه مې ليکل، خو جمع کول مې نه، لنډه دا چې هغه وخت چې زه متوجه شوی یم او یا متوجه کړای شوی یم چې شعر ليکلی شم او شعر کې مې يو څه شته نو هغه مې د پوهنځي دوران دی. تر دې وروسته باید دا حقیقت ووایم چې زما د شعر په تشویق، روزنه، هڅونه او پالنه کې په سلو کې پنځوس زما خپل فطري استعداد او زما کورنۍ رول درلود ، نو په سلو کې پنځوس اغېز د محمد صديق روهي و ، زه هغه شاعري ته تشويق کړی يم، سیمینارونو او غونډو ته يې بللی یم. هغه زه په دې وپوهولم چې زه شعر ليکلی شم او د شعر استعداد لرم.

د يو شخص شاعر کېدل يا د فردي او يا هم د ټولنيز درد زېږنده ګڼل کېږي، ستاسې د شاعرۍ علت څه دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما له کوچنيوالي څخه له موسيقۍ سره مينه لرله. زما د شاعرۍ يو اساسي علت په کوچنيوالي کې همدا موسيقي وه. زه له موسيقۍ سره سخته مينه لرم او اوس هم دا مينه لرم، په کندهار کې دا سې دود و چې چا به کوم غزل يا شعر ليکلی و، هغه به يې پټ په کتابچه کې ځان سره ليکلی و، بل چا ته به يې نه ورکاوه، که ورکاوه يې هم نو غلط نقل، دغه بيتونه چې د کندهار شاعران يې ليکي، زه هم کولای شم سره پيوند کړم، نو ما به د هغو پر طرز باندې شعر جوړ کړ او بيا به مې خپله وايه او يا به مې د کوڅو هلکانو ته ورکول، هغو به ځان سره په ترنم کې ويل، خو که شعر د شعر په مانا او يا هم د يوې اجتماع لپاره وقف شوی وي او يا شعر د خلکو لپاره وي چې زه خپله هم ځان همدا سې يو ژمن شاعر بولم او خلک بايد زما په شعر پوه شي، نو هغه وخت د پوهنتون وخت دی. خيانت، رشوت، ظلم، فساد، شاته پاتې والی، مفاهيم په مظاهرو، جريدو، مجلسونو، مجلو او هر ځای کې يادېدل، نو طبيعي خبره ده چې شعرونه هم دغه مسير ته سوق شوي دي. نو زما شعر هم له دغه مسير څخه مستثنی کېدی نه شوای، نو ما هم په دغه ترڅ کې شعرونه ويل او د هغه وخت استبداد ته به مې ګوته نيوله، نو انګېزه به يې د هغه وخت ټولنيزې نيمګړتياوې وي. وروسته خو بيا تاسې ته معلومه ده چې زما شعر د وخت په بېلابېلو پړاوونو کې بېلابېل رنګونه اخيستي دي. هر وخت چې زه شعرونه ليکم نو ملګرو ته وايم چې له ما نه مه خپه کېږئ، زما شعرونه د پردېسۍ رنګ لري او که اوس د پردېسۍ رنګ ونه لري نو د څه شي رنګ به ولري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ما یا تشویقوي او یا د شعر په اصطلاح اغېزمنوي، نو هر وخت که زما د شعر چینه وچېدله یو علت به یې دا وي چې زه د شعر لپاره هېڅ ډول چاپېریال نه لرم.

د شعر د انځورونو په باب ستاسې نظر څه دی؟ په شعر کې باید کوم ډول انځورونه زیات وي، عیني، ذهني؟ که ددې دواړو انډول وي؟

زما په نظر دې که د انډول خبره چندان مطرح کېدی نه شي، فکر کوم دا د شاعر خپل خیال دی، کله کله شاعر په خپل خیال کې دومره ډوب شي چې د واقعیتونو له پولو ووځي، د تخیل دنیا ته ځي او هغه دنیا بیا د ده په الفاظو او ترکیباتو پورې اړه لري. کله کله داسې الفاظ او ترکیبونه استعمال کړي چې هغه د تخیل نړۍ دومره درته رانږدې کړي چې دده خپله فکر نه وي چې دومره به یې ښه مجسمه کړی شم. نو په خپله ځیني مجسمه شي او کله کله شاعر بیا په خپله دا تصمیم نیولی وي چې یوه منظره، یوه تابلو، د یو غریب سړي کور، استبداد او یا هر شی چې وي، هغه ته د واقعیت جامه واغوندي، تصویر او انځور یې کړي. زه په دې مسئله کې شاعر مختار بولم، یوازنی شی چې زه فکر کوم کله کله د انځور مخه نیسي هغه د غزل چوکاټ دی، د غزل په چوکاټ کې زیاتره ښکلي ترکیبونه او احساسات ښه رسېدلی شي، نسبت دې ته چې انځور دې ورسېږي، انځور د خپل ځان لپاره لږ شان پراخه چوکاټ ته ضرورت لري، چې هغه ازاد نظمونه او یا د اوس په اصطلاح چې دا زما لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوې ده او (پېيلي نظمونه) ورته وايي، هغه د انځور د ترسيم لپاره ډېره زمينه لري.

ځينې کسان يا شاعران د هنري او ژور تخيلي شعر په نامه تکلفي او تصنعي نظمونه وړاندې کوي او ان کېدی شي لوستونکي هم ذهناً تېر باسي، په دې باب ستاسې نظر څه دی؟

په دې باب زه وايم چې کله شاعر شعر ليکي بايد خپل لوستونکي په پام کې ونيسي، چې دغه شعر چاته ليکم؟ که ماته څوک دغسې يو شعر وړاندې کړي، زه پرې پوهېږم او که نه؟ زه سره له دې چې زه ځان شاعر نه بولم، خو زه چې څه ليکم، زما تعهد له خلکو سره دادی چې زما پر ژبه بايد خلک پوه شي، البته سل په سلو کې د خلکو پوهېدل امکان نه لري، شعر څوک دومره راکښته کولی نه شي چې پر هغه باندې ټول بېسواده خلک پوه شي، شعر د يو ډول خلکو لپاره ويل کېږي چې شعر ورباندې درک کړي، نو که چېرې داسې شعرونه وليکل شي چې دا ډول خلک دې هم پرې پوه نه شي، نو زه خو شاعر ته فرمايش ورکولای نه شم چې دغه راز شعرونه وليکي، خو زه خپله ورسره يو څه مخالف يم.

د پښتو او سني شعر په باب هيله من ښکارې که نهيلی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه يوازې دا چې هيله من يم، بلکې زما تر توقع ښېخې لوړ دی، خصوصاً د ځوانو شاعرانو شعرونه زما تر توقع ډېر لوړ دي. باور وکړئ چې ماته لږ رخه هم راشي، چې بيا وګورم اکثره ځوان شاعران زما د زامنو په سن دي، ماته داسې ښکاري لکه زما زامنو چې شعر ويلی وي او يا لکه ما چې په خپله ويلی وي. پښتو زه خپل مال بولم، د پرمختګ په باب يې که له ما څخه څوک پوښتنه وکړي نو زه وايم چې د پښتو شعر او نثر هېڅوخت د نن ورځې په شان پرمختګ نه و کړی، زه پوهېږم چې په دې حالت هم دا شعرونه نه پاتې کېږي، په ډېر سرعت باندې دغه حالت ته راغلي او دغه حالت چې زه ګورم نو په هره برخه کې يې متوازن پرمختګ او وده کړې ده، نو زه په سلو کې زر هيله من يم.

ستاسې: ((دا د مستو پسرلی دی)) خصوصاً ((زموږ کښتۍ يې ډوبوله خپل دریاب يې توپاني شو)) شعر ډېر عام مقبوليت او منښت پيدا کړی دی، ستاسې په شعرونو کې نور داسې شعرونه ستاسې په نظر کوم دي چې دې پوړۍ ته رسېدلي وي؟

زه د دې شعر په مقبوليت نه يم خبر، دا مې ستاسې له خولې واورېده، کېدی شي دا د لوستونکو او اورېدونکو ځاني نظر وي، چې زما د دغه شعر په باب يې لري، تاسې ته مې مخکې هم وويل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې زه شعر لیکم، نو ورته ژاړم، نو ما یو شعر لیکلی دی ((ځوانه دا څوک یې چې ګولۍ اوروې، - د خپل نیکه او د ابا پر کلي)) فکر کوم دا شعر هم ډېرو خلکو اورېدلی او هلته په امریکا کې یې ډېر خلک خوښوي او د کندهار خلک معمولاً ((زما کندهاره د زمرو وطنه!)) دا هغه وخت ویل شوی دی چې روسان کندهار ته راغلل او کندهار کې قیام شروع شو، څلور پینځه ورځې وروسته دا شعر لیکلی شوی دی، د کندهار خلک دغه شعر ډېر خوښوي، دغه دوه شعرونه زه یادولی شم.

له خپل اصلي چاپېریال څخه د شاعر لرې کېدل د هغه پر شعري ژوند څه اغېز لري؟

د بل چا پر ژوند څه نه شم ویلی خو زما پر شعري ژوند یې پوره اندازه اغېز کړی، زما شعر یې د مایوسۍ خواته کش کړی دی، زه ځینو شاعرانو لکه په دې پېښور کې ځینو شاعرانو ته حیران یم، ځکه چې دوی په شعر کې ډېره ښه مستي لري، په اصطلاح نغمې یې ناخي، بیتونه یې ناخي، خو زما په شعر کې له کلو کلو راهیسې مستي نه شته، نڅا پکې نه شته، زما هر شعر چې دراخلې، غزل وي که ازاد، ما په دې نیت نه دی لیکلی چې هغه دې د پردېسۍ رنګ ولري، مګر زه چې هر څومره ځان ترې ګوښه کوم، نه کېږي یو بیت یا نیم غزل یا بېټول شعر خامخا دغسې وي چې هغه دې د پردېسۍ رنګ لري. له خپل محیط لرې کېدلو زما پر شعر دغه تاثیر کړی چې د مایوسۍ خواته یې کش کړی دی. زه کله کله ببرېږم چې هغه ستاسې په اصطلاح د شعر چینه مې وچه نه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسې نړیواله شاعرۍ مطالعه کوئ، په دې باب په تولیز ډول څه فکر کوئ چې کوم مسایل په کې زیات مطرح دي او کوم لور ته روانه ده؟

تاسې خپله د یو شاعر او محقق په توګه دې ته اشاره وکړه چې د شاعر شعر له خپل چاپېریال څخه متاثر وي، د نورې نړۍ خصوصاً د امریکا یا د غرب ادبیات چې مونږ ته رارسېږي او لولو یې، د هغو شاعري هم له خپل محیط څخه متاثره ده، هغه انعکاسات چې تاسې یې په پښتو شعر کې وینئ دا تمه مه کوئ چې هغه دې د غرب په ادبیاتو کې ووینئ، البته د غرب ادبیات ځانته خپله خوږلني او شریني لري، خپل ترسیمونه او انځورونه لري او شرقي ادبیات ځانته جلا رنګ لري او دا رنګ یې له ډېره وخت څخه جلا و. که پښتو ادبیات په پام کې ونیسو، نو د پښتو اوسني ادبیات د داسې خاصو شرایطو محصول دي چې هغه د هېچا له شرایطو سره د مقایسې وړ نه دي. د غرب شرایط او د پښتو شرایط بېخي سره بېل دي، نو شعر یې هم سره بېل دی.

په پښتو شاعرۍ کې ستاسې په نظر داسې شعرونه شته چې هغه د نړۍ په نورو ژبو واړول شي او هغوی ترې خوند واخلي؟

غربیان له شرقي شاعرۍ سره هېڅ وخت نابلده نه وو، له فارسي شاعرۍ سره بلد دي، هلته یې پر دې شاعرۍ ډاکټرۍ اخیستې دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه راز له پښتو ادبیاتو سره، د خوشال، رحمان بابا، هجري، کاظم خان شیدا، له شاعرۍ او ادبیاتو سره خلک ښېخي ډېر بلد وو، پر هغوی یې ډاکترۍ اخیستي، خصوصاً په روسیه او انګلستان کې د پښتو ادبیاتو په باب ډېرې څېړنې شوې دي او اوس هم خلک ورسره بلد دي، خو که چېرې له ما څخه د پښتو د اوسنۍ شاعرۍ په باب پوښتنه کوې، نو زموږ شاعرۍ په هېڅ صورت شاته پاتې نه ده او که چېرې ترجمه شي، نو زه پر دې یقین لرم چې هلته به هم خلک ترې ښه خوند واخلي او هم به سبا ورځ پرې ماسترۍ واخلي.

زیات تخنیکي او ان فزیکي کار د شاعر پر شعري زېږېدنې څه اغېز لري؟

د بل چا د ژوند په باب څه نه شم ویلی، خو زه یې ډېر متاثر کړی یم، ډېر یې له کاره ویستلی او ستړی کړی یم، ځکه چې له سهاره تر ماښامه یا ژباړه کوم یا میک ته ناست یم، چې دا دواړه زما کارونه نه وو، په افغانستان کې زما ډېر ښه او خوږ محیط پښتو ټولنه او د علومو اکاډمي وه. ما د ژوند خوږې ورځې هلته تېرې کړې، ځکه چې امضا به مې وکړه، نو بیا به مې هغه کار کاوه چې زما زړه غوښته او پر هغه به حکومت ماته معاش راکاوه. ما به کله کله ملګرو سره ټوکې کولې چې دا څومره عادل حکومت دی چې موږ خپل کتاب لولو او دوی موږ ته پیسې راکوي. هغه کار چې د سړي له مسلک سره جوړ وي نو بیا لویه نېکمرغي ده، خو اوس مې په اوونۍ کې پینځه ورځې ټولې په ډېر غیر مسلکي کار باندې چې زه ورسره هېڅ ډول علاقه نه لرم، مصرفېږي او دا یوازې د ډوډۍ د برابرولو لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. یوازې په کور کې شعر لیکم او تاریخ مطالعه کوم چې هغه بیا زما له کار سره اړیکې نه لري. زه فکر کوم ورځینۍ چارې سړی ډېر متاثر کوي.

سره له دې چې تاسې په نسبتاً خوشاله او سوکاله ټولنه کې اوسېږئ او ظاهري صورت مو هم ګلاب رنګه معلومېږي، خو پر شعرونو مو یو ډول نهیلۍ سیوری کوي، دا له مهاجرت پرته کوم بل علت هم لري؟

له مهاجرت پرته بل عامل نه لري، زه د خدای(ج) په فضل په کورني ژوند کې له خپلې مېرمنې او اولادونو سره پوره صمیمي ژوند لرم، یوازینی علت یې له هېواده لرېوالی دی. زما هېواد یادېږي، ما همېشه خلکو ته ویلي، چې زما لپاره په دنیا کې جومات، جنت او کعبه اول کندهار دی او دویم پېښور. نه پوهېږم چې دغه دوه ښارونه مې ولې په نړۍ کې ډېر خوښ دي. زه په دې دوو ښارونو پسې هر وخت خپه کېږم، خاصتاً چې د ځوانو شاعرانو شعرونه لولم، زړه مې غواړي چې هره جمعه د دوی په منځ کې ناست وای، سړی یو شعر دوه شعره تصنعي ویلای شي، ټول نه شي ویلای، نو ځکه زما په شعرونو کې د نهیلۍ رنګ دی.

ستاسې په نظر د یو ښه او اوچت شعر ځانګړنې کومې دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شعر کمال د شعر موسیقیت او د شعر شعریت دی، سړی چې خپله شعر وګوري بیا پرې قضاوت کولای شي، چې قوي دی، که ضعیف، خو یوازې دا وایم چې شعر باید دومره قوي نه شي چې د هغو خلکو له ذهني سطحې هم اوچت شي چې همېشه شعر لولي. د ښه شعر بیا چندان تعریف ځکه نه شم کولای چې د هر چا په نظر بېل تعریف لري.

په تېرو شلو کلونو کې پښتو شعر د څومره والي او څرنګوالي له پلوه څنګه ارزوئ؟

پښتو شعر ته اوس زیاتې هیلې شته، له پخوا څخه یې زیات توپیر کړی دی، که روسانو افغانستان وران کړ، خو د دې ورانۍ ګټه بیا ادبیاتو ته ورسېدله. یو وخت چا داسې تصور نه کاوه چې پښتو کې به په دومره زیات شمېر ښایسته شعرونه وویل شي. په پښتو کې پخوا ښه شعرونه موجود وو، خو په اوسني مقدار نه وو، اوس چې هر غزل او یا ازاد شعر راواخلې تر هغه بل ښه خوند کوي.

د شاعرۍ ترڅنګ دې نور کوم اثار لیکلي او یا هم تر لاس لاندې دي؟

اوس خو مې یو تاریخ لیکلی چې په دې نږدې وختونو کې باید چاپ شي، دا کتاب ((د هرات پښتانه او ستره لوبه)) نومېږي. په دې اثر کې د ایران او برتانیې ترمنځ رقابت څېړل شوی دی، ایران غوښتې د روسیې په مرسته هرات د ځان کړي او برتانیه غوښتې چې هرات د هغوی لاسته ور شي، دا په بېلابېلو پړاوونو کې د هرات

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاریخ دی. نوري پروژې مې دادي: پښتانه په ۱۸مه پېړۍ کې، پښتانه په ۱۹مه پېړۍ کې او پښتانه په ۲۰مه پېړۍ کې. دا هر یو ځانته جلا جلا اثر دی.

د پښتو په اوسنۍ شاعرۍ کې دې د چا شعرونه ډېر خوښ دي؟

شاعران زما په خیال داسې دي لکه ګلان، هر یو ځانته بېل رنګ او بېل بوی لري او بېل ښایست، زما لپاره هر شاعر جلا جلا ګل دی، جلا رنګ لري او جلا خوند ، ماته د هر شاعر کلام خصوصاً د ځوانو شاعرانو شعرونه ډېر خوند راکوي.

د موسیقۍ او شعر ترمنځ اړیکي څنګه څېړې؟

موسیقي شعر د ټولو خصوصاً د بېسوادو خلکو غوږو ته رسوي، هغوی کتابونه نه شي لوستلای، نو که یو سندرغاړی یو شعر په خپل اواز کې د خلکو غوږو ته ورسوي، نو قوت یې څو چنده زیاتېږي، خو که چېرې شعر موسیقۍ ته وقف شي، نو په دغه وخت کې د ابتذال خواته ځي.

وروستۍ پوښتنه مې سیاسي غونډې ده: تاسې د یو مهم هېواد په سیاسي- تبلیغاتي دستګاه کې کار کوئ، دلته داسې اټکل کېږي چې تاسې به له حالاتو ژر خبرېږئ ! ایا په نږدې راتلونکي کې داسې هیله

(c) ketabton.com: The Digital Library

شــته چــې د افغانســتان دا غميــزه نــوره پــاى تــه ورسېږي؟

هېڅ ولس له دا سې ستونزې سره نه دى مخامخ شوى، چې سرى د هغې ستونزې حل ناممكن وبولي، افغانستان پخوا هم له سختو ستونزو سره مخامخ شوى، يو وخت په افغانستان كې اتيا كاله پرله پسې گډوډي راغلې، خو افغانستان د هغه اغتشاش له دورې څخه هم ووته، سړى ورته هيله كوى شي، دا چې څه وخت دا ستونزه حلېږي، نو سړى د وخت دقيق اټكل نه شي كولاى، خو كه څوك له ما څخه وپوښتي چې دا ستونزه به حل شي، نو ورته وبه وايم چې زه په دې ايمان لرم چې حل كېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترخگو چیگ په افغانستان کیگ قانون حاکم نه شي

دمطبوعاتو ازادي ممکنه نه ده

شگاغلی حاجي سیدداود د هیگواد له أیگرو تکؤه ژورنالیگستانو او د ژورنالیگزم له لویو خدمتگگارانو خگخه دی، ده دجهاد په کلونو کیگ په أیگرو سختو حالاتو کیگ افغان نشراتي مرکز فعال کؤ او له دیگ لاریگ ییگ تگولیگ نؤة ته د افغانانو اوازونه او فریادونه ورسول، دغه راز ییگ په سلگگونو ژورنالیگستان وروزل او تگولنیگ ته ییگ وؤاندیگ کؤل، حاجي سیدداود پر ژورنالیگستکو خدمتونو سربیگره هیگواد ته یو لؤ نوریاد وؤ تگولنیز خدمتونه هم وکؤل او په سیاسي أکگر کیگ ییگ هم د ملي ارمانونو د بري لپاره أیگریگ هلیگ حگلیگ او ستاینیگ وؤ مبارزه وکؤه، دی اوس هم خپلو دیگ أول ملي او فرهنکگي هخگو او فعالیتونو دوام ورکوي. دا مرکه ییگ له پورتنی متن سره یوحگای د طالبانو نظام ترؤنگگیگدو نإدیگ اته میاشتیگ وروسته هیلیگ د ۱۳۸۱ل کال ۳ کگنگه کیگ خپره شویگ ده چیگ دلته ییگ تاسو لوستو ته رابولو:

که تر هرخگه دمخه د افغان نشراتي مرکز یا میاأیا سنتگر د فعالیتونو نچوؤ راته وو ایئ أیگره مهرباني به مو وي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان نشراتي مرکز له پنځلسو کلونو را په دېخوا د پاکستان په صوبه سرحد کې د ويديو، عکاسۍ او د خبرونو د ټولولو په برخه او همدارنګه ديو شمېر لنډ مودې کورسونو او راډيو تلويزيون د انستيتيوت په دايرولو کې ډېر فعاليتونه ترسره کوي، په دې موده کې مو تقريباً درې زره ساعته ويديويي مطالب د افغانستان له (۲۹) ولايتونو نه راټول کړي دي، دغه ويديويي مطالب يوازې په جګړو يا مهاجرت پورې اړه نه لري، مواد هغه موضوعات چې په افغانستان کې منځته راغلي لکه شګوونه او روژه، کرکيله، روغتيا، عادي ژوند او همدا ډول د خلکو مهاجرتونه، جګړې او ځينې نور په دغه ارتباط باندې مواد ويديويي مواد د افغانستان له (۲۳۲) ولسواليو نه راټول کړي دي.

د عکاسۍ په برخه کې مو تقريباً يولکو پنځوس زره رنګه، تور او سپين عکسونه، اولترايکسايلايدرز او همدا ډول (۲۰۰۰) ساعته راډيويي مطالب په خپل ارشيف کې ساتلي او همدا سې مو نورو راډيو ګانو ته ورکړي دي. زموږ د لنډې مودې په کورسونو کې تقريباً درې سوه شپېته کسه خبريالان، درې سوه شپېته کسه کمره مينان روزل شوي، چې ځينې يې اوس عملاً د افغانستان راډيو تلويزيون سره کار کوي او يو شمېر يې په غير دولتي موسسو کې کار کوي، د افغانستان د راډيويي تعليماتو انستيتيوت چې تقريباً په ۱۹۹۰_۱۹۹۱ کې يې دوه درې دورې شاګردان فارغ کړي، چې د دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمیگر هم (۴۰) تخنیککګرانو او خګلویګشګتو پروأیوسرانو تـه رسیګإي، ددغـه انسـتیتیوت مـوده یـو کلنـه ده چیـګ زیـاتره هغـه استادان چیـګ پـه کابـل کیـګ د ژورنـالیګزم پـه خګانکګـه کیـګ تدریس کوي، له مواإ سره همکاري لري. دلته تقریباً هر کال (۲۰) کسـه پروأیوسران، شل کسه تخنیکګګران روزل شوي دي.

تر دیګ وروسته کله چیګ په افغانستان کیګ د طالبانودوره وه زیـاتره مـو د عکاسـة، ویـدیویي فعالیتونـه نـه درلـودل، د افغـان نشراتي مرکز یو شمیګر نوریګ پروژیـګ لکه دمیأیا یانیـګ د ألـه ییزو رسنیو سرویګ کول، په افغانستان کیګ دا معلومول چیګ د افغانسـتان خلـګ کومیـګ راأیوکګانیـګ اوري او خپـل ورحګنـي معلومات له کومـو منـابعو خګخـه لاسته راوؤي. مـواإ تقریبـاً دریـګ حګلـي پـر ۱۹۹۰ پـر ۲۰۰۰م کـال او اوس دریـګ میاشـتې مخکیـګ تقریباً دوه زره غوشګتنلیکونه چیـګ د افغانسـتان خلـګ ورحګنـي معلومات له کومو منابعو نه ترلاسه کوي، ترتیب کـؤي، بیـا پـه دغـو منـابعو کیـګ کومـه سرچینه زیاتـه اوري، کـوم اخبـار زیـات لوسـتل کیګـإي، کومـه مجلـه پـه خلکـو کیـګ محبوبیـت لـري، لـه دیـګ سرویګ سره مواإ دعامه افکارو سرویګ په افغانستان کیګ کوو ، چیـګ پـر ۲۰۰۰ زرم کـال تقریبـاً شـپإزره غوشـګتنلیکونه مـواإ د افغانستان د راتلونکو حالاتو ، شګوونیګ او روزنیګ لپاره ترتیب کؤي پـه تیګره بیـا پـه دیـګ سرویګ کیـګ مـواإ جوتـه کـؤه چیـګ د افغانستان خلک د شګحګو له کار سره خګومره علاقه لري، یانیګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

واقعاً دوی غواوي چيگ ددوی لونگيگ شگوونحگي ته ولاوٴيگ شي، ددوی لونگيگ په دفاترو کيگ کار وکوٴي.

دغه سرويگ کگانيگ چيگ موإ سره پرتيگ دي له ديگ سره موإ يو شميگر کگردي ميگزونه چيگ تقريباً له خگو کلونو را په ديگخوا په نوٴيوالو راأيو کگانو په تيگره بيا بي بي سي، امريکا غإ همدا اوس د ازادة راأيو، دغه کسان چيگ راأيو کگانيگ اوري له دغو راأيو کگانو نه خگه ترلاسه کوي، ددغو راأيو کگانو کگتگيگ خگه دي، يانيگ دغه راأيو کگانيگ خگه شباهتونه او توپيرونه سره لري. په ديگ اوٴه مو يو شميگر کگردي ميگزونه داير کوٴي او بيا ييگ نوٴيوالو منابعو ته ورکوو چيگ په افغانستان کيگ ميأيا خگومره رول لوبولای دی.

دغو اثارو خو هغه وخت هم تاريخي ارزشگت درلود، خو د وخت په تيگريگدو سره به نور ارزشگت هم پيدا کوٴي، دديگ اثارو دساتنيگ او پالنيگ لپاره خگه ترتيبات شته؟

هو! دا أيگره شگه پوشگتنه ده، موإ دديگ لپاره چيگ له دغو موادو نه د افغانستان حگوان کهول او هم هغه خگيگوٴونکي چيگ غواوي د افغانستان په تيگر شل کلن، خگلريشت کلن تاريخ حگان خبر کوٴي، موإ د امريکيگ د ويليمزکالج سره قرارداد کوٴی هغوی موإ ته يو شميگر وسايل راليگإلي، موإ دا غواوو چيگ خگه مواد چيگ په ارشيف کيگ لرو هغه دريگ کاپي کوٴو، يوه کاپي خپل دفتر کيگ وساتو، يوه کاپي کابل پوهنتون يا د افغانستان راأيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

تګلویزیون په ارشیف کیګ وساتو ، یوه کاپي باید په خارج کیګ و اوسي او دا مو له مخکیګ نه هم ورکؤیدي، چیګ مواږ دغه مواد لرو ، دغه ویأیو کګانیګ دي چیګ هم په افغانستان کیګ افغانان او هم په بهر کیګ خلک تریګ کګتګه اخلي.

دیګ خګو کلونو کیګ چیګ تقریباً تر لسیزیګ نه زیاته موده وشوه، کومو نؤیوالو اژانسونو ستاسو له موادو نه أیګره کګتګه اخیستیګ ده؟

مواږ په شروع کیګ دریګ خګانکګیګ درلودیګ، یانیګ پر ۱۹۸۲م کال کله چیګ مواږ دا دفتر پرانیست پر **۱۳۶۵**ل کال کیګ مواږ أیګریګ هلیګ حګلیګ وکؤیګ چیګ زمواږ خبرونه، عکسونه، ویأیويي مطالب، نؤیوال د خپلو رسنیو له لاریګ نشر کؤي، په هغه وخت کیګ دا باور چا نه کاوه، د هغه وخت مشکل دا و چیګ تنظیمونه وو، دوی خبري اژانسونه درلودل، دوی فرهنګګي کمیګتګیګ درلودیګ، دوی به مبالغه کوله، یو تګانک به بیګ سل تګانکه شګودل، یا دوی به مثلاً په یو جنګګ کیګ کګأ وو، کله چیګ مواږ په مسلکي معیار کار شروع کؤ، نو مواږ د یویګ حادثګیګ عکس، د حادثیګ ویأیويي فلم او د حادثیګ رپورتګ دریګ واؤه یو حګای اژانس ته ورکول، یانیګ هغه خګه چیګ په فلم کیګ و ، هغه خګه چیګ په عکس او خط کیګ و تګولو به له یو بل سره اؤخ لکګاوه. نو تر دیګ شپاږو میاشتو وروسته زمواږ خبرونه پرانس پریس، نیوزلیناً، اسوشیست

(c) ketabton.com: The Digital Library

پریس ته ورسیگدل او حگینو نورو نؤیوالو اژانسونو له موإ سره قراردادونه وکؤل او هغوی زموإ خبرونه نشرول.

زموإ زیات ویأیویي مطالب په لندن کیگ د I-T-M تگلویزیون له لاریگ او W-I-M له لاریگ خپریگدل، پخوا ویزنیوزو، اوس رویتگرنیوز دی، هغوی سره موإ قرارداد کاوه، د ۱۹۸۸کلونو په شاوخوا کیگ کله چیگ CNNأکگر ته راووت، د اول حگل لپاره په دغه سیمه کیگ موإ CNN سره هره اوونة دریگ دقیقیگ دنؤیوالو ساعتونو په نامه یو پروکگرام کیگ قرارداد وکؤ چیگ د افغانستان په باره کیگ به بییگ هره اوونی دریگ دقیقیگ زموإ خلاصه خبرونه د خپل تگلویزیون له لاریگ نشرول، زیاتره زموإ عکسونه د (سیلما) چیگ د عکاسة نؤیواله ایجنسي ده او په فرانسه کیگ ده، بلیگ (کمره کیس) په نامه چیگ په نیویارک کیگ ده دوی زموإ عکسونه اخیستل او زموإ ویأیویي مطالب زیاتره د ایران، چین، جاپان تگلویزیونونو او ددغو هیگوادونو له ورحگپانگو خگخه نشریگدل، خو زیاتره په دیگ وخت کیگ د امریکیگ غإ او بي بي سي له لاریگ خپریگدل.

له نوي تحول سره زیاتره موسسیگ داخل ته انتقال شوي ددیگ مرکز د انتقال په باب ستاسیگ نظر خگه دی؟

له نیگکه مرغه موإ هم د ۱۳۸۰ل کال په وروستیو شپو ورحگو کیگ هغه مهال چیگ زه کابل ته ولاؤم هلته ما سرویگ وکؤه، چیگ موإ خگنگگه کولای شو خپل فرهنگگي فعالیتونه له خپلو افغانانو ورونو سره اوإه پر اوإه په تیگره بیا په ولایاتو ، ولسوالیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او علاقه داريو کيګ سرته ورسوو ، بالاخره موږ پر ديګ بانديګ وتوانيګدو چيګ د اسد په مياشت کيګ د افغان نشراتي مرکز اوونيزه (اراده) کابل ته انتقال کړو ، اوس زموږ خپرونه (اراده) په کابل ښګار کيګ چاپيګږي او هلته ويګشل کيګږي او له هغه ځګايه ننګګرهار، لغمان، کونړ، ميدان، هرات، کندهار او ځګينو نورو ولايتونو ته ليګږدول کيګږي او په راتلونکي کيګ افغان نشراتي مرکز هيله لري چيګ په راتلونکي نږديګ وخت کيګ يو چاپځګی هلته فعال کړي او خپله ورځګپاڼګه به تقريباً د کابل له ښګار نه د هيګواد ځګينو ولايتونو ته وويګشي، کله چيګ مو چاپځګی فعال کړ، نو موږ يو بل پروګګرام هم لرو او هغه دا چيګ موږ غګږنګګه کولای شو چيګ محلي راډيو ګګانيګ فعاليګ کړو ، يانيګ اوس خو أيګريګ راډيو ګګانيګ بي بي سي، امريکيګ غږ، ازادۍ راډيو او سهار په خير اوريګدل کيګږي، تقريباً زياتيګ راډيو ګګانيګ شته خو موږ کوشش کوو که موږ وکړای شو افغاني پروډيوسران افغاني تخنيکګګران وروزو ، د افغانانو په مرسته افغاني ستګيشنونه جوړ کړو ، که سبا ته دغه نړيوالیګ راډيو ګګانيګ ځګي چيګ زموږ په ملک کيګ حد اقل دومره راډيو ګګانيګ خو وي چيګ خلک ييګ واوري او خلک د راډيو له خپرونو نه محروم نه شي.

په افغانستان کيګ د مطبوعاتو له ازادۍ نه څګومره ډاډمن ياست؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه دا عرض کولای شم، کله چیگ په یو ملک کیگ سیگستم نه وي، کله چیگ په یو هیگواد کیگ نظام نه وي، کله چیگ په یو ملک کیگ پر تگوپک باندیگ اتکا وشي، هلته هیگخگ أول ازادي نه شته. متاسفانه چیگ په افغانستان کیگ خگلریشت کلنیگ جکگؤیگ زموإ دغه تگول بنیادونه نؤولي دي او موإ ته په میراث کیگ یو ویجاؤ افغانستان، په اقتصادي، سیاسي او فرهنگگي لحاظ کمزوری افغانستان راپاتیگ دی، اوس موإ د نؤیوالیگ تگولنیگ په مرسته هخگه کوو چیگ موإ د مطبوعاتو د ازادة پر لوري کگام واخلو، تر هغیگ چیگ د مطبوعاتو او نشراتو د ازادة په رنگا کیگ افغانستان یو سیگستم پیدا کؤي او په افغانستان کیگ قانون حاکم شي او تر هغیگ پوریگ چیگ په افغانستان کیگ قانون حاکم نه وي افغانستان کیگ سیگستم رامنحگته نه شي تاسو په دیگ برخه کیگ شگه پوهیگإئ دا مشکله ده چیگ موإ ووایو هلته د مطبوعاتو او نشراتو ازادي تظمینیگدلای شي.

تاسو دلته أیگر کار کؤی، أیگره شتمني مو خوندي کؤیگ که دفتر تگول کابل ته انتقال کؤئ او خدای مه کؤه کومه پیگشگه رامنحگته شي دا به أیگره غتگه ضایعه نه وي؟

اوس له نیگکه مرغه د افغانستان راتلونکیگ دنؤة له راتلونکیگ سره غوتگه شویگ ده، که چیگریگ نؤیوال بیا افغانستان له یاده وباسي او افغانستان ته شا کؤي لکه خگنکگه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چیگ په تیگرو لسو کلونو کیگ بییگ کؤیگ وه، هر ملک، کگاونأیو هیگوادونو، او نؤیوالو له افغانستانه صدمه ولیده، زه هیله مند یم چیگ اول به کگاونأیو هیگوادونو په افغانستان کیگ له مداخلو او لاسوهنو خگخه، له بربادیو او تباهیو خگخه یو خگه پند اخیستی وي، نؤیوالو په تیگره بیا امریکا هم پر دیگ باندیگ معتقد شویگ ده چیگ په افغانستان کیگ سوله د منطقیگ سوله ده، په افغانستان کیگ سوله د نؤة سوله ده، نو ددغیگ خوشبینیو په رنگا کیگ موإ وایو که چیگریگ له یویگ خوا موإ هغه افغانان چیگ دغه وطن ته غواؤي یو خگه کار وکؤي او له بلیگ خوا کگاونأیان زموإ په کورنیو کیگ چارو کیگ لاسوهنه ونه کؤي، نؤیواله تگولنه له موإ سره مرسته وکؤي، هیله ده چیگ هلته په تدریج سره یو باثباته هیگواد رامنحگته شي او هلته دغه فعالیتونه لکه خگنگگه چیگ تاسو اشاره ورته وکؤه، کوم چیگ موإ دلته کؤي چیگ دا په خپل وطن کیگ، په خپل نظام کیگ د خپلو خلکو په منحگ کیگ ترسره کؤو، زه فکر کوم دا به په راتلونکیگ کیگ زموإ تاریخ روشگانه ساتي.

اوس به راشو سیاسي أکگر ته! تاسو پر هغه وخت چیگ دلوییگ جرگگیگ خبره چا نه شوه کولای، د افغانستان د ملي زعامت د تگاکلو لپاره د لوییگ جرگگیگ غوشگتنه کوله، خو په بیگؤنة لویه جرگگه کیگ چیگ د افغانستان ملي زعامت تگاکل کیگده، تاسو حاضر نه وئ، ایا له

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوییګ جرګګیګ خګخه مطمین نه وئ او که کومه بله ستونزه وه؟

متاسفانه موإ لکه خګنکګه چیګ تاسو اشاره وکؤه، ددغیګ لوییګ جرګګیګ د کمیسیون له اعلان سره سم د خلکو په منحګ کیګ یو أول نا امیدي رامنحګته شوه، که خګه هم کوم کسان چیګ دغه کمیسیون ته پیشنهاد شوي وو، موإ یو بل سره شګه پیګژندل، دوی دلوییګ جرګګیګ له نوم سره حساسیت درلود، دوی له دموکراسة سره حساسیت درلود، نو دغه کسان چیګ کله انتخاب شول، په خلکو کیګ ددیګ کار عکس العمل أیګر منفي و او ما هم شخصاً په دغه ارتباط ترکومه چیګ زما له لاسه کیګدل یو شمیګر ورحګپانګو او نؤیوالو اژانسونو سره خبریګ وکؤیګ، خو بدبختانه نؤیوالیګ تګولنیګ او هغو هیګوادونو چیګ غوشګتل ییګ په افغانستان کیګ سوله راشي، هغوی ته داسیګ ویل شوي وو، چیګ په دغو شرایطو کیګ تر دیګ زیات شګه کمیسیون نه جوؤیګإي او تر دیګ قابل خلک په افغانستان کیګ نه شته، یانیګ نؤیوالیګ تګولنیګ په تیګره امریکایانو پر أیګرو غلطو معلوماتو باندیګ اتکا وکؤه او اوس هم دوی پر غلطو معلوماتو اتکا کوي، له دیګ پرته یو شمیګر خلک دي چیګ دا وضعه امریکایانو ته بل أول شګیي، یانیګ په دیګ مانا چیګ د خپل اقتدار د دوام په خاطر دا هلیګ حګلیګ کوي چیګ امریکایانو، غربیانو او نؤیوالو ته ووایي چیګ په دغو شرایطو کیګ واقعي لویه جرګګه نه کیګإي، په دغو شرایطو کیګ هغه افغانان چیګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

غواؤي واقعاً افغانستان ته خدمت وکؤي بیگرته نه راحگي، په دغو شرایطو کیگ د افغانستان بیا جوؤول اسانه کار نه دی، مواږ باید دغو قوماندانانو او تگوپکسالارانو ته موقع ورکؤو او همدغه کسان چیگ دلته اوسیگدلي او له تنظیمونو او جنککگي ألو سره تؤاو لري دغه کسان شگه دي، نظر هغو کسانو ته چیگ هغوی سولیگ، دموکراسة او ثبات ته کار کوي، نو کله چیگ دغه أول معلومات ملکگرو ملتونو، امریکایانو او یو شمیگر نورو اژانسونو ته ورکؤل شول، ما له دغه نظر سره مخالفت وشگوده او اوس هم زه په دیگ باور یم چیگ افغانستان أیگر رسیگدلي کسان لري، هغه تعلیم یافته چیگ په داخل کیگ دي او زده کؤي او مسلکي خلک چیگ په ایران، پاکستان او اروپا کیگ دي، دوی تگول غواؤي چیگ په دیگ هیگواد کیگ و اوسي او خپل هیگواد ته خدمت وکؤي، یانیگ هیگخگوک نه غواؤي چیگ افغانستان دیگ دیویگ سیمیگ او یو کگروپ په کنتگرول کیگ وي، افغانستان دیگ له یو قوم سره وي، افغانستان د تگولو افغانانو کگأ کور دی. نو که پر دغه اساس هر قدم پورته کیگږي زه ورسره یم، زه ددوی په خدمت کیگ یم زه په سر او مال، په وینو حاضریم خو که چیگریگ دغه تگول امکانات یانیگ زمواږ ملي منافعیگ دحگینو ألو او اشخاصو د شخصي منافعو په خدمت کیگ وي، زه هیگخگکله دغسیگ لوبیگ جرکگیگ، دغسیگ سیگستم او اداریگ سره کار هم نه شم کولای او توافق هم ورسره نه لرم، خو یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شی دی دا وطن پر ما حق لري زه حګان ددیګ وطن بچی کګنګم خګه چیګ زما له لاسه کیګإي هغه به کوم.

تاسو اشاره وکؤه په لویه جرکګه کیګ هغو خلکو کګأون کؤی و چیګ د لوییګ جرکګیګ له اصل سره ییګ مخالفت درلود ، نو حګینیګ خلک بیا دا خپله یو بری بولي حګکه هغه کسان چیګ د لوییګ جرکګیګ له نامه سره ییګ حساسیت درلود هغوی هم په دیګ قانع شول چیګ لویه جرکګه د افغانستان د سیاسي مسایلو یوه اساسي حل لاره ده، همدا پرمختکګ بس دی چیګ اصل ومنل شو په بله لویه جرکګه کیګ کیګدی شي یو خګه زیات پرمختکګ وشي، تاسو خګه نظر لرئ چیګ بیګؤنة لویه جرکګه تر کومه حده مثبته وه او د راتلونکي لوییګ جرکګیګ لپاره مو وؤاندیزونه خګه دي چیګ کیفیت ییګ او چت شي؟

زه غواؤم دومره عرض تاسو ته وکؤم چیګ پر ۲۰۰۱م کال مواإ شپإ زره مرکیګ د افغانستان په دننه کیګ وکؤیګ، په شپإ زره مرکو کیګ (۴۸۰۰) افغانانو یانیګ قاطع اکثریت د لوییګ جرکګیګ پلوي کؤیګ وه، په هغه وخت کیګ لا طالبان موجود وو، پاتیګ دوه دریګ سوه کسانو به د اسلامي شورا او حګینو هم نظر نه و ورکؤی، خو (۴۸۰۰) تر (۵۰۰۰) پوریګ افغانانو د هیګواد په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کگوتگ کگوتگ کیگ یانیگ هغو افغانانو چیگ ددوی اواز چا
نه و اوریگدلای، هغو افغانان چیگ په سیاست کیگ شگکیگل
خلک نه وو ، دا هغه افغانان وو چیگ په ۲۳کلونو کیگ ییگ د هر
چا له لاسه ازار لیدلای و ، خو کله چیگ دیگ پوشگتنیگ سره مخ
شول چیگ له کومیگ لاریگ غواؤي د افغانستان مسئله حل شي،
هغوی تگولو دلوییگ جرکگیگ لاره غوره بلليگ وه، نو دغه لویه
جرکگه چیگ دایره شوه موإ غوشگتل هغه عظمت چیگ لوییگ
جرکگیگ درلود او هغه مینه چیگ له لوییگ جرکگیگ سره
افغانانو درلوده، باید د هغه عظمت او هغیگ مینیگ پر بنیاد دا
لویه جگرککه جوؤه شویگ وای، نه دا چیگ موإ ته غربیان د
لوییگ جرکگیگ د جوؤولو دستور راکؤي، په دیگ چیگ لویه
جرکگه زموإ عنعنه وه هغه د امریکایانو عنعنه نه وه، امریکایان پر
دیگ باندیگ نه پوهیگدل، ملککري ملتونه پر دیگ نه پوهیگدل،
دا دملت غوشگتنه وه ما په خپله دغه غوشگتنه کؤیگ وه، افغان
نشراتي مرکز دا سرویگ د امریکا بهرنیو چارو وزارت، د ملککرو
ملتونو حگانککؤي استازي ته هم وؤاندیگ کؤیگ وه، موإ نه
غوشگتل چیگ د خلکو له ارزوکگانو او هیلو سره دیگ لوییگ
وشي، له بده مرغه د داسیگ کمیسیون تگاکل او یا لوییگ
جرکگیگ ته د هغو کسانو رابلل چیگ هغوی په دیگ جرکگه
کیگ د کگأون مستحق نه وو ، یا په لویه جرکگه کیگ حگینو
خلکو ته دا حق نه ورکول چیگ هغوی د خپل راتلونکي او د خپل
ملت د زعامت په اؤه فکر وکؤي، دغه تگول دلوییگ جرکگیگ له

(c) ketabton.com: The Digital Library

عملییګ سره مخالفتونه وو، دغو شیانو د لوییګ جرکګیګ اهمیت ته صدمه ورسوله، همدغه کسان چیګ اوس په کابل کیګ ناست دي، دوی د ااکتګر نجیب الله پرلوییګ جرکګیګ ریشخند واهه، دوی د ببرک کارمل پر لوییګ جرکګیګ ملنأیګ وهلیګ، اوس خلګ وایي چیګ دغه لویه جګرکګه د هغوی د لوییګ جرکګیګ نه هم کمزوریګ وه. زه په دیګ خفه یم چیګ لویه جګرکګه خپله کګناهکاره نه ده، لویه جرکګه خپله هم محبوبیت لري او هم سپیګخګلتیا، دا چیګ د خلکو غوشګتنه عملي نه شوه په دیګ مواإ خفه وو. خو بیا هم نظر جنکګ ته، نظر تجزییګ ته دا حالت شګه دی چیګ حد اقل دنیا توجه کوي، هلته سوله ساتی حګواک دی، هلته دیو شمیګر سؤکونو او شګوونحګیو دبیارغونیګ خبره ده او نوریګ پروژیګ دي، امید دی چیګ په راتلونکو انتخاباتو کیګ دغه ازادي افغانانو ته ورکؤل شي او واقعاً هر هغه خګه چیګ خلګ وغواؤي هغو ته د عمل جامه واغوستل شي، نه دا چیګ امریکا خپل فرمایش ورکؤي، نه دا چیګ یو کګروپ د پیسو په زور په دیګ کیګ رامنحګته شي، دا اوس زمواإ او ستاسو او دفرهنکګیانو وظیفه ده چیګ مواإ باید مخکیګ تر مخکیګ خلګ پوه کؤو، چیګ خپل اینده زعامت خګنکګه د ازادو انتخاباتو له لاریګ تګاکلای شي، نو زه فکر کوم چیګ بیا هم مخکیګ لوی پؤاو دی او دا أیګر کار غواؤي او دا خګه چیګ شوي یانیګ نظر جکګؤیګ او تجزییګ ته، دیګ لوییګ جرکګیګ ته مواإ ترجیح ورکوو او دا چیګ اوس مواإ په

(c) ketabton.com: The Digital Library

داخل کیگ یو هلته کار کوو ، هلته فعالیت کوو دا هم یو مثبت تگکی دی او د اینده په خاطر باید کار وکؤو ، خو حگینیگ مسایل دي چیگ هغه موإ افغانانو ته د زیات احترام وؤ دي چیگ له هغیگ جملیگ نه لو یه جرکگه ده ، یانیگ موإ نه غوشگتل چیگ دلوییگ جرکگیگ تر نامه لاندیگ دیگ یوه فرمایشي جرکگه جوؤه شي ، موإ غوشگتل واقعي لویه جرکگه جوؤه شي ، لکه خگنکگه چیگ خلکو د طالبانو تر حکومت لاندیگ حگایونو کیگ هم د لوییگ جرکگیگ غوشگتنه کوله او په هغه وخت کیگ چیگ آن د لوییگ جرکگیگ نوم هم چا نه شو اخیستی ، موإ داسیگ خلک لیدلي چیگ د طالبانو کوتک ییگ مانه خو د لوییگ جرکگیگ نوم ییگ اخیسته ، خو هیله ده چیگ په اینده کیگ اصلاحات رامنحگته شي.

تاسو ته خو ترتگولو شگه تجربه ده چیگ په افغانستان کیگ په شلو پنحگه ویشتو کلونو کیگ غتگ جنجال دا و چیگ هر ککگوند او تنظیم انحصار کاوه او د انحصار په نتیجه کیگ افغانستان أیگر تباه شو اوس هم په دولتي چوکاتگ کیگ زیات انحصار موجود دی ، د دیگ انحصار دله منحگه وؤلو حل لاریگ خگه دي؟

خبره دا ده چیگ په دغو ألو ألبازیو کیگ افغانستان هیگخگ ککگتگه نه شي کولای ، موإ که داسیگ لإ سره مخکیگ لاؤ شو ، کله چیگ شهید داود خان کودتا وکؤه او هغوی هم کوشش کاوه چیگ

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو شمیگر باوري خلک رامخته کؤي، یانیگ هغه کسان چیگ ده پیگژندل هغه رامخته کؤي او هغه کسان چیگ ده نه پیگژندل که خگه هم مسلکي وو ، خو دده له حکومت نه د باندیگ پاتیگ شول، چیگ نتیجه ییگ مواِ ولیده، کله چیگ د خلق دموکراتیک کگوند راغی، دوی هم له نورو کگروپونو سره پراخه ملي جبهه رد کؤه، ان نور خلک ییگ په راز راز نومونو له منحکگه یوؤل، اوس هم په افغانستان کیگ په هیگگخگ صورت سره یوه أله پرتگول افغانستان باندیگ حکومت نه شي کولای، یانیگ خلک دا حق نه ورکوي، خلک وایي چیگ په افغانستان کیگ د مسلکي کسانو یانیگ هغه کسان چیگ مسلکي پوهه ولري، هغه کسان باید دحکومت چاریگ په لاس کیگ واخلي، که دا مسلکي شخص هزاره وي، که دا پشگتون وي، که تاجک وي او که ترکمن وي، دا که هرخگوک وي پر دیگ باندیگ د افغانستان خلک باور کولای شي، نظر دیگ ته چیگ یویگ خواته یو کگروپ، یوه أله رامنحگته شي او بیا دې په دیگ أله کیگ مسلکي پوهه هم نه وي، نو زه فکر کوم ددیگ نتیجه به لکه دخلق دموکراتیک کگوند ، لکه دغو تنظیمونو چیگ د جهاد په دوران کیگ یا له ۷۱ نه تر **۷۵** پوریگ په کابل کیگ وو د ددوی ترمنحگ خو هیگخگ نوعه اختلاف نه و.

اختلاف خو په دیگ کیگ نه و چیگ مواِ داسیگ دموکراسي غواؤو، یا دا غواؤو یا هغه، اختلاف یوازیگ په دیگ کیگ و چیگ دوی هر یو انحصار غوشگته. نو زما په نظر یویگ أليگ ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کیګ حکومت کول دا أیګره کګرانه خبره ده، شګه خبره به دا وي چیګ خلکو ته مراجعه وشي او له خلکو هغه کسان چیګ هغوی کولای شي وطن اباد کؤي، هغه کسانو ته په دولتي چارو کیګ، په حکومتي پوستونو کیګ حګای ورکؤل شي، دغه یوازینی لاره ده، دغه مسئله چیګ خلک وایي پراخ بنسګتګه حکومت، د پراخ بنسګتګه حکومت اصطلاح باندیګ تقریباً ۱۴ کاله مخکیګ موإ کار کؤی دی، دا اصطلاح په هغه وخت کیګ رامنحګته شویګ، چیګ تنظیمونو ویلیګ هغه خګوک چیګ جهاد ییګ نه وي کؤی، باید حکومت کیګ نه وي، هغه چا چیګ تګوپک ییګ نه وي ککرحګولای باید حکومت کیګ رانه شي، موإ خلکو دا هلیګ حګلیګ پیل کؤیګ چیګ نه جهاد یوازیګ تګوپک ککرحګول نه دي، أیګر کسان دي چګیګ هغوی مسلمانان دي، هغو کیګ عقیده شته، هغوی افغانستان باندیګ دردیګګإي او دا اوس هم خدمت کوي، هغوی د کاندیدو حق لري، هغوی د راییګ ورکولو حق لري، دغه حق تریګ حګینو تنظیمونو اخیسته او موإ د هغو تنظیمونو په مقابل کیګ وویل چیګ دیګ کیګ باید تګول افغانان سهم واخلي، خو اوس وخت د پراخ بنستګه حکومت نه دی چیګ موإ ووایو دا ددیګ او د هغه قوم حق دی. طبعاً هغه مسلکي سؤی چیګ هغه پوهه لري، د کارتجربه لري، هغه پر دیګ پوهیګإي چیګ د قومونو ترمنحګ ملي یووالی، ملي وحدت او ملي ثبات خګنګګه راولو، نو دا خو په تنظیمي یا په منطقه یي خبرو پوریګ هیګخګ تؤاو نه لري او په اوس وخت کیګ زه فکر کوم د پراخ بنستګه اصطلاح

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم نه په کاريگږي، يوازينۍ اصطلاح چيګ اوس په افغانستان کيګ ورته بايد احترام وشي هغه د کدرونو ده، هغه د مسلکي کسانو ده، دغه کسان بايد رامنحګته شي، له هريګ خوا نه چيګ وي هرخګوک چيګ وي، پر دوی بايد اعتماد وشي، دغو خلکو ته بايد د حکومت چاريګ وسپارل شي، زه فکر کوم دا مشکل به تر يوه حده حل شي.

د افغانستان د تګولو کورنيو او بهرنيو ستونزو په نظر کيګ نيولو سره د ديګ هيګواد راتلونکی خګنګګه ارزوئ؟

تاسو پر ديګ پوهيګږئ د افغانستان خلک له جنګګ نه ستړي شوي دي، هيګخګ شريف افغان جنګګ نه غواړي، هيګخګ شريف افغان بيګ ثباتي نه غواړي، دويمه خبره داده چيګ په سيمه کيګ هم اوضاع فرق کوي، يانيګ په ديګ مانا چيګ ګګاونډيو هيګوادونو په نوبت سره په افغانستان کيګ جګګړو ته لمن ووهله، خو تاسو د تګولو عواقب وليدل، شوروي اتحاد مو وليده، ايران تاسو وليده، پاکستان مو د سپتمبر تر حادثيګ وروسته وليده او همدا أول خپله امريکا او غرب د مخدره موادو مارکيتګونه او بازارونه، دغه د افغانستان د جنګګ عوامل او د هغه اغيګزيګ ويګ چيګ پر هغوی باند يګ پريګوتيګ ويګ، خو زه فکر کوم له يويګ خوا افغانان سوله غواړي له بليګ خوا نه د سيميګ په هيګوادونو کيګ يو تغير راغلی دی او هم نړيوال مجبور دي، يانيګ هغه شعار چيګ نن بيګ ورکوي چيګ په نړۍ کيګ جګګړه نه غواړو، تروريګزم نه غواړو، مخدره مواد نه غواړو، ددغو شيانو تقريباً په دغو لسو کلونو او يا په يوه حساب په درويشتو کلونو کيګ مرکزيت افغانستان و،

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس نـو نؤيـوال مجبـور دي چيـگ خپـل شـعار تـه د عمـل جامـه ور واغوندي او دا كار لومؤى له افغانستان نه شروع كؤي، افغانـان هم لـه دوى سره مرسته كـوي، سـمه ده پـه ديـگ كيـگ شـك نـه شـته چيـگ د كگوتو په شميگر افغانان په دغو جككگؤو، ترورېزم او مخدره مـوادو كيگ ككؤ دي، خو تر ۹۹ فيصدو زيات خلك سوليگ، ثبات او ملي مركزي دولت ته، ملي وحدت او دخاوريگ بشپؤتيا ته ليگواله دي.

شـگاغلی حـاجي صـيب داود ستاسـيگ د مفصـليگ او معلوماتي مركيگ له امله ستاسو خگخه أيگره مننه كوو.

تاسو نه هم مننه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه جل وهلی یم باران ته اړ یم

دا مرکه ما له خدای بښلي ننګیال صاحب سره د **۱۳۷۳**ل کال په وروستیو ورځو کې کړې وه او د **۱۳۷۴**ل کال د وري پر لومړۍ نېټه، له پېښور ه خپرېدونکې ارمان جریدې په لومړۍ ګڼه کې خپره شوې ده. دا دی دلته یې قدرمنو لوستونکو ته په خپل آر متن وړاندې کوم.

اسحق ننګیال زموږ د هېواد پیاوړی او نومیالی شاعر دی، د ده په شعرونو کې ښکلا، مینه، عاطفه، تفکر او د شعر نورې ښکلاوې له ورایه ځلېږي. ننګیال تراوسه پورې د شعرونو څلور مجموعې (ډالۍ، سپېره ډاګونه او غوړېدلي بزغلي، هغه شېبې هغه کلونه او ځاځکي ځاکي) خپرې کړې دي، د شعرونو دوه مجموعې یې اوس چاپ ته تیارې دي. موږ په دې ګڼه کې له ښاغلي اسحق ننګیال سره لنډه مرکه کړې چې په ګډه یې لولو.

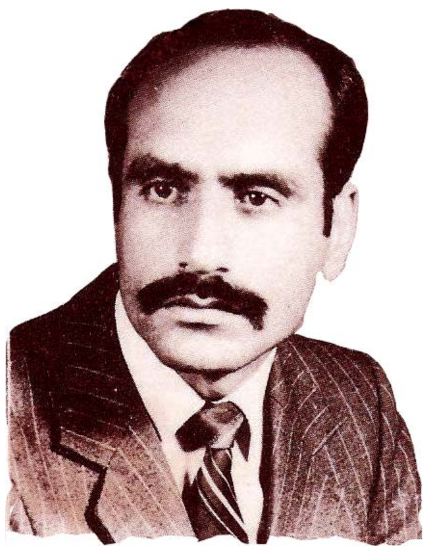

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنه: څرنګه چې ماته معلومه ده ستاسو په شعرونو کې د نورو هنري ښکلاوو ترڅنګ، عاطفه ډېره زياته ځلا او جلا مومي، ان کله کله د شعر پر فکري اړخ عاطفي خوا ډېره درنه وي، کېدی شي د دې خبرې لامل را په ګوته کړئ؟

ځواب: ښايي ژوند مې پر همدغو ستنو ولاړ وي، ښايي ژوند مې همداسې وي او عاطفه مې په وينو کې ګډه شوې وي او هغه چې ډېر عاطفي نه وي زما په اند نه شي کېدی چې ډېر ښه شاعر شي. يوازې اند شعر نه دی، يوازې عاطفه او په همدې توګه له اند او عاطفې پرته تخيل او تخييل هم شعر نه دی، دا ټول بايد لاسونه سره يو کړي څو چې ښه شعر ترې جوړ شي. خو دا چې ستاسو په اند زما په شعر کې عاطفي برخه زوروره ده، هم تصادفي خبره نه ده، د خپل ژوند يوه کيسه درته کوم:

د اوړي يوه تاوده ورځ وه، په دېره کې ناست وم، يوازې او تنها له خپلو سوچونو سره لوبېدم، چې يوه ماشوم چې په يوه لاس کې يې مړ ژواندی چرګ او په بل لاس کې يې تېره چاړه وه راته راغی، چې چرګ يې حلال کړم، نه مې غوښتل چې خپل لاسونه په وينو سره کړم، خو چرګ ناروغه و، مړ کېده او هلک ناري راته کولې، چرګ مې حلال کړ خو اوس اوس چې له هغې ورځې نه درې کاله تېر دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه چرګ مې خوب ته راځي. وسله وال وي په ټوپک مې ولي، چاړه ورسره وي حلالوي مې. په اوونۍ کې یو ځل داسې خوب وینم.

پوښتنه: ځینې شاعران تر یو ټاکلي وخت پورې په ډېر سرعت سره وده کوي خو بیا ورو ورو د نزول خواته درومي په دې باب تاسو څه وایئ او علت به یې څه وي؟

ځواب: څو کاله دمخه د افغانستان د لیکوالو په ټولنه کې د پښتو ژبې یوه سپین ږیري او نامتو شاعر خپل شعرونه لوستل او موږ کره کتنه پرې کوله، همدغه پوښتنه مې له هغه نه هم وکړه او ورته مې وویل: چې پخواني شعرونه یې شعرونه دي او د وروستیو کلونو شعرونه یې بېولالې، هغه راته وویل: هغه وخت یوه ځوانه او سمسوره ونه وم، چې ډېرې او خوږې مېوې مې راوړلې، خو اوس هغه زړه ونه یم چې مېوې مې اومې، بدرنګې او ترخې دي. هغه په دې باور و چې شعریت او هنریت د شاعر په ځوانۍ کې وي، خو کله چې زوړ او کمزوری شي، شعر یې هم ورسره زوړ او کمزوری شي. خو زه په دې ټکو باور نه لرم. شاعر چې زوړ شي، د ژوند د هرې ورځې په نوې کېدو سره یې باید شعر نوی شي او کله چې مړ شي باید شعر یې هم د کلیمې په رښتینې مانا تکمیل شي، خو د ژړا خبره داده، چې خبره یوازې په سپین ږیرو کې نه ده، زموږ ډېر زلمي او ځوان شاعران د یو څه مودې لپاره داسې راوټوکېدل چې زموږ د سبا هیلې یې هم له

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانه سره وتړو کولې، خو هغوی ډېر ژر د شهرت، شعریت او هنریت له اسمانونو راولوېدل او ډېر ژر یې بېرته په خاپوړو پیل وکړ.
سوچ کوم چې یو علت دغو ځوانو شاعرانو ته به بېځایه لاس پړه کونو کې نغښتی دی او زموږ یو شمېر نامتو شاعران همدا چې د شهرت پوړیو ته ورسېږي سوچ کوي، چې منزلونه او سفرونه تمام شول. تنبل شي او غلي شي.

پوښتنه: تاسو ولې ازاد شعرونه زیات لیکئ او غزل کم؟

ځواب: کله چې الهام ذهن، زړه، لاسونه او پښې رانه واخلي او ویلو ته مې وهڅوي او قلم پورته کړم، په هغو شېبو کې زه ددې فرصت نه شم موندلی، چې د شعر په فورم سوچ وکړم، په هغو شېبو کې زه د شعر په سوچ کې یم، په هغو شېبو کې د فورم د ټاکنې واک له ماسره نه وي. زجل وهلی یم باران ته اړ یم او ماته دا مهمه نه ده چې باران په دښتو کې راباندې واوري او که په کوڅو کې.

پوښتنه: ځینې شاعران د هنري شعر په نوم تکلفي او تصنعي نظمونه وړاندې کوي او ځینې نور د فکر او محتوا د ښه بیان په پلمه د شعر د لفظي ښکلا او هنري تلازماتو له راوړلو څخه ډډه کوي او یا کېدی شي له وسه یې پوره نه وي، ستاسو نظر په دې باب څه دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب: زموږ د پښتو نني شعر تر ټولو لویه ستونزه همدا ده. یوه خیرې او زړه لمن مو مخې ته پرته ده. یوه خوا یې ګنډو، بله خوا یې رانه خیرې شي. ددې لپاره چې د شاعرانو په منځ کې ځان مهم، هوښیار او نوښتګر وښیو، تصنع ته لاس اچوو او کله هم چې وغواړو د تعهد نغاره سینې پورې وتړو هنریت او شعریت رانه هیر شي. خو اصلي ستونزه داده چې موږ تراوسه شعر نه دی پېژندلی، موږ اکثره په دې هکله ((بېسوادان)) یو. یوازې لیکلو ته مو ملا تړلې، لوستلو ته ړانده یو.

پوښتنه: د خپلو شعرونو د ودې له بهیر څخه راضي یې؟

ځواب: نه، هېڅکله هم نه. زه چې ځان ته ګورم او خپلو هستونو ته ګورم سوچ کوم، چې هېڅکله به شاعر نه شم، زه لا تراوسه شاعر نه یم شاعر ګوټی یم.

پوښتنه: کېدی شي د خپل شاعرانه ژوند یوه خوږه او یوه ترخه خاطره راته بیان کړئ؟

ځواب: خواږه خو مې په ژوند کې نشته، زه یې له ترخو هست کړی یم یوه خوږه کلیمه هم زما د ژوند په کتاب کې نشي لوستلی. خو زه چې د ترخو درمند یم کومه ترخه دانه به دې مخې ته کېدم؟ خو اوس اوس کومه خبره چې ځوروي مې او موسکاوې مې راته وژني دا دی چې زه په خونړي کابل کې د شعر اورېدونکی نه لرم، لکه دمخه مې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې وویل: زما د شعر اورېدونکي د بوالونه دي. زه مې شعرونه د بوالونو ته اوروم. ماته به له دې نه بله ترخه خاطره څه وي؟

پوښتنه: د لغمان د شاعرانه سیمې په باب چې تاسو پکې رالوی شوي یې او هم په دې سیمه کې د ډېرو شاعرانو د تو کېدو علت او د خلک د شعر خوښوونې او ادبپالنې په باب غواړم ستاسو له نظر څخه خبر شم.

ځواب: رښتیا خبره داده چې که زه شاعر یم، نو لغمان شاعر کړی یم. دا ځکه چې لغمان شاعر دی، لغمان ښکلا ده او لغمان په خپله د شعر الهه ده. د هغه ځای غرونه شاعران دي، سیندونه یې شاعران دي او پولې، لښتې یې شاعران دي، خلک یې خو پرېږده، او که شعر، ښکلا، ادب او ادب پالنه له لغمانه واخلې، خو په یوه توت هم نه ارزي؛ په لغمان کې له دو پرته نور څه دي؟

پوښتنه: د یوه شاعر او لیکوال د ادبي شخصیت او ځاني شخصیت په باب ستاسو نظر څه دی؟

ځواب: دا ډېره ستونزمنه پوښتنه ده چې ځواب ورکول ورته یو خروار کاغذ غواړي. خو همدا شېبه زما ځواب دادی، چې زموږ خوږې، سرې او ښکلې منې په کار دي، زه به هېڅکله د منو د باغ د عرض او طول او د منو د باغوان د نامه او کورنۍ پوښتنه ونه کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما منې خوښې دي، نه باغوانان، باغوان هرڅوک چې وي، وي دې،
زما پرې څه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان یوې ملي ستراتیژۍ ته اړتیا لري

ښاغلی ډاکټر محمد ابراهیم شینواری د افغانستان یو ځوان لیکوال او د طب څانګې یو دقیق ډاکټر دی.

تراوسه یې په طبي او ټولنیزه برخه کې څو عنوانه کتابونه چاپ شوي او په لسګونو علمي لیکنې یې خپرې شوې دي.

د هیلې مجلې له پیله بیا تر دې دمه یې د هیلې په زیاتو ګڼو کې مقالې خپرې شوې دي. دا مرکه یې هم د هیلې د پرله پسې شپږم کال (۱۳۸۱) په څلورمه ګڼه کې خپره شوې ده، چې تاسې یې لوستو ته رابولو:

له دود سره سم که د هیلې درنو لوستونکو ته خپل ځان ور وپېژنئ خوښ به شو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر ټولو دمخه د هیلې درنو لوستونکو ته سلامونه وړاندې کوم. د پېژندنې په باب باید ووایم چې زه محمدم ابراهیم شینواری د کونړ ولایت د شیګل په شینکوړک کې زېږېدلی یم. لومړنۍ زده کړې مې په کونړ، جلال اباد او سروبي کې کړې دي. لېسه مې هم په سروبي کې لوستې ده او بیا له کابل طب څخه فارغ شوی یم. دا شپږ کاله کېږي چې د عامې روغتیا په برخه کې کار کوم.

لیکوالي دې له کوم وخت څخه پیل کړه او اساسي علت یې څه و؟

ما لیکوالي د ښوونځي له شپږم ټولګي څخه پیل کړې وه، خو چې پر ۱۳۲۷ل کال پوهنتون ته ولاړم، له نورو لیکوالو سره د راشه درشې او ملګرتوب له امله مې په کې یو څه پرمختګ وکړ، علت یې دا و چې زما پلار به لا هغه وخت چې زه د ښوونځي په لومړي او دویم ټولګي کې وم، کور ته مجلې او کتابونه راوړل او د لیکوالانو نوم به یې ډېر درونډ یاداوه، نو ما له هماغه وخته له کتاب، لیکوال او مطالعې سره شوق درلود او لیکوالان مې د ټولنې تر ټولو شعوري خلک او لیکوالي مې انسانانو او هېوادونو ته د خدمت تر ټولو غوره لار بلله.

په پیل کې دې شعرونه هم لیکل، خو دا ډېره موده کېږي چې په مطبوعاتو کې دې شعرونه نه خپرېږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعري دې پرې ایښې که څنګه او که پرې ایښې دې وي علت یې څه دی؟

هو ! ما څه شعرونه لیکلي دي، زه چې کله پوهنتون ته لاړم، هلته زما ډېر نږدې ملګري اسمعیل یون صیب، ممتاز ارمان صیب، لال پاچا ازمون صیب، تکل صیب او دغه نور ځوان شاعران وو، موږ همدا راز د اسحق ننګیال صیب، عارف خزان صیب او نورو شاعرانو ملګرو سره راشه درشه درلوده، نو دغه وخت له دوی سره په مباحثو او د شعر په باب مطالعې زه پر دې پوه کړم چې شعر په پوره مانا یو ګران کار دی. شعر چې هنر، شعریت، پیغام، ښکلا ولري باید په ډېر زیار ولیکل شي، د شعر لپاره باید ریاضت او د نفس د پاکۍ مجاهده وشي. د فکري تمرکز تمرین وشي، د عاطفې او احساس جذبه په ځان کې پیاوړې شي او پر ژبه او الفاظو حاکمیت پیدا شي. که څه هم ګرانو مشرانو استاد خالق رشید او استاد هېوادمل صیب او زما پورتنیو یادو شویو ملګرو او نورو دوستانو زه هڅولم چې باید شعر ویلو ته دوام ورکړم او یو ځل خو لا ما د ځوانو لیکوالانو د کلنیو جایزو په لړ کې جایزه هم واخیسته، خو ما دا یقیني کړه چې زه د شعر لپاره دغومره اړین ریاضت ته وخت نه لرم. ما ته دا غوره وبرېښېده چې خپلو خلکو او هېواد ته له علمي لارو چارو خدمت وکړم. د شعر اغېزه دايمي او تل پاتې هم ده او ژوره هم ده خو زما تصمیم دا سې شو چې نور دوام ور نه کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستاسو د ليکنو زياته برخه د ټولنيزو - سياسي مسايلو پر محور راڅرخي، ددې علت څه دی؟

زما د کتابونو موضوعات سياسي نه بلکې طبي او ټولنيز دي او د مقالو ډيره برخه د ټولنيزو - سياسي مسايلو پر محور راڅرخي. بايد ووايم چې که څه هم زه د کوم سياسي ګوند غړی نه وم او نه يم او د زده کړې څانګه مې هم طب دی، خو په تېرو دوه نيمو لسيزو کې ټولنيزو او سياسي مسايلو دومره د افغان ولس پر ژوند محسوس او ملموس اثر کړی دی چې هر څوک په دغه باب فکر کوي، بحث کوي او ځان په کې دخيل ګڼي. د ارستو په وينا انسان يو سياسي حيوان دی او هر انسان حق لري چې د خپل ژوند او سرنوشت د کليدي مسايلو په باب خپل فکر وکړي او نظر څرګند کړي.

په طبي برخه کې ستاسو يو لړ ليکنې او همدا راز د کتابونو سمون يو غوره کار ګڼل کېږي، تراوسه دې په دې برخه کې څومره کار کړی دی او د نور کار تکل هم لرې او که نه؟

دا زما يوه پخوانۍ هيله ده، چې ټول افغانان په خپلو برخو کې د ليکنو او ژباړو له لارې د هېواد د علمي، فرهنګي پانګې په شتمنۍ کې برخه واخلي، موږ ته دا موقع هله په لاس راغله چې زموږ ملګرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه جوړه کړه (البته دا کار موږ د خوشحال فرهنګي ټولنې له جوړېدو سره سم پلان کړی و.) ما له همدغو امکاناتو څخه په ګټه پورته کولو په خپله دوه طبي کتابونه تاليف او چاپ کړل او د طب د پوهنځي د استادانو او ځينو نورو ورونو (۷) عنوانه طبي کتابونه مې اډيټ او چاپ کړل.

البته ما يو دوه نور غير طبي کتابونه هم وژباړل چې د ملګرو په مرسته چاپ شوي دي. د دوام ورکولو په برخه کې بايد ووايم چې غواړم دغه کار ته دوام ورکړم او له نورو ملګرو سره هم تر خپله وسه مرسته وکړم.

ستاسو په نظر د پښتو ژبې علمي کېدنې ته څه کول په کار دي؟

د پښتو ژبې علمي کېدنې بهير بايد د پښتو ژبې د پرمختيا له عمومي بهير سره يوځای پرمخ لاړ شي. زما په اند بايد دا بهير په لاندې برخو کې پياوړی شي:

۱- په دولتي چارو کې:

❋ په اساسي قانون کې د ژبې روا او معقول حق تسجيل شي.
❋ په دولتي ادارو او چارو کې شامله شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

❋ پـه ښـوونځيو او پوهنځيـو کـې د زده کـړې او تـدريس ژبـه شـي (البته په هغو سيمو کې چې پښتانه اکثريت جوړوي او کابل کې دې دواړه ژبې پښتو او دري د زده کړې ژبې وي).

❋ په راډيو تلويزيون، خپرونو او مطبوعاتو کې دې خپل متناسب ځای ونيسي.

۲- په نا دولتي چارو کې:

❋ ازادې فرهنگي ټولنې دې، دې کار ته ملا وتړي.

❋ فرهنگپال سوداگر دې ددې خدمت لپاره مرستې وکړي.

❋ شخصـي فرهنگـي موسسـې دې پـه دې بـاب نوښـتگر کارونـه ترسره کړي.

تاسـو د هېـواد لـه سياسـي او ټـولنيزو حـالاتو خبـر ياست، د افغـانستان راتلونکی درته څنگه ښکاري؟

دا ډېره عامه او گرانه پوښتنه ده، دا چې حالات کوم لوري ته ځي او څـه منځتـه راځـي پـه دقيـق ډول يـې ويـل گـران دي، خـو عـامې نښـې نښانې داسې دي، چې افغانستان اوس عملاً د يوې ډلې پـه انحصـار کې دی او په راتلونکي کې به انحصار ونه چلېږي، نو طبيعي ده چې د يوې مدني ټولنې پر لور گامونه واخيستل شي.

انحصار ځکه نه چلېږي چې موږ ته تجربه شوه، د خلقيانو حاکميت دومـره انحصـاري و، چـې د ((انقلابـي شـورا لـه رئـيس)) څخـه تـر

(c) ketabton.com: The Digital Library

((علاقه دار)) پوري د دوی ((ملګري)) تاکل شوي وو. ملت بې وسلې و، بهرنۍ مداخله ډاګيزه نه وه او ملت هم ويده و. تر ې راوروسته د روسي لښکرو او برچو په زور ببرک کارمل هم دد غه انحصار د ټينګښت لپاره هڅې وکړې، خو نتيجه يې ورنه کړه، دوی مجبور شول چې د ګورباچوف د ((نوی سياسي تفکر)) په تقليد ملي روغه جوړه اعلان کړي او لږ تر لږه په نظرياتي ډول له انحصار ګرۍ څخه تېرشي. بيا د مجاهدينو يوې ډلې او ترې راوروسته طالبانو هم د انحصار هڅې وکړې، خو تجربې ناکامې وختې نو اوس هم نتيجه نه ورکوي او دا په دې دليلونو چې:

ـ سره له دې چې امريکايان او نړيوال سوله ساتي په افغانستان کې فعال حضور لري، د هېواد په ډېرو سيمو کې د مرکزي حکومت او شمال ائتلاف امر نه چلېږي.

ـ شمال ائتلاف په خپله پر څو غير متجانسو ګروپونو وېشل شوی دی.

ـ د دوی په منځ کې د نظار شورا ظاهراً متحده ډله هم د رهبرۍ په فقدان اخته ده او تر مسعود وروسته د يو وړ رهبر د نشتوالي له امله دوی د يو موټي سازمان په توګه کار نه شي کولی.

ـ ملت د انحصار ګرو ډلو له اعمالو ډېر ستړی شوی دی او ذهناً دې ته تيار دی چې د انحصار ګرۍ پر خلاف له هغو ملي او ولسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

حرکتونو سره مل شي چې د اسلامي ارزښتونه او د افغانستان ملي ګټو ساتنه يې د کار په محور کې وي.

ـ نړيواله ټولنه هم وجداني مسئوليت لري او هم د خپلو ويناوو او ژمنو پر اساس مجبوربږي، چې د ډيموکراسۍ، قانونيت او پلوراليزم پر لوري د افغانانو د روا هڅو ملاتړ وکړي.

ـ بهرني هېوادونه (ايران، روسيه، عربي هېوادونه، پاکستان) په افغانستان کې متضادې ګټې لري او انحصار ګري نه غواړي، ځکه ورته مخالفين پيدا کوي چې دا بيا د هېواد په ضرر ده او د تباهۍ پر لور يې بيايي.

نو په لنډيز سره به ووايو د افغانستان راتلونکي کې د يوې مدني، ملي ټولنې د جوړېدو امکانات ډېر دي، خو په دې شرط چې ملي اشخاص او ځواکونه يو مدبرانه، له جرئت ډک سنجول شوی او منسجم خوځښت پيل کړي، دوام ورکړي او تر بري يې ورسوي.

په افغانستان کې د سياسي انحصار د مخنيوي لپاره څه کول په کار دي؟

د سياسي انحصار د مخنيوي لپاره په کار ده چې تر ټولو لومړی افغانان د انحصار غوښتنې پر ځای پر يو ملي-اسلامي ، غير انحصار طلبه ولسواک بديل فکر وکړي، اقدام ته راودانګي او منسجم او هدفمند کار ترسره کړي. دويم دا چې ملي اردو او ملي پوليس د يوې ډلې له اختياره ووځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بلې خوا نړیوال پر دې قانع کړل شي چې انحصار غوښتونکې د دوی د اوږدې مودې ملګرتیا نه شي کولای او د ملت له نارضایتۍ سره د مخامخ کېدو په صورت کې له ستونزو سره مخ کېدونکي دي.

ځینې کسان د افغانستان د بحران د اوږدوالي یو علت د یوې ملي ستراتیژۍ نشتوالی ګڼي، ستاسو په نظر اوس یوې اوږدې ملي ستراتیژۍ ته اړتیا شته او که نه؟

دا ډېره مهمه خبره ده که افغانستان پیاوړې ملي ستراتیژي درلودلای له دومره ستونزو سره نه مخ کېده. دا سمه ده چې زموږ سیاسي، جغرافیاوي موقعیت داسې دی چې د هر فاتح او زورور د هدف وړ ګرځو او باید له دې لارې خپلې نظر وړ سیمې ته ځان ورسوي، خو د یوې روښانه ملي ستراتیژۍ نشتوالی د بهرنیانو له بدو نیتونو سره مرسته کړې ده چې په اسانۍ په افغانستان کې نفوذ وکړي.

د افغانستان تېر حکومتونه په دې نه دي توانېدلي چې د افغانستان د ملي هویت، په ملي هویت کې د مرکزي ټکیو، ملي ژبې، ملي تاریخ، ملي ګټو، د نړیوالو ګټو او ملي ګټو ترمنځ د توازن، د اسلام د اساساتو د رول(نقش)، د اسلامي او ملي ګټو ترمنځ د توافق او توازن، فردي او ټولنیزو حقوقو او د پرمختیا او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سولې او ملي ټولنې لپاره د شعارونو او ستراتیژیو په باب یو واحد فورمول وړاندې او د ټول ملت توافق پرې واخلي.

افغانان تر دې وروستنیو ناتارونو وروسته باید پر دې خبرو پوهېدلي وي:

ـ ګاونډیان زموږ له ملي عظمت سره لېوال نه دي او له موږ سره د خپلو ګټو د لومړي ګڼلو په صورت کې معامله کوي.

ـ افغانستان بل بدیل نه لري او د هر افغان ابرو یوازې په خپل کور کې خوندي ده. اوس نو ددې وخت دی چې افغانان پر یوې ملي ستراتیژۍ باندې فکر وکړي او د داسې شرایطو د رامنځته کولو لپاره هڅې وکړي چې ټول افغانان وکړای شي پرې توافق وکړي او د عملي کولو تعهد یې وکړي.

افغانان باید د اوږدې مودې تاریخي او ټولنیزو واقعیتونو په دقیق تحلیل سره د راتلونکي په باب پوخ فکر وکړي او پخه، اوږده، متوازنه ملي ستراتیژي جوړه کړي، چې له نړیوالو بهیرونو سره هم موازي وي.

په افغانستان کې د ملي غورځنګونو د نه پرمختیا او نه بریالیتوب علتونه څه دي؟

زما په نظر په دې کې څو خبرې مهمې دي:

ـ د اعلیحضرت محمدظاهرشاه په دوران کې حکومت یوه ملي پالیسي درلوده او کوم ګوندونه چې یې په مقابل کې جوړ شول، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی اکثریت له بهرنیو منابعو پیاوړي کېدل او طبعاً پر غیر ملي ایډیالوژیو سمبال او عملاً د ملت پر خلاف ولاړ وو.

ـ دولت نه په خپله کوم ملي ګوند او منسجم سازمان جوړ کړ او نه یې ملي سازمانونه حمایه کړل.

ـ بهرنۍ مداخله ډېره زیاته وه او له ملي ضد ګوندونو سره یې بې دریغه مرستې وکړې.

ـ د روسانو تر بربنډ تېري وروسته ټول ملي قوتونه مجبور شول پاکستان او ایران ته پناه یوسي، هلته هم د پاکستان حکومت او هم د ایران اخوندانو د ملي قوتونو په ځپلو کې خپل رول ادا کړ.

ـ ملي غورځنګونو خپل ولس ته نفوذ ونه کړای شو او د روښانفکرانو په وړو دایرو کې منحصر پاتې شول او ولس ته یې د خپل اسلامي هویت ډاډ ورنه کړ، له بلې خوا ئینو جهادي ډلو هم د ملت په منځ کې دوی د اسلام پر ضد او یا لږ تر لږه د اسلام پر وړاندې په بې تفاوته دریځ تورن کړل.

ـ ملي غورځنګونو د کمونیستي او جهادي ګوندونو په شان منظمه سازماندهي هم نه درلوده، نو دغه ټول ددې سبب شول چې په افغانستان کې ملي قوتونه ونه ځلېدل او بریالي نه شول.

ایا اوس یوه پراخ ملي ګوند ته چې د ټولنې اکثره خواوې رانغاړي اړتیا شته او که نه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس ډېره اړتیا ده چې یو پراخ ملي- افغاني تحریک جوړ شي چې د ټول هېواد د بقا لپاره یوه اساسي فورموله ولري او د مشخص پروګرام او کړنلارې له لارې له تېرو تجربو څخه په استفادې د روښانه راتلونکې لپاره لاره خلاصه کړي.

دغسې یو پراخ تحریک ته اړتیا ډېره ده، خو له لاندې چلنجونو سره به مخ وي:

۱- ایا ټول ملي او دموکرات قوتونه چې واحد افغانستان او د اسلام دین ته وفادار وي، تر یوه چتر لاندې راټولولای شي که نه؟

- دا چې اوس عملاً د افغانستان د اقلیت قومونو په منځ کې د دوی د حقوقو د (دروغجنو) مدعیانو له خوا ګوندونه موجود دي، دا ملي پراخ تحریک به له ټولو قومونو باکفایته، بادرکه او پر هېواد مین خلک راټول کړای شي که نه؟

۳- که دغه پورته کارونه وشي ایا پر یو ښه رهبر او با کفایته مشرۍ به سره متفق شي او که نه؟

- دوی به د خپل پروګرام د حقانیت او جامعیت په باب بادرده او زده کړو افغانانو ته قناعت ورکړی شي شي او که نه؟

- او که دا هم وشي ایا وبه کړای شي له روښانفکرې دایرې د ولس د پراخو پرګنو، او ولسي او روحاني مشرانو ملاتړ ترلاسه کړي او که نه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- ایا دوی به نړۍ پر دې قانع کړای شي چې د داسې مسایلو اړتیا او هم امکان اوس تر هر وخت زیات دی او دا کار هم د افغانستان او هم د نړۍ په ګټه دی.

نو د اړتیا خبره خو حل ده، خو د امکاناتو پر خبره باید پوره بحث وشي. دقیق فکر، قوي او متین ګامونه ورته واخیستل شي. داسې چې د افغانستان د تاریخي او ټولنیزو واقعیتونو ټول اړخونه دقیق تحلیل شي. دقیق او ستراتیژیک پروګرام جوړ شي او په پوره تدبیر، حوصله، عزم، پوهه او جدیت دا کار پرمخ ولاړ شي.

د راتلونکي اساسي قانون په باب ستاسو نظر څه دی، چې څه ډول قانون باید وي؟

د راتلونکي اساسي قانون په باب خو زموږ نظر په عام ډول دا دی چې باید د افغانستان خپلواکۍ، ملي هویت، ملي ګټې، د اسلام د سپېڅلي دین اساسات، د ترقۍ او دموکراسۍ لپاره تکل، د بشري حقوقو موازین، ټولنیز عدلت، اقتصادي پرمختیا، ملي یووالي او وروري، ټولنیزه پرمختیا، ملي ښوونه او روزنه، د حقوقي نظام اساسات او ټول لوړ ارمانونه په کې تضمین او تسجیل شي. دا قانون باید د ټولو تېرو قوانینو د یوې بشپړوونکې نسخې په حیث وي او د تېرو قوانینو کمۍ پوره کړي او نوې ستونزې ونه زېږوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینې کسان غواړي چې په اساسي قانون کې د فیډرېشن موضوع راپورته کړي، ستاسو په نظر په افغانستان کې فیډرېشن د افغانستان یووالي ته څومره زیان اړولای شي؟

موږ باید فډرېشن مسئله په کلکه و غندو. دا د افغانستان او افغانانو پر خلاف د روسانو د وحشي ظلمونو او تېریو یو دوام و بولو او د افغانستان د ټولو خلکو په تاوان یې وګڼو.

زموږ خلک لا د افغان واحد ملت په یوه ملي لوښي کې پوره حل شوي نه دي او په دې نومونو د ملي نفاق او قومي او سیمه ییزو لانجو زړي له سره زرغونېدای شي. افغانستان واحد هېواد دی او باید یو پیاوړی مرکزي دولت ولري چې پر ټولو ولایتونو پوره کنټرول ولري. د افغانستان د خلکو ډېره لوړه فیصدي د زده کړې له نعمت څخه بې برخې ده، په تېرو جګړو کې ډېرې کینې او کرکې پیدا شوې دي او سره له دې چې تر افغانستان ښه بدیل د هیڅ قام او وګړي له پاره نشته، خود فدرالیزم دا ناوړه نظریه د مضر میکروب په توګه زموږ ملي وحدت او د خاورې یووالي له ګواښ سره مخ کولای شي، نو ځکه یې زه غندم او باید په اساسي قانون کې رد شي.

د ملي ژبې مسئله په اساسي قانون کې څنګه حلېدی شي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ وړاندیز دادی چې د ۱۳۴۳ل کال د اساسي قانون په شان دې پښتو د افغانستان ملي ژبه او پښتو او دري دې د افغانستان رسمي ژبې وي، مونږ غواړو په دې باب جنجال زېږوونکې تبصرې او مباحثې ونه شي او ګوندونه په دې باب د ملت له احساساتو سو استفاده ونه کړي، بلکې د ټولې نړۍ په شان په اصولي، معقول، متوازن او بې جنجاله ډول د ۱۳۴۳ل کال د اساسي قانون په شان عمل وکړي. ځکه هغه قانون د یوې ارامې فضا او پیاوړو اشخاصو د کار محصول و.

د رسمي مذهب مسئله باید څنګه حل شي؟

د رسمي مذهب په باب باید مونږ پر دې توافق وکړو چې حنفي فقه دې د افغانستان رسمي مذهب ومنل شي، د دې لپاره ډېر دلایل شته:

ـ یو د افغانستان د خلکو قاطع اکثریت د حنفي مذهب پیروان دي.

ـ بل حنفي مذهب په اسلامي نړۍ کې د حاکمیت اوږده او روښانه تاریخ لري او ډېر جامع دی. (حتی په ځینو اسلامي هېوادونو لکه: سوډان کې سره له دې چې د حنفي مذهب پیروان اکثریت نه دي، خو د دوی دولتي چارې په حنفي مذهب چلېږي او علت یې همدغه د حنفي مذهب جامعیت دی.)

ـ په دې ډول به د مذهبي اختلافاتو مخنیوی هم وشي، ځکه که دویم مذهب په قانون کې شامل شو، نو بیا به د ټولو مذاهبو پیروان د غسې غوښتنه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ تراوسه د افغانستان خلکو د حنفي مذهب حاکمیت منلی و او څه ستونزه نه وه موجوده.

ـ خو باید مذهبي ازادي د هر چا لپاره موجوده وي او په قانون کې تضمین شي.

زموږ په هېواد کې د مطبوعاتو ازادۍ ته څومره اړتیا ده؟

ازاد مطبوعات داسې دي لکه څوک چې په خپله خوله خپلې خبرې کوي او دا هر څوک غواړي، هېڅوک نه غواړي او نه شي کولای چې خپلې خبرې ونه کړي. د مطبوعاتو ازادي په هېواد کې د دموکراسۍ او مدني ټولنې له جوړېدو سره اساسي مرسته کولای شي او باید ټول افغانان ددې لپاره مبارزه وکړي، خو ازاد مطبوعات باید یوه قید ته راضي وي او هغه دا چې د افغانستان او اسلام پر ضد به خپرونې نه کوي.

پر اوسنیو مطبوعاتو څومره د ازادو مطبوعاتو اطلاق کېدی شي؟

اوسني مطبوعات دوه ډوله دي: یو هغه چې په هېواد کې دننه خپرېږي: دا زیاتره د یوې ډلې او یوه شخص صفت کوي، رښتیا نه وایي، یا یې کم وایي، یا یې له ویلو څخه وېرېږي او یا هم وېرول

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي، خو اوس نوي نوي د يو بغاوت نښې ښکاري او سړي ته دا ډاډ پيدا کوي چې مطبوعات د ازادۍ پر لوري درومي.

بل هغه دي چې له هېواده بهر چاپېږي او خپرېږي: هغه بيا په پوره ډول ازاد دي او هر څوک کولی شي د خپل زړه خبره په ښکاره ډول وکړي. په دغه دويم ډول کې بايد يوازې يو ټکي ته متوجه شو چې د افغانستان او د اسلام پر ضد بايد نه وي، ځکه بيا به د ازادو مطبوعاتو نوم بد کړي.

اوس د چاپ او خپرونو د اسانتياوو او کمپيوټري وسايلو د عامو الي له امله خپرونې ډېرې اسانې او ارزانې شوې دي او هر څوک کولای شي د ازادو مطبوعاتو په وده او ترويج کې فعاله برخه واخلي او بايد وايې خلي.

ډاکټر صيب ستاسو له مرکې نه ډېره مننه.

ستاسو نه هم ډېره مننه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محمد اسمعیل یون لنډه پېژندنه

محمد اسمعیل یون د حاجي محمد خان زوی پر ۱۳۴۲ل کال، د لغمان ولایت د الینګار ولسوالۍ دنیازیو په یوې روښنفکرې کورنۍ کې زېږېدلی دی.

لومړنۍ زده کړې یې د الینګار ولسوالۍ د سلینګار په لومړني ښوونځي کې سرته رسولي دي، تر هغه وروسته کابل ته راغی او په خوشال خان لیسه کې شامل شو. پر ۱۳۶۶ل کال له نوموړې لیسې څخه په دویم نومره بریالی او پر ۱۳۶۷ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې محصل شو. پر ۱۳۷۰ل کال له نوموړې څانګې څخه اول نومره بریالی او پر همدې کال بېرته دپښتو څانګې د کدر غړی شو. پر ۱۳۸۵ل کال په نوموړې څانګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د ماسترۍ دوره پیل شوه، یون په ډېر ښه او بریالي ډول دا دوره پایته ورسوله.

محمد اسمعیل یون له ۱۳۷۰ل کال څخه بیا تر ننه پورې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي تدریسي غړی او د(پوهندوی) علمي پوړی ته رسېدلی دی، پر استادۍ سربېره، استاد یون د ((کابل پوهنتون))، ((هیلې)) او((شمشاد))مجلو د چلوونکي دنده هم په ښه ډول ترسره کړې ده. په پېښور کې د چاپېدونکې ((معارف)) مجلې کتونکی غړی هم و. همدارنګه دیو شمېر نورو چاپي خپرونو همکار هم پاتې شوی دی.

استاد یون پر ۱۳۸۱ل کال، په جلال اباد کې بېړنۍ لویې جرګې ته د ختیزو ولایتونو د انتخاباتو د دفتر مشر شو، ددې جرګې لپاره تر ټاکنو وروسته د جرګې غړی، بیا د جرګې د غړو له خوا د بېړنۍ لویې جرګې دلومړي منشي په توګه انتخاب شو. استاد یون په دې جرګه کې تر خپل وروستي وسه خپل ملي او تاریخي مسولیت ادا کړ او د هېواد دښمنه عناصرو د توطیو مخه یې ونیوله.

تر دې جرګې وروسته، کله چې د افغانستان د اساسي قانون د تدوین بهیر پیل شو، نو استاد یون بیا ددې بهیر لپاره د ختیزو ولایتونو د دارالانشاد دفتر مشر وټاکل شو. په ختیزو ولایتونو کې د اساسي قانون د لویې جرګې لپاره انتخابات هم د همدې دفتر له خوا ترسره شول.استاد یون د اساسي قانون د تصویب په لویه جرګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د نوموړې جرګې د دارالانشا د غړي په توګه خپل فعال رول ادا کړ. ټاکل شوې وه، استاد یون په ختیزو ولایتونو کې د افغانستان د جمهوري ریاست لپاره د عمومي ټاکنو د دفتر مسول شي، خو په کابل کې د لویو جنګسالارانو او ځینو تنظیمي مشرانو له خوا پر حکومت او ملګرو ملتونو د زیات فشار له امله له کاره ګوښه شو. ملګرو ملتونو (UNAMA) استاد یون ته وړاندیز وکړ، چې په کابل کې به تر دې لوړه دنده دروسپارو، خو استاد یون و نه منله او خپلې استادۍ ته یې دوام ورکړ.

درې کاله وروسته یې د ځینو ملګرو په زیات ټینګار او غوښتنه، د جمهوري ریاست د ملي امنیت شورا په دفتر کې د فرهنګي چارو د ریاست دنده ومنله او په کابل پوهنتون کې پر استادۍ سربېره لا تر اوسه دا دنده پر مخ وړي. استاد یون پر **۱۳۸۵**ل کال د افغانستان او پاکستان د امن ګډې جرګې لپاره د افغانستان له خوا د منشي په توګه غوره شو او دا دنده یې هم په ښه ډول ترسره کړه.

استاد یون د خپلو اکادمیکو لیکوالو په توګه په تېرو شلو کلونو کې ګڼ شمېر فرهنګي او ټولنیز خدمتونه ترسره کړي، په ګڼو چاپي، رادیویي او ټلویزیوني مرکو کې یې د واقعیتونو او حقایقو د څرګندیان له امله د خلکو په زړونو کې ځای نیولی دی. که څه هم ډېر خلک د یون لیکنې، مرکې او نظریات خوښوي، خو یو شمېر داسې خلک هم شته، چې د یون سرسختي مخالفین دي. د هغه ملي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګټــورو نظریــاتو تــه هــم غلــط رنــګ او تعبیــر ورکــوي، دا ډول اشـخاص، چې اکثـره یې زورواکي او د سیاسـي ډلـو ټپلو غـړي او مشران دي، د استاد یون نظریات خپلو شخصي او تنظیمي ګټو ته خطر بولي، نو ځکه یې په ټینګه مخالفت کوي. زه دد ې شاهد یم، هر کله چې یون کومه لیکنه او مرکه کړې، نو دده پر وړاندې یې مثبت او منفـي غبرګونونـه دواړه راپـارولي دي، منفـي غبرګونونـه اکثـره وخـت د هغـو اشخاصـو او ډلـو لـه خـوا وي، چـې پـه تېـر کـړکېچن سیاسي بهیر کې یې ډېرې نامشروع ګټې ترلاسه کړي او ځانونـه یې مطرح کړي دي.

مثبـت غبرګونونـه اکثـره د ولـس دمشـرانو، روښـنفکرانو او نـورو مخورو له خوا وي، خو استاد یون پـه دغسـې سـختو اغزنو او تنګو شـرایطو کـې بیـا هـم خپـل فرهنګي، سیاسـي او ټـولنیز کـار تـه دوام ورکوي.

دا اوسنی فرهنګي کار، چې تاسو یې اوس پـه مسلسـل ډول ګـورئ، دا د تېرو شلو کلونو کارونه دي، چې له تېر یو نیم کال راهیسې پرې په منظم ډول کار شوی، اوډل شوي او دادی ستاسو مخې ته ایښـودل کېږي، په دا سې یو دولتي دفتر کې چې بوختیاوې په کې ډېرې وي، د منظم او ستر فرهنګي کار سرته رسول اسانه کـار نـه دی. استاد یون پر خپلو فرهنګي کارونو سربېره د ګڼو فرهنګي ټولنو د غړي، همکـار او موسس غړي په توګه هم خپل فرهنګي رول ادا کړی، په پېښور کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې د دوو المان مېشتو فرهنګي ټولنو (د افغانستان د کلتوري ودې ټولنې) او (د پښتني فرهنګ د ودې پراختيا ټولنې) د همکار په توګه د بېلابېلو ليکوالو په لسګونو اثار، ايډيټ او چاپ کړي دي. دغه راز يې په سلګونو کورنيو مشاعرو، ادبي غونډو او سيمينارونو کې ونډه اخيستې ده، خپله يې هم په لسګونو مشاعرې، سيمينارونه او علمي ورکشاپونه جوړ کړي دي.

سربېره پر دې، په يو زيات شمېر، ملي او نړيوالو کنفرانسونو کې يې په ښه ډول د خپل هېواد استازي کړې ده. دلته به يې د اثارو يادونه وکړو:

اثار

الف- پنځونې:

کتاب نوم	ثرنګوالی	چاپکال
• متکور	لومړۍ شعري ټولګه	دويم ۱۳۸۷
• په اورونو کې سندرې	دويمه شعري ټولګه	دويم ۱۳۸۷

ب- راټولونې:

• هيلې	ګډه شعري ټولګه	دويم ۱۳۸۷
• نيمګړي ارمانونه	د حيران شعري ټولګه	دويم ۱۳۸۷
• د لوونو فصل	ګډه شعري ټولګه	دويم ۱۳۸۷
• د نازو انا ياد	د سيمينار د ليکنو ټولګه	دويم ۱۳۸۷
• د استاد الفت نثري کليات	د استاد الفت نثرونه	درېيم ۱۳۸۷
• سيندونه هم مري	د اسحق ننګيال شعري منتخبات	دويم ۱۳۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج- ژباړنې:

- د ټولنپوهنې له نظره: په افغانستان کې د واک جوړښتونه
  دپوهنوال روستارتره کي اثر دویم ۱۳۸۷
- .د افغانستان فرهنګي میراثونو ته یوه کتنه
  د نینسي دوپرې اثر دویم ۱۳۸۷
- په افغانستان کې د جګړې جنایتکارانو محاکمه
  د پوهنوال روستار تره کی اثر دویم ۱۳۸۷

د- یونلیکنې:

- د اماراتو سفر د اماراتو یونلیک دویم ۱۳۸۷
- که یون دی یون دی د اروپا یونلیک لومړی ۱۳۸۷
- دپښتاګون ترخنډو د امریکا یونلیک لومړی ۱۳۸۷

هـ- څېړنې او شننې:

- د محمدګل خان مومند اند و ژوند ته یوه لنډه کتنه دویم ۱۳۸۷
- استاد زیار د پښتني فرهنګ یو ځلاند ستوری دویم ۱۳۸۷
- دکابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي پښتو کتابښود دویم ۱۳۸۷
- د افغانستان فرهنګ ته اوښتي زیانونه دویم ۱۳۸۷
- د پښتو شعر هندسي جوړښت شپږم ۱۳۸۷
- له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل دویم ۱۳۸۷
- ساینسي پرمختیاوې دویم ۱۳۸۷
- بېړنۍ لویه جرګه ولسواکي او زورواکي دویم ۱۳۸۷
- اندیال خوشال لومړی ۱۳۸۷
- هیله د خپلو سریزو په لمن کې لومړی ۱۳۸۷
- کلتوري یون لومړی ۱۳۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

- فرهنګي فقر لومړی ۱۳۸۷
- مرکه او مرکې لومړی ۱۳۸۷
- خوشال په خپل ایډیال لومړی ۱۳۸۷
- د کتابونو په وړمو کې لومړی ۱۳۸۷
- افغانستان په سیاسي کړلېچ کې لومړی ۱۳۸۷
- پښتو لیکنی سمون لومړی ۱۳۸۷
- اوسنی رسنۍ لومړی ۱۳۸۷
- که نړیوال ماته وخوري؟ لومړی ۱۳۸۷

خدای (ج) دې استاد یون ته ډېر عمر ورکړي او جرئت دې ورته هم تاند لري، الله(ج) دې دی له هر ډول بدو بلاوو وژغوري، په فرهنګي کارو زیار کې ورته د نور زغم او اوسپلې هیله لرم.

په درناوي

وفاالرحمن وفا

کابل - افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

maraka āw marake

(Interview and Interviews)

By:
M. Ismael yoon

ISBN 978-9936-500-24-2
9 789936 500242 >

د خپرونو لړ: (۲۵)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library